لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾

(९२) जबसम्म तिमी आफ्नो प्रिय धनबाट अल्लाह (तआला) को बाटोमा व्यय गर्ने छैनौं, कहिल्यै भलाई प्राप्त गर्ने छैनौं ।[1] र जे-जति तिमी व्यय गर्दछौ, त्यसलाई अल्लाह (तआला) राम्ररी जान्दछ ।[2]

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَىٰ نَفْسِهِ مِن قَبْلِ أَن تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ ۗ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا

(९३) तौरात उतर्नुभन्दा अघि नै (आदरणीय) याकूब (अलैहिस्सलाम) ले जुन कुरोलाई आफूमाथि हराम (अवैध) गरेका थिए, त्यसका अतिरिक्त सबै खाना इस्राईलका सन्तानको

---

[1] بِرّ (बिर्र) को अर्थ हो पुण्य तथा भलाई । परन्तु यहाँ त्यसको अर्थ छ सत्कार्य अथवा स्वर्ग (फ़तहुल क़दीर) । हदीसका अनुसार जब यो आयत उत्र्यो, त्यसवेला मदीनामा आदरणीय अबू तलहा अन्सारी एक धनवान् व्यक्ति थिए, नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको सेवामा उपस्थित भए र भने कि हे रसूलुल्लाह (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ! वेरोहा बाग (एउटा बगैंचाको नाम) मलाई धेरै प्रिय छ, म त्यसलाई अल्लाहको प्रसन्नता प्राप्त गर्नको निम्ति दान गर्दछु । उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो, "त्यो त साह्रै लाभदायक माल हो, मेरो विचार यो छ कि तिमी त्यसलाई आफ्ना सम्बन्धिहरु र काकाका भाइहरूमा बाँडिदेउ ।" (मुसनद अहमद) यसप्रकार अन्य कैयन् सहावाले आफ्ना रुचिकर कुराहरू अल्लाहको मार्गमा बाँडिदिए । (مِن) मा (مِمَّا تحبون) केहीको अर्थमा प्रयोग भएको छ । अर्थात् सबै प्रिय धनलाई बाँड्ने आदेश भएको छैन, बरु प्रिय कुराहरूमा केही । यसकारण प्रयास यही गर्नुपर्छ कि राम्रो कुरा दान गरियोस् । यो श्रेष्ठता एवं पूर्ण पद प्राप्तिको विधि हो । यसको अर्थ यो कदापि होइन कि केही कम राम्रो, अथवा आफ्नो आवश्यकता भन्दा अधिक अथवा प्रयोग गरिएको पुरानो कुराको दान गर्न सकिन्न अथवा त्यसको प्रतिफल प्राप्त हुनेछैन । यसप्रकारका कुराको दान गर्नु पनि उचित छ तथा अल्लाह तआलाकहाँ प्रतिफल पनि प्राप्त हुनेछ । तर विशेषता तथा श्रेष्ठता प्रिय कुराको दान गर्नुमा छ ।

[2] तिमी जे-जति पनि व्यय गर्नेछौ राम्रो अथवा नराम्रो कुरो अल्लाह त्यसलाई जान्दछ । त्यसै अनुसार प्रतिफल प्रदान गर्नेछ ।

إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٩٣﴾

लागि वैध थिए यदि तिमी सच्चा हौ भने तौरात लिएर आउ अनि पढेर सुनाउ ।[1]

فَمَنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٩٤﴾

(९४) त्यस पश्चात पनि जुन मानिसहरू अल्लाह (तआला) माथि झूठो लान्छना लगाउँछन्, ती नै अत्याचारी हुन् ।

قُلْ صَدَقَ ٱللَّهُ ۗ فَٱتَّبِعُوا۟ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾

(९५) भनिदिनुस् कि अल्लाह (तआला) सत्य छ । तिमी सबै इब्राहीम हनीफ़को मिल्लत (धर्म) को अनुकरण गर, जो मूर्तिपूजक थिएन ।

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِى بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٦﴾

(९६) निःसन्देह (अल्लाह तआला) को पहिलो घर जुन मानवको निम्ति बनाइयो त्यही हो, जुन मक्का (नगरी) मा छ ।[2] जुन सम्पूर्ण विश्वका लागि शुभ एवं मार्गदर्शक छ ।

[1]यो र यस आयत पश्चातका दुई आयतहरू यहूदीहरूका यस विरोधमा अवतरित भए कि उनीहरूले नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमसित भने कि तपाईं इब्राहीमको धर्मको अनुयायी हुने दाबी गर्नुहुन्छ र ऊँटको मासु पनि खानुहुन्छ, जबकि ऊँटको मासु र दूध दुवै इब्राहीमको धर्ममा हराम (अवैध) थिए । अल्लाह तआलाले आदेश गऱ्यो कि यहूदीहरूको दाबी गलत छ । आदरणीय इब्राहीमको धर्ममा यी कुराहरू हराम थिएनन् तर केही कुरा इस्राईल (आदरणीय याकूब) ले आफ्नो निम्ति हराम (अवैध) गरिहालेका थिए । र त्यो यही ऊँटको मासु तथा दूध थियो (यसको कारण एक मन्नत (भाकल) अथवा रोग थियो) र आदरणीय याकूबको यो कर्म पनि तौरात उतर्नुभन्दा पहिलेको हो । यसकारण कि तौरात त आदरणीय इब्राहीम तथा आदरणीय याकूब भन्दा धेरै पछि उत्रेको हो, अनि तिमी कसरी उपरोक्त प्रश्न गर्न सक्दछौ ? यसको अतिरिक्त तौरातमा (यहूदीहरूमाथि) तिम्रा अत्याचारहरूका कारण केही खाद्य निषेधित गरिएको थियो । (सूरः अल-अनाम-१४६) तथा अल निसा-१६०) यदि तिमीलाई विश्वास छैन भने तौरात ल्याउ र त्यसलाई पढेर सुनाउ । जसबाट स्पष्ट हुनेछ कि आदरणीय इब्राहीमको समयमा यी खाद्य निषेध थिएनन् र तिम्रा लागि पनि केही कुरा निषेध गरिएको थियो, ती तिम्रा अत्याचार र कुकर्महरूका कारण भएका थिए अर्थात् तिनलाई हराम गर्नुको कारण पनि तिम्रा कुकर्महरूको दण्ड थिए (ऐसरूत्तफ़ासीर)

[2]यो यहूदीहरूको दोस्रो विरोधको उत्तर हो, उनीहरू भन्दथे कि बैतुल मक़दिस सबभन्दा पहिलो इबादत (उपासना) को घर धर्तीमा बन्यो । मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम तथा उनका साथीहरूले आफ्ना क़िब्ला किन परिवर्तित गरे ? यसको उत्तरमा भनियो कि तिम्रो यो दाबी पनि गलत छ ।

فِيْهِ اٰيٰتٌۢ بَيِّنٰتٌ مَّقَامُ اِبْرٰهِيْمَ ۚ وَمَنْ دَخَلَهٗ كَانَ اٰمِنًا ؕ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا ؕ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٩٧﴾

(९७) जसमा स्पष्ट निशानीहरू छन्, "मुक़ामे इब्राहीम" (एउटा ढुङ्गा हो जसमा खाना क़ाअबाको निर्माणको समय आदरणीय इब्राहीम उभिने गर्दथे र त्यो ढुङ्गा आवश्यकता अनुसार माथि उठ्थ्यो र तल आउँथ्यो) यसमा जो आउँदछ, निर्भय हुन्छ ।[1] अल्लाह (तआ़ला) ले ती मानिसहरूमाथि जो त्यसतिर मार्ग पाउन सक्दछन्, त्यस घरको हज्ज अनिवार्य गरिदिएको छ ।[2] र जो कोही कुफ्र गर्दछ, त अल्लाह (तआ़ला) सारा विश्वबाट निस्पृह छ ।[3]

قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ شَهِيْدٌ عَلٰى مَا تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٨﴾

(९८) तपाईं भनिदिनुस् कि हे अहले किताब ! तिमी अल्लाहका आयतहरूलाई किन नकार्दछौ ? र जे-जति पनि गर्दछौ, अल्लाह (तआ़ला) त्यसमाथि साक्षी छ ।

पहिलो घर जुन सर्वप्रथम अल्लाहको इबादतको लागि निर्मित गरिएको छ, त्यो मक्कामा छ ।

[1]यसमा हत्या, रक्तपात, शिकार यहाँसम्मकि रुखहरूलाई काट्नु पनि निषेध गरिएको छ । (सहीहैन)

[2]"मार्ग पाउन सक्दछौ ।" को अर्थ यो हो कि मार्ग व्ययको प्रबन्ध होस्, अर्थात यति धन होस् कि मार्ग व्यय सुविधापूर्वक पूरा होस् । यसको अतिरिक्त प्रबन्धबाट अर्थ यो पनि हो कि मार्गमा शान्ति होस् र ज्यान र माल सुरक्षित होस् । यसैप्रकार यो पनि आवश्यक छ कि स्वास्थ्य यात्रा योग्य होस् । यसको अतिरिक्त स्त्रीको लागि त्यसको महरम आवश्यक छ । (फ़तहुल क़दीर) यो आयत हरेक त्यस व्यक्तिको लागि जो यस प्रकारको प्रबन्ध गरोस्, त्यसको लागि हज्ज़ अनिवार्य हुने कुराको तर्क हो । र हदीसहरूबाट यस विषयको स्पष्टीकरण हुन्छ कि जीवनमा एक पटक हज्ज़ अनिवार्य छ । (तफ़सीर इब्ने क़सीर)

[3]हज्जको प्रबन्ध हुनुका बावजूद पनि हज्ज नगर्नु कुरआनले यसलाई अधर्मसित सम्बोधित गरेको छ । जसबाट हज्ज अनिवार्य हुनुलाई झन् बल पुग्छ । हदीसहरूमा पनि यस्तो व्यक्तिलाई कठोर चेतावनी दिइएको छ । (तफ़सीर इब्ने क़सीर)

قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ مَنْ ءَامَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنتُمْ شُهَدَآءُ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾

(९९) ती अहले कितावसित भनिदिनुस् कि तिमी अल्लाह (तआला) को मार्ग (धर्म) बाट जो निष्ठावान छन् उनीहरूलाई किन रोक्दछौ र त्यसमा दोष खोजिराखेका छौ, जबकि तिमी स्वयं साक्षी छौ ?[1] र अल्लाह (तआला) तिम्रा कर्महरूबाट अनभिज्ञ छैन ।

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تُطِيعُوا۟ فَرِيقًا مِّنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ كَٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾

(१००) हे निष्ठावानहरू ! यदि तिमी अहले किताबको कुनै समूहका कुरा मान्नेछौ भने उनीहरू निष्ठावान भए पश्चात तिमीलाई कुफ्रतिर फर्काईदिनेछन् ।[2]

[1]अर्थात् तिमी जान्दछौ कि यो इस्लाम धर्म सत्य छ । यसका प्रचारक अल्लाहका सच्चा सन्देशवाहक हुन किनभने यी कुराहरू ती किताबहरूमा लेखिएका छन्, जुन तिम्रा नवीहरूमाथि उतारिए, र जसलाई तिमी पढ्दछौ ।

[2]यहूदीहरूको चालबाजी र धोकेबाजी र उनीहरूले मुसलमानहरूलाई पथ-विचलित गराउने योजनाहरू भनिसकेपछि, मुसलमानहरूलाई चेतावनी दिइँदैछ कि तिमी पनि तिनीहरूका हत्कण्डाबाट सावधान रह र कुरआनको तिलावत (पाठ) गर्ने र रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको उपस्थिति पश्चात पनि तिमी यहूदीहरूका जालमा न फँस । यसको पृष्ठभूमि तफ़सीरको कथनमा यसप्रकारले वर्णन भएको छ कि अन्सारका दुवै कवीला औस तथा खज़रज एक संघमा वसी आपसमा कुरा गरिराखेका थिए कि शास बिन कैस यहूदी त्यहाँबाट गुज्रयो र उनलाई प्रेमपूर्वक कुरा गरिराखेको देखेर ईर्ष्या गऱ्यो कि यिनीहरू पहिला एक-अर्काका कट्टर शत्रु थिए र इस्लाम धर्म स्वीकार गरे पश्चात एक-अर्कासँग सौहार्दपूर्ण वातावरणमा बसिरहेका छन् । उसले एक यहूदी नवयुवकलाई यो काम दियो कि त्यो औस र खज़रजलाई उनका बुआँस युद्धको स्मरण गराओस्, जुन उनीहरू बीच हिज़रत भन्दा केही दिन पूर्व भएको थियो र उनीहरूले जुन एक-अर्काको विरूद्ध गीत र कविताहरू लेखेका थिए, त्यो उनीहरूलाई सुनाओस् । अतः त्यसले यस्तै गऱ्यो जसबाट दुवै कवीलाहरू बीच पुरानो वैमनस्य फेरिबाट जागृत भयो र उनीहरू एक-अर्कालाई अपशब्द भन्नथाले, र यहाँसम्मकि एक-अर्काका विरूद्ध हथियार उठाउन तयार भए, यो कुरो निकट थियो कि उनीहरू एक-अर्काका हत्या गर्न प्रारम्भ गरिदिन्थे, यसैबीच रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम आइहाल्नु भयो र उनीहरूलाई सम्झाउनु भयो र उनीहरू रोकिए, यसमा यी आयतहरू र आगामी आयतहरू पनि अवतरित भए । (तफ़सीर इब्ने क़सीर र फ़तहुल क़दीर आदि)

(१०१) अब तिमी अस्वीकार कसरी गर्न सक्छौ जबकि अल्लाहका आयत पढेर सुनाइदैछन् र तिम्रो माँझमा रसूल (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) उपस्थित हुनुहुन्छ ? जो अल्लाह (तआला) को धर्मलाई मजबूतिले समात्छ ।[1] निःसन्देह त्यो सोझो मार्गमा आइहाल्यो ।

وَكَيْفَ تَكْفُرُوْنَ وَ اَنْتُمْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ اٰيٰتُ اللّٰهِ وَفِيْكُمْ رَسُوْلُهٗ ؕ وَمَنْ يَّعْتَصِمْ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۟

(१०२) हे ईमानवालाहरू ! अल्लाहसित त्यति तर्स जति उसित तर्सनु पर्दछ ।[2] र (हेर) मर्नेबेलासम्म मुसलमान नै रह ।

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقٰتِهٖ وَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ۟

(१०३) र अल्लाह (तआला) को डोरीलाई सबै मिलेर बलपूर्वक समात ।[3] र गुटबन्दी नगर ।[4] र अल्लाह (तआला) को

وَاعْتَصِمُوْا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيْعًا وَّلَا تَفَرَّقُوْا ۪ وَاذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَآءً فَاَلَّفَ بَيْنَ

---

[1]एतिसाम बिल्लाह (اعتصام بالله) को अर्थ हो अल्लाहको धर्मलाई मज़बूतिसित समात्नु, र त्यसको पालन गर्नमा आलस्य नगर्नु ।

[2]यसको अर्थ हो कि इस्लाम धर्मको आदेश एवं अनिवार्य कर्म पूर्णरुपले गरियून् र मनाही गरिएका कर्मको नजिक पनि नजाऊन् । केही धर्म गुरुहरूका भनाई छ कि यो आयत उत्र पश्चात सहाबा व्याकुल भए, त अल्लाह तआलाले आयत ﴿فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ (अल्लाहसित यथासम्भव तर्स) उतार्‍यो । तर यसलाई निरस्त गर्नुको सट्टा स्पष्टीकारी भनिन्छ भने अधिक उचित हुनेछ, किनभने निरस्त त्यही मान्नुपर्छ जहाँ दुबै आयतको समानता असम्भव हुन्छ । र यहाँ समानता सम्भव छ। अर्थ यो हुनेछ कि (اتقو الله حق تقاته ما استطعتم) (अल्लाहसित यसप्रकार तर्स, जुनप्रकार आफ्नो शक्तिअनुसार तर्सन सक्छौ) (फ़तहुल क़दीर)

[3]अल्लाहको भय पश्चात (सबै मिलेर अल्लाहको डोरीलाई मजबूतीले समात) को शिक्षा दिएर यो स्पष्ट गरिदैछ कि मोक्ष पनि यी दुई नियमहरूमा छ र एकता पनि यिनै नियमहरूमा आधारित हुनसक्छ तथा शेष रहन सक्छ ।

[4](ولا تفرقوا) (र गुटबन्दी नगर) द्वारा गुटहरूमा विभाजित हुनबाट रोक लगाइएको छ । यसको अर्थ यो हो कि ती दुई नियमहरूबाट जसको वर्णन भइसकेको छ मुख फर्काउनुको कारण आपसमा फूट हुनसक्छ र तिमी अलग-अलग गुटहरूमा विभाजित हुनेछौ । अतः गुटबन्दीको इतिहास हेर्नुस् यिनै स्पष्ट भएर सामु आउनेछन् ।

قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِۦٓ إِخْوَٰنًا وَكُنتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾

त्यो बेलाको कृपालाई स्मरण गर जब तिमीहरू आपसमा एक-अर्काको शत्रु थियौ । उसले तिम्रा हृदयमा प्रेम बसालिदियो र तिमी उसको कृपाले भाइ-भाइ भयौ । र तिमी आगोको खाल्डोको किनारसम्म पुगिसकेका थियौ, तब उसले तिमीलाई बचायो । अल्लाह (तआ़ला) यसैप्रकार आफ्ना निशानीहरूको वर्णन गर्दछ, ताकि तिमी बाटो पाउन सक ।

وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى ٱلْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾

(१०४) र तिमीहरूमध्ये एउटा गिरोह (समूह) यस्तो हुनुपर्छ, जो भलाईतिर बोलाउँछ र सत्कर्महरूको आदेश दिन्छ र कुकर्महरूबाट रोक्छ र यिनै मानिसहरू सफल हुनेछन् ।

وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ تَفَرَّقُوا۟ وَٱخْتَلَفُوا۟ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾

(१०५) र तिमी ती मानिसहरू जस्तो न भइहाल्नु जसले आफ्नो पासमा स्पष्ट तर्क आइसके पश्चात पनि फूट र भेद पारे ।[1] यिनैको लागि कठोर यातना छ ।

कुरआन र हदीसलाई बुझ्ने र त्यसको भाष्य तथा व्याख्यामा केही मतभेद, यो गुटबन्दीको कारण होइन, यो मतभेद त सहाबा तथा ताबईनको समयमा पनि थियो, तर मुसलमान गुटहरूमा विभाजित थिएनन् । किनभने आपसी मतभेद भएपनि सबैको पालनको केन्द्र तथा विश्वासको बिन्दु एउटै थियो र त्यो हो कुरआन र रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको हदीस, र जब व्यक्तित्वको नाममा विचारहरूको प्रदर्शन हुनथाल्यो, त पालन र विश्वासको यो केन्द्र तथा बिन्दु परिवर्तित भयो । आ-आफ्ना व्यक्तिहरू र तिनका कथन तथा विचार प्रथम स्थानमा तथा अल्लाह र त्यसका रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका कथन तथा आदेश द्वितीय स्थानमा गरिए । र यहीबाट उम्मते मुसलिमा गुटबन्दी आरम्भ भयो, जुनकि दिन-प्रतिदिन बढ्दै गयो र अति सुदृढ हुँदै गयो ।

[1]ज्वलन्त तर्क आइसके पश्चात विभेद पारियो । यसबाट ज्ञात भयो कि यहूदी र इसाईहरू बीच भेदको यो कारण थिएन कि उनीहरूलाई सत्य थाहा थिएन र त्यसको तर्फबाट अनभिज्ञ थिए । बरु वास्तवमा उनीहरूले सबै कुरा थाहा हुँदाहुँदै आफ्ना सांसारिक लाभ एवं स्वार्थको लागि मतभेद तथा भेदको मार्ग

يَّوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوْهٌ وَّتَسْوَدُّ وُجُوْهٌ ۚ فَاَمَّا الَّذِيْنَ اسْوَدَّتْ وُجُوْهُهُمْ ۣ اَكَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿١٠٦﴾

(१०६) जुन दिन केही अनुहारहरू उज्जवल हुनेछन् र केही अँध्यारा ।[1] अँध्यारा अनुहार भएका (सित भनिनेछ) कि तिमीले ईमान स्थापित गरे पश्चात अविश्वास किन गऱ्यौ ? आफ्नो इन्कारको यातना चाख ।

وَ اَمَّا الَّذِيْنَ ابْيَضَّتْ وُجُوْهُهُمْ فَفِيْ رَحْمَةِ اللّٰهِ ؕ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿١٠٧﴾

(१०७) र उज्जवल अनुहार भएका अल्लाह (तआ़ला) को दयालुतामा हुनेछन् र त्यसमा सधैं रहनेछन् ।

تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ؕ وَمَا اللّٰهُ يُرِيْدُ ظُلْمًا لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿١٠٨﴾

(१०८) (हे नबी) ! हामी यी सत्य आयतहरु पाठ (तिलावत) तपाईंलाई सुनाई राखेका छौं र अल्लाह (तआ़ला) को विचार मानिसहरूमाथि अत्याचार गर्नु होइन ।

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ؕ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿١٠٩﴾

(१०९) र अल्लाह (तआ़ला) कै लागि छ, जे-जति आकाशहरू तथा धर्तीमा छ र अल्लाह (तआ़ला) तिर सबै कर्महरूलाई फर्काइन्छ ।

كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ؕ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتٰبِ لَكَانَ

(११०) तिमी सर्वश्रेष्ठ उम्मत (समुदाय) हौ, जुन मानिसहरूका लागि सृष्टि गरिएको छ कि तिमी सत्कर्महरूको आदेश गर्दछौ र कुकर्महरूबाट रोक्दछौ र अल्लाह (तआ़ला) मा ईमान

समातेको थियो र त्यसमा डटिराखेको थियो । कुरआन करीमले विभिन्न शैली र तरीकाले बारम्बार यस वास्तविकतातिर औंल्याएको छ । र यसबाट टाढा रहन जोड दिएको छ । तर दुखको कुरा छ कि यस उम्मतका भेद पार्नेहरूले पनि ठीक त्यही रीति समातेका छन् कि सत्य र त्यसको स्पष्ट तर्क उनीहरूलाई राम्रो तरिकाले ज्ञात छ तर उनीहरू आफ्ना भेदभावमा अडिग छन् र आफ्नो पूर्ण मानसिक अर्हता पूर्वका समुदायहरू जस्तै कल्पना एवं फेरबदलको घृणित कार्यमा खेर फालिराखेका छन् ।

[1]आदरणीय इब्ने अब्बास (رضی الله عنهما) ले यसबाट अहले सुन्नत वल जमाअत र अहले बिदअत तात्पर्य लिनुभएको छ । (इब्ने क़सीर तथा फ़तहुल क़दीर) यसबाट ज्ञात भयो कि इस्लाम त्यही हो जसमा अहले सुन्नत वल जमाअत कार्यरत छन् । र अहले बिदअत एवं विरोध उत्पन्न गर्ने मानिसहरू इस्लामको त्यस वरदानबाट बञ्चित छन्, जुन मोक्षको कारण छ ।

خَيْرًا لَّهُمْ ۚ مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾

कायम राख्दछौ ।[1] यदि अहले किताब ईमान स्थापित गरेको भए उनीहरूको लागि उत्तम हुन्थ्यो । उनीहरूमा ईमानवालाहरू पनि छन् ।[2] तर अधिकतर मानिसहरू फ़ासिक (अवज्ञाकारी) छन् ।

لَن يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى ۖ وَإِن يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١١١﴾

(१११) यिनीहरू तिमीलाई दुख दिन बाहेक अरु केही हानि पुऱ्याउन सक्दैनन् । र यदि तिमीसित लडाई हुन्छ भने पिठ्यूँ फर्काउनेछन् । अनि तिनीहरूलाई सहायता दिइने छैन ।[3]

---

[1]यस आयतमा मुस्लिम उम्मतलाई सर्वश्रेष्ठ समुदाय भनिएको छ । र यसको कारण पनि स्पष्ट गरिएको छ कि जो राम्रा कर्महरूको आदेश गर्दछन् र नराम्रा कर्महरुबाट रोक्दछन् र अल्लाहमा विश्वास गर्दछन् अर्थात् यो समुदाय यदि यी श्रेष्ठ विशेषताहरूबाट विभूषित रहनेछ भने सर्वश्रेष्ठ समुदाय छ, नत्र यस विभूषणवाट वञ्चित गर्न सकिन्छ । यस उपरान्त अहले किताबको (किताब प्रदान गरिएका) आलोचनावाट पनि यस विन्दुको स्पष्टीकरण ज्ञात हुन्छ कि जो पनि सत्कर्मको आदेश र कुकर्मको अवरोध गर्दैन छैन, त्यो पनि अहले किताबकै समान हुनेछ । उनको विशेषताको वर्णन गरिएको छ ।

﴿ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ ﴾

"उनीहरू एक-अर्कालाई नराम्रो कुराबाट रोक्दैनथे ।" (अल-मायदा-७९) र यहाँ यसै आयतमा उनीमध्ये अधिकतरलाई धर्महीन भनिएको छ । सत्कर्महरूको आदेश दिनु सामान्य मानिसहरूका लागि अनिवार्य छ अथवा विद्वानहरूको दायित्व हो । अधिकतर विद्वानहरू (आलिमहरु) को विचार छ कि यो विशिष्ट व्यक्तिहरूका लागि अनिवार्य छ, अर्थात् विद्वानहरूको कर्तब्य हो कि यस दायित्वलाई पूरा गरिराखुन् किनभने सत्कर्म र कुकर्म धार्मिक नियम अर्न्तगत राम्रो र नराम्रोको ज्ञान उनैलाई छ । उनीहरूद्वारा प्रचार-प्रसार एवं आमन्त्रणको कर्तब्य निर्वाह गर्नुको कारण उम्मतका अन्य सबै व्यक्तिहरूबाट यो कर्तब्य समाप्त हुनेछ । जस्तै ज़िहाद (धर्मयुद्ध) पनि सामान्य परिस्थितिहरूमा साधारण कर्तब्य हो । अर्थात् एक समूहको तर्फबाट निर्वाहले शेष सबैको कर्तब्य समाप्त हुनेछ ।

[2]जस्तै अब्दुल्लाह बिन सलाम आदि जो मुसलमान भएका थिए । तर उनको संख्या कम थियो । अतः (مِنْهُمْ) मा (مِنْ) केही अन्य अर्थको निम्ति प्रयोग भएको छ ।

[3](أَذًى) (दुख दिनु) बाट तात्पर्य मौखिक रुपले कलंकित गर्नु तथा मिथ्यावाद तथा आरोप हो जसबाट हृदयलाई सामयिक दुख हुन्छ, परन्तु यिनीहरू रणक्षेत्रमा तिमीलाई पराजित गर्न सक्दैनन् ।

(११२) यिनी प्रत्येक ठाउँमा अपमानित छन्, यो अर्कै कुरा हो कि अल्लाह (तआ़ला) को अथवा मानिसहरूको शरणमा छन् ।[1] यी अल्लाहको क्रोधका अधिकारी भए । र उनीहरूमाथि निर्धनता थोपियो । यो यसकारण कि यिनीहरू अल्लाह तआ़लाका आयतहरू मान्दैनथे र अकारण नबीहरूको हत्या गर्दथे । यो उनीहरूको अवज्ञता र सीमा उल्लंघनको कारण हो ।[2]

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَاءُو بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾

यसकारण यस्तै भयो । मदीनाबाट पनि यहूदीहरू निस्कनुपर्‍यो र पछि ख़ैबर पनि विजयी भयो । र उनीहरू त्यहाँबाट पनि निष्कासित गरिए । यसैप्रकार सीरियाको क्षेत्रमा इसाईहरू पनि मुसलमानहरूबाट पराजित हुनुपर्‍यो । यहाँसम्मकि इसाईहरूले कुसुएड (इसाई-मुस्लिम युद्ध) द्वारा बदला लिन प्रयत्न गरे र बैतुल मक़्दिसमाथि अधिकार स्थापित गरे । तर त्यसलाई सुल्तान सलाहुद्दीन अय्युबीले नब्बे वर्ष पश्चात स्वतन्त्र गर्‍यो । तर अब मुसलमानहरूको ईमानको कमजोरीको कारण यहूदी र इसाईहरूका सहयोगी योजनाहरुका कारण बैतुल मक़्दिस पुनः मुसलमानहरूको हातबाट निस्क्यो । परन्तु एक समय यस्तो आउनेछ कि यो परिस्थिति बदलिने छ । विशेषरुपले आदरणीय ईसाको आगमन पछि इसाई धर्मको समाप्ति तथा मुसलमानहरूको विजयश्री आवश्यक छ । जस्तो कि सहीह हदीसमा छ । (इब्ने कसीर)

[1]यहूदीहरूको जुन अपमान अथवा गत्यावरोध अल्लाहको क्रोधको कारण उनीमाथि छ, त्यसबाट केही समयका लागि बचावका दुईटा बाटो भनिएका छन् । एक त उनी अल्लाहको शरणमा आऊन् अर्थात् इस्लाम धर्म स्वीकार गरून् । अथवा कुनै इस्लामी राज्यमा शरणार्थी कर दिएर शरणार्थीको रुपमा निवास गरुन् । दोस्रो यो कि मानिसहरूको शरण प्राप्त होस्, यसका दुईटा भावार्थ वर्णित गरिएका छन् । एक यो कि इस्लामी राज्यको अतिरिक्त एउटा सामान्य मुसलमानले उनलाई शरण देओस्, जस्तो कि प्रत्येक मुसलमानलाई यो अधिकार प्राप्त छ र इस्लामी राज्यका राज्य अधिकारीहरूलाई यो चेतावनी दिइएको छ कि उनी कुनै सानोभन्दा सानो मुसलमान व्यक्तिद्वारा दिइएको शरण रद्द नगरुन् । दोस्रो यो कि कुनै ठूलो गैर मुस्लिम शक्तिको सहायता उनीहरूलाई प्राप्त होस् । किनभने (الناس) सामान्य छ, यसमा मुसलमान र ग़ैर मुस्लिम दुबै सम्मिलित छन् ।

[2]यी उनका कुकर्म हुन्, जसका कारण उनीमाथि यो अपमान थोपरिएको छ ।

لَيْسُوْا سَوَآءً ؕ مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اُمَّةٌ قَآئِمَةٌ يَّتْلُوْنَ اٰيٰتِ اللّٰهِ اٰنَآءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُوْنَ ﴿١١٣﴾

(११३) यी सबै एकै समान छैनन्, बरु यी अहले किताबमा एउटा स्थिर समूह (सत्यमा) पनि छ। जो रात्रिमा अल्लाहका आयत पढ्छन् एवं सजद: (ढोग) गर्दछन्।

يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُوْنَ فِى الْخَيْرٰتِ ؕ وَاُولٰٓئِكَ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١١٤﴾

(११४) यी अल्लाह तथा प्रलय प्रति विश्वास राख्दछन्। भलाईहरुको आदेश गर्दछन् र नराम्रा कुराबाट रोक्दछन्। र भलाईका कार्यहरूमा शीघ्रता गर्दछन्। यी सदाचारीहरू मध्ये हुन्।

وَمَا يَفْعَلُوْا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُّكْفَرُوْهُ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ ۢ بِالْمُتَّقِيْنَ ﴿١١٥﴾

(११५) र यी जे-जति पनि भलाई गर्दछन्, त्यसको अनादर गरिने छैन र अल्लाह (तआ़ला) परहेजगारहरूलाई राम्ररी जान्दछ।[1]

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَنْ تُغْنِىَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِّنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا ؕ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿١١٦﴾

(११६) नि:सन्देह विश्वासहीनहरूलाई तिनको धन तिनका सन्तान अल्लाहकहाँ केही काम आउने छैन, यी त नरकीय हुन् जसमा उनीहरू सधैं वास गर्नेछन्।

[1]यी सारा अहले किताब होइन जसको अपमान पछिल्लो आयतमा गरियो। बरु तिनीहरूमा केही राम्रा मानिसहरू पनि छन्। जस्तै अब्दुल्लाह बिन सलाम, असद बिन उबैद, सालबा बिन साय: र उसैद बिन साय: आदि जसलाई अल्लाह तआ़लाले इस्लाम स्वीकार गर्ने सुअवसर प्रदान गर्‍यो र उनीहरूमा ईमान र अल्लाहप्रतिको तर्साइका विशेषताहरू पनि पाइन्छन्। उनीहरू अल्लाहसित प्रसन्न भए र अल्लाह उनीसित प्रसन्न भयो। (قَائِمَةٌ) को अर्थ हो धार्मिक नियमको पालना तथा नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका अनुरकण गर्नेहरू। (يَسْجُدُوْنَ) को अर्थ हो रातहरुमा उभिन्छन् अर्थात् तहज्जुदको नमाज़ पढ्छन् र नमाज़हरूमा तिलावत (पाठ) गर्दछन्। यस स्थानमा (أمر بالمعروف) को अर्थ केही विद्वानले यो गरेका छन् कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लममाथि ईमान राख्न आदेश दिन्छन् र उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको विरोध गर्नबाट रोक्दछन्। यसै समूहको वर्णन अगाडी पनि गरिएको छ। ﴿وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلَّهِ﴾ (आले-इमरान-१९९)

مَثَلُ مَا يُنْفِقُوْنَ فِيْ هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيْحٍ فِيْهَا صِرٌّ اَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَاَهْلَكَتْهُ ۭ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿١١٧﴾

(११७) उनीहरू जे-जति यस संसारिक जीवनमा खर्च गर्दछन्, त्यो त्यस वायु समान छ जसमा तुषार छ जुन कुनै अत्याचारी कौमको खेतमा परी त्यसको नाश गरिदिन्छ।[1] अल्लाहले उनीमाथि अत्याचार गरेन, परन्तु उनी स्वतः अत्याचार गरिराखेका थिए।

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوْا بِطَانَةً مِّنْ دُوْنِكُمْ لَا يَاْلُوْنَكُمْ خَبَالًا ۭ وَدُّوْا مَا عَنِتُّمْ ۚ

(११८) हे निष्ठावानहरू ! तिमी आफ्ना हार्दिक मित्र निष्ठावानहरूका अतिरिक्त कुनै अन्यलाई नबनाउ।[2] (तिमी देख्दैनौ, अरु मानिसहरू त)

[1]केयामतका दिन न काफ़िरहरूका धन काम आउनेछ न सन्तानहरू, यहाँसम्मकि भलाईका कामहरूमा व्यय गरिएको धन पनि व्यर्थ भइहाल्नेछ। र तिनीहरूको तुलना त्यस तुषारको जस्तो छ, जुन हरा-भरा खेतीलाई जलाएर नष्ट गरिदिन्छ। अत्याचारीहरू यी खेतीहरूलाई देखेर प्रसन्न भइराखेका हुन्छन् र लाभको आशा गर्दछन् कि सहसा तिनीहरूका आशा माटोमा बिलाएर जान्छन्। यसबाट ज्ञात भयो कि जबसम्म ईमान हुनेछैन तबसम्म हितका कार्यहरुमा धन व्यय गर्नेवाला संसारमा चाहे जति ख्याति किन नहोस्। परलोकमा उनीहरूलाई त्यसको फल प्रतिफल केही प्राप्त हुनेछैन। यहाँ त उनीहरूका लागि सधैं नरकवासको यातना नै छ।

[2]यो विषय पहिला पनि व्यतीत भइसकेको छ, यहाँ त्यसको विशेषताको कारण पुनरावृत्ति भइराखेको छ। (بطانة) अरबी शब्दकोषको अनुसार हार्दिक मित्र अर्थात भेदीलाई भनिन्छ। काफ़िर र मूर्तिपूजक मुसलमानहरूका लागि जुन भावना र प्रयत्न राख्दछन्, तिनीहरूमध्ये जसलाई स्पष्टरुपले भन्दछन् र जुन आफ्ना हृदयमा लुकाएर राख्दछन्। अल्लाह तआलाले ती सबैतिर संकेत गरेको छ। यो र यसप्रकारका अन्य आयतहरूको आधारमा आलिम र विचारकहरूले लेखेका छन् कि एक इस्लामी राज्यमा गैरमुस्लिमलाई महत्वपूर्ण पदहरूमा नियुक्त गर्न उचित छैन। भनिन्छ कि आदरणीय अबू मूसा अशअरी रज़ी अल्लाह अन्हुले एक ज़िम्मी (टेक्स तिरी इस्लामी देशमा बसोवास गर्ने गैर मुस्लिम) लाई लिपिक (क्लर्क) आदरणीय उमर (रज़ी अल्लाह अन्हु) लाई जब यो कुरो थाहा भयो, तब उहाँले उनलाई धेरै हप्काउनु भयो र भन्नुभयो कि, "तिमी उनीहरूलाई निकट नगर, जबकि अल्लाहले उनीहरूलाई टाढा गरेको छ, उनीहरूलाई सम्मानित नगर, जबकि अल्लाहले उनीहरूलाई अपमानित गरेको छ र उनीहरूलाई विश्वस्त र मर्मज्ञ नबनाउ, जबकि अल्लाहले उनीहरूलाई अविश्वस्त भनेको छ।" आदरणीय उमर (रज़ी अल्लाह अन्हु) ले यसै आयतबाट यो भावार्थ निकाल्दै भन्नुभएको छ। इमाम कुर्तबी भन्दछन्, "यस समय अहले किताबलाई सचिव र न्यासिक बनाउनकै कारण परिस्थिति बदलिसकेका छन्, यसैकारण मूर्ख मानिसहरू प्रमुख तथा मन्त्री बनेका छन्।" (तफ़सीर कुर्तबी) दुर्भाग्यले आज

قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَآءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ ۖ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾

तिम्रो बर्बादीमा कुनै कसर बाँकी राख्दैनन्, उनी त यो चाहन्छन् कि तिमी कष्टमा पर।[1] उनको शत्रुता त स्वयं उनको मुखबाट पनि स्पष्ट भइसकेको छ र त्यो जुनकि उनका छातिमा लुकेको छ। त्यो निकै धेरै छ। हामीले तिम्रो निम्ति आयतहरूको वर्णन गरिदियौं तिमी बुद्धिमान हौ (भने विचार गर)

هَا أَنتُمْ أُولَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ ۚ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾

(११९) हो, तिमी त उनीहरूसित प्रेम गर्दछौ।[2] र उनी तिमीसित प्रेम गर्दैनन्, तिमी पूरा किताबलाई मान्दछौ र (उनी मान्दैनन् फेरि प्रेम कस्तो ?) यिनी तिम्रा सामू त आफ्नो ईमानलाई स्वीकार गर्दछन्, तर एकान्तमा क्रोधले औंलाहरू टोक्छन्।[3] भनिदेउ आफ्नो क्रोधमा नै मर्नेछौ। अल्लाह तआला छातिभित्रका कुरा राम्ररी जान्दछ।

इस्लामी राज्यमा कुरआन करीमको यस अत्याधिक महत्वपूर्ण आदेशलाई प्रमुखता दिइराखेको छैन र यसको विपरीत गैर मुस्लिम ठूला-ठूला तथा महत्वपूर्ण पदहरुमा आसीन छन्, जसका हानिहरू प्रत्यक्ष छन्। यदि इस्लामी राज्य आफ्नो आन्तरिक र निर्देश दुबै नीतिहरूमा यस आदेशको पालना गर्दछन् भने अवश्य धेरैजसो अशान्ति तथा हानिहरूबाट सुरक्षित रहन सक्छन्।

[1](لا يألون) को अर्थ हो आलस्य तथा कमी गर्ने छैनन्। (خبالا) को अर्थ हो उपद्रव र विनाश। (ما عنتم) को अर्थ हो जसबाट तिमी कठिनाईमा पर्दछौ। (عنت) को अर्थ कठिनाई हो।

[2]तिमी यी मुनाफ़िकहरूको नमाज़ र देखावटीपनाको ईमानको कारण उनको विषयमा धोकामा परिहाल्छौ र उनीसित प्रेम गर्दछौ।

[3](عض يعض) को अर्थ दाँतले टोक्नु हो। यो उनीहरूको क्रोधको अधिकता र तीब्रताको वर्णन हो, जस्तो कि आगामी आयत ﴿إن تمسسكم﴾मा पनि उनको यसै दशालाई स्पष्ट गरिदैछ।

إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ز وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا ط وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا ط إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾

(१२०) तिमीलाई यदि भलाई प्राप्त हुन्छ भने उनीहरूलाई नराम्रो लाग्दछ । (हो), यदि नराम्रो कुरा पुग्छ भने प्रसन्न हुन्छन् ।[1] यदि तिमी धैर्य राख्दछौ र परहेज़गारी गर्दछौ, उनको चाल तिमीलाई हानि पुऱ्याउने छैन ।[2] अल्लाह (तआ़ला) ले उनका कर्मलाई घेरिसकेको छ ।

وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ط

(१२१) (हे नबी ! त्यस समयलाई पनि स्मरण गर्नुस्) जब बिहानै तपाईं आफ्नो घरबाट निस्केर मुसलमानहरूको रणक्षेत्रमा लडाईंको मोर्चामा

[1]यस आयतमा मुनाफ़िकहरूको त्यस घोर शत्रुताको वर्णन छ, जुन उनीहरूलाई मुसलमानहरूसित थियो र त्यो यो थियो कि जब मुसलमानहरूलाई सुख-शान्ति प्राप्त हुन्थ्यो, अल्लाह तआ़लाको तर्फबाट सहायता र विजय प्राप्त हुन्थ्यो र मुसलमानहरूको संख्या बढ्दथ्यो, त मुनाफ़िकहरूलाई नराम्रो लाग्थ्यो । र यदि मुसलमानहरूलाई कंगाल र निर्धन देख्दथे अथवा अल्लाह तआ़लाको इच्छा तथा कुनै कारणवश शत्रु केही समयका लागि मुसलमानहरूमाथि प्रभावी हुँदैजान्थे (जस्तो उहुदको युद्धमा भयो) त अति प्रसन्न हुन्थे । यस कुरालाई भन्नुको उद्देश्य तथा तात्पर्य यो हो कि जुन मानिसहरूको यो अवस्था छ, के मुसलमानहरूलाई उचित छ कि उनीसित प्रेम गरुन्, र उनीहरूलाई आफ्ना सल्लाहकार तथा मित्र बनाऊन् ? यसैकारण अल्लाह तआ़लाले यहूदी र इसाईहरूसित पनि मित्रता राख्न मनाही गरेको छ । (जस्तो कि कुरआन करीममा अर्को ठाउँमा छ) यसैकारण कि उनी पनि मुसलमानहरूसित घृणा गर्दथे तथा शत्रुता राख्दथे, उनका सफलताबाट अप्रसन्न तथा उनका असफलताबाट प्रसन्न हुन्थे ।

[2]यो उनीहरूको छल तथा कपटबाट बच्नको लागि उपचार हो । अर्थात् द्वयवादीहरू तथा इस्लाम र मुसलमानहरूका शत्रुको चालबाट बच्नको लागि धैर्य तथा संयम अत्याधिक आवश्यक छ । यस धैर्य र संयमको कमीले ग़ैर मुस्लिमहरूको चाललाई सफल बनाइदिएको छ । मानिसहरू ठान्दछन् कि काफ़िरहरूको यो सफलता भौतिक संसाधनहरूको अधिकता तथा विज्ञान तथा प्रौद्योगिकमा उनको उन्नतिको कारण हो । जबकि वास्तविकता यो छ कि मुसलमानहरूको पतनको मूल कारण यही हो कि उनीहरू आफ्नो धर्ममा स्थिरता (जुन धैर्य चाहन्छ) बाट बञ्चित तथा संयमबाट टाढा भइहालेका छन् जुन मुसलमानहरूको सफलताको आधार तथा अल्लाहको पक्ष प्राप्त गर्ने मार्ग हो ।

وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾

ठीक प्रकारले[1] मिलाइराख्नु भएको थियो, अल्लाह (तआ़ला) सर्वश्रोता तथा सर्वज्ञ छ।

إِذْ هَمَّت طَّائِفَتَانِ مِنكُمْ

(१२२) जब तिम्रा दुई समूहले साहस गुमाउने अवस्थामा पुगे।[2]

[1]अधिकतर व्याख्याकारहरूका निकट यो उहुदको युद्धको घटना हो, जुन शव्वाल (रमज़ान पश्चातको महिना जसलाई ईदको महिना पनि भन्दछन्, तर वास्तविक अरवी नाम यो हो) ३ हिज़रीमा भयो। संक्षिप्त रुपमा घटना यसप्रकार छ कि जब वद्रको युद्धमा २ हिज़रीमा मूर्तिपूजकहरूले अपमानजनक पराजयको सामना गर्नुपर्‍यो किनभने उनीहरूका ७० वीर योद्धा मारिए र ७० वन्दी बनाइए, त ती मूर्तिपूजकहरूको लागि अपमान तथा डुबेर मर्ने स्थान थियो। अतः उनीहरूले मुसलमानहरूका प्रतिशोध लिनको लागि एक धेरै ठूलो युद्धको योजना सोचे, जसको तयारीमा मूर्तिपूजकका स्त्रीहरूले पनि भाग लिए। यता जब मुसलमानहरूलाई यो सूचना प्राप्त भयो कि उहुद पहाडको निकट तीन हजार मूर्तिपूजक मुसलमानहरूसित युद्धका निम्ति आफूलाई स्थिर गरिसकेका छन्, त नवी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले सहावासित विचार-विमर्श गर्नुभयो कि मदीना शहरभित्र युद्ध लडियोस् अथवा वाहिर निस्केर मुक़ाविला गरियोस्। केही सहावाले मदीनाभित्र रही मुक़ाविला गर्न परामर्श दिए र मुनाफ़िकहरूको सरदार अव्दुल्लाह विन उवैयले पनि यस विचारसित पनि सहमति जनाए, तर यसको विपरीत केही साहसी सहावाले जसलाई वद्रको युद्धमा भाग लिने अवसर प्राप्त भएको थिएन, उनीहरूले मदीना वाहिर मुक़ाविला गर्न सुझाव दिए। उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम आफ्नो कोठामा जानुभयो र हतियार तथा कवच धारण गरी वाहिर आउनुभयो, दोस्रो राय दिनेवालाहरूलाई क्षोभ भयो कि शायद हामीहरूले रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको इच्छाको विरुद्ध वाहिर निस्कनुमा वाध्य गरी ठीक गरेनौं। अतः उनीहरूले भने हे रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम! यदि तपाईं भित्र रही मुक़ाबिला गर्न ठान्नु हुन्छ, भने त भित्र नै रहौं। उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो कि युद्धको पोशाक लगाइसके पश्चात कुनै नवीलाई उचित छैन कि अल्लाहको निर्णय विना वापस होस् अथवा पोशाक फुकाओस्। अतः एक हजार मुसलमान युद्धका लागि निस्किहाले, तर जब यो सेनाको टुकडी शोत नामक ठाउँमा पुग्यो त्यसबेला अव्दुल्लाह बिन उबैय आफ्ना तीन सय साथीहरुका साथ यो भनेर फर्किहाले कि उसको सल्लाह मानिएन भने अनर्थ ज्यान दिनाले के लाभ ? त्यसको यस निर्णयवाट सामयिक रूपले केही मुसलमान पनि प्रभावित भइहाले र उनीहरूले पनि कमजोरीको प्रदर्शनी गरे। (इब्ने क़सीर)

[2]यो औस र ख़जरजका दुई क़वीला (बनू हारिसा तथा बनू सलमा) थिए।

اَنْ تَفْشَلَا ۙ وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿١٢٢﴾

तिनको संरक्षक अल्लाह छ ।[1] र त्यसै अल्लाहमा मुसलमानहरूले विश्वास गर्नुपर्दछ ।

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَّاَنْتُمْ اَذِلَّةٌ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿١٢٣﴾

(१२३) र अल्लाहले बद्रको युद्धमा तिम्रो त्यसबेला सहायता गऱ्यो जबकि तिमी गिरेको स्थितिमा थियौ,[2] अतः अल्लाहसित तर्स ताकि कृतज्ञ बन ।

اِذْ تَقُوْلُ لِلْمُؤْمِنِيْنَ اَلَنْ يَّكْفِيَكُمْ اَنْ يُّمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلٰفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلِيْنَ ﴿١٢٤﴾

(१२४) जब तपाईं मुसलमानहरूलाई सान्त्वना दिइराख्नु भएको थियो, के तिमीलाई यो पर्याप्त हुनेछैन कि अल्लाह तीन हजार फरिश्ता अवतरित गरेर तिम्रो सहायता गरोस् ।

بَلٰٓى ۙ اِنْ تَصْبِرُوْا وَتَتَّقُوْا وَيَاْتُوْكُمْ مِّنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ اٰلٰفٍ مِّنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِيْنَ ﴿١٢٥﴾

(१२५) किन होइन ? यदि तिमी धैर्य र परहेजगारी गर्दछौ र यिनीहरू यसै क्षण तिम्रो पासमा आईपुग्छन् भने तिम्रो प्रभुले तिम्रो सहायता पाँच हजार फरिश्ताहरूबाट गर्नेछ ।[3] जो

[1]यसबाट ज्ञात भयो कि अल्लाहले उनीहरूको सहायता गऱ्यो र उनको दुर्बलतालाई हटाई उनलाई साहस प्रदान गऱ्यो ।

[2]संख्या र समाजको कमीको आधारमा, किनभने बद्रको युद्धमा मुसलमानहरूको संख्या तीन सय तेह्र र त्यो पनि बिना सामान, मात्र दुईटा घोडा र सत्तरी ऊट थिए, शेष सबै पैदल थिए । (इब्ने क़सीर)

[3]मुसलमान बद्रतिर कुरैशका क़ाफिला (समूहहरू) माथि जुन लगभग निहत्था थियो, छापा मार्न निस्केका थिए । तर बद्रसम्म पुग्दाखेरी यो ज्ञात भयो कि मक्काका मूर्तिपूजकहरूको एउटा ठूलो सेना आफ्ना क्रोध र दुस्साहसका साथ अगाडि बढ्दै आइराखेको छ । यो सुनेर मुसलमानहरूमा घबराहट र युद्ध गर्ने साहसको मिश्रित प्रभाव भयो र उनीहरूले प्रभुसित प्रार्थना गरे । यस पश्चात अल्लाह तआलाले पहिला एक हजार अनि तीन हजार फरिश्ताहरूको अवतरणको शुभ-सूचना दियो र यसको अतिरिक्त यो वचन पनि दियो कि यदि तिमी धैर्य र परहेजगारीमा दृढ रहे र मूर्तिपूजक त्यही क्रोधको स्थितिमा आइहाल्नेछन् भने यो संख्या पाँच हजार गरिहालिने छ । भनिन्छ कि मूर्तिपूजकहरूको त्यो साहस र क्रोध दृढ रहन सकेन । (बद्र पुग्नुभन्दा पहिले नै उनीहरूमा फुट परिहाल्यो र एक समूह मार्गबाटै मक्का

निशानधारी हुनेछन् ।[1]

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَىِٕنَّ قُلُوْبُكُمْ بِهٖ ؕ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ۙ﴿۱۲۶﴾

(१२६) तथा हामीले यसलाई तिम्रो लागि मात्र शुभ-सूचना एवं तिम्रा हृदयको सन्तोषको लागि बनायौं, नत्र सहायता त सर्वशक्तिमान ज्ञानी अल्लाहकै तर्फबाट हुन्छ ।

لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوْا خَآىِٕبِيْنَ ﴿۱۲۷﴾

(१२७) (यस अल्लाहको सहायताको उद्देश्य यो थियो कि अल्लाह) मूर्तिपूजकहरूको एक समूहलाई काटिदेओस् अथवा अपमानित गरिदेओस् । र उनीहरू असफल भई फर्कून् ।[2]

फर्किहाल्यो, र शेष जो बद्रसम्म आए उनीहरूमध्ये अधिकतर नायकहरूको सल्लाह थियो कि युद्ध नगरियोस्) । यसकारण शुभ-सूचनाको अनुसार तीन हजार फरिश्ता उतारिए । र पाँच हजारको संख्या पूरा गर्नुका आवश्यकता रहेन । र भनिन्छ कि बरु यो संख्या पुरा गरियो ।

[1]अर्थात् पहिचानको लागि विशेष चिन्ह हुनेछन् ।

[2]यो अजेय एवं प्रभावशाली अल्लाहको सहायताको परिणाम भनिन्छ । सूर: अल-अंफ़ालमा फरिश्ताहरूको संख्या एक हजार भनिएको छ ।

﴿ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ ﴾

"जब तिमी आफ्नो प्रभुसित गुहार माँगिराखेका थियौ, अल्लाह तआलाले तिम्रो विन्ती सुनेर भन्नुभयो कि एक हजार फरिश्ताहरूबाट तिम्रो सहायता गर्नेछु ।" (अल-अंफाल-९)

यसबाट ज्ञात भयो कि वास्तवमा फरिश्ताहरू एक हजार नै उत्रे । र मुसलमानहरूसित तीन हजार र पाँच हजारको प्रतिबन्धित वचन गरिएको थियो । अनि परिस्थितिहरूका कारण मुसलमानहरूको सान्त्वनाको दृष्टिले पनि तिनको आवश्यकता महसुस गरिएन यसकारण केही व्याख्याकारहरूका निकट यी तीन हजार र पाँच हजार फरिश्ता उत्रेनन्, उद्देश्य त साहस बढाउनु थियो, नत्र वास्तविक सहायक त अल्लाह तआला नै हो र त्यो आफ्नो सहायताको लागि फरिश्ताहरू अथवा कसैको अधीन छैन । अत: उसले मुसलमानहरूको सहायता गर्‍यो र बद्रको युद्धमा मुसलमानहरूलाई ऐतिहासिक विजय प्राप्त भयो । कुफ्रको शक्ति क्षीण भयो र काफ़िरहरूको गौरव समाप्त भयो । (ऐसरुत्तफ़ासीर)

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾

(१२८) (हे पैग़म्बर !) तपाईंको वशमा केही छैन,[1] अल्लाह (तआ़ला) ले चाहेको अवस्थामा उनीहरूको क्षमा स्वीकार गर्नसक्छ ।[2] अथवा यातना दिनसक्छ, किनभने उनीहरू अत्याचारी हुन् ।

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٩﴾

(१२९) आकाशहरु र धर्तीमा जे-जति छ, सबै अल्लाहकै हो । त्यसले जसलाई चाहन्छ क्षमा गर्दछ र जसलाई चाहन्छ यातना दिन्छ । र अल्लाह (तआ़ला) क्षमाशील कृपालु छ ।

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾

(१३०) हे निष्ठावानहरू ! बढोत्तरीको ध्ययले ब्याज नखाऊ जुन कैयौं गुना अधिक हुनसक्छ ।[3] र अल्लाह (तआ़ला) सित तर्स ताकि तिमीलाई मोक्ष प्राप्त होस् ।

[1]अर्थात् ती काफ़िरहरूलाई मार्गदर्शन दिनु अर्थात् उनीहरूको विषयमा कुनै प्रकारको निर्णय गर्नु अल्लाहको वशमा छ । हदीसमा छ कि उहुदको युद्धमा नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका दाँत पनि शहीद भए र मुख पनि घाइते भयो, तब उहाँले भन्नुभयो कि, "त्यो कौम कुन प्रकार सफल हुनेछ जसले आफ्नो नबीलाई घाइते गरिदियो ।" अर्थात उहाँले उनका मार्गदर्शनसित निराशा व्यक्त गर्नुभयो । यसमाथि यो आयत उत्र्यो । यसप्रकार केही कथनहरूमा भनिन्छ कि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले केही काफ़िरहरूको लागि कुनूते नाज़िल:को प्रवन्ध गर्नुभयो जसमा उनीहरूको लागि अभिशाप दिनुभयो । जसपश्चात यो आयत अल्लाह तआ़लाले उतार्‍यो । अत: उहाँले अभिशाप बन्द गरिदिनु भयो । (इब्ने क़सीर तथा फ़तहुल क़दीर) यस आयतबाट उनीहरूले शिक्षा लिनुपर्छ जो नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई सर्वाधिकारी मान्दछन् कि उनलाई यति पनि अधिकार थिएन कि कसैलाई सत्यमार्गमा लगाउन सकून् । यद्यपि कि उहाँ मार्गतिर बोलाउनको लागि पठाउनु भएको थियो ।

[2]यो जाति जसको लागि अभिशाप गर्दैरहे अल्लाहले उनलाई मुसलमान बनाइदिए । जसबाट विदित भयो कि सबै एकाधिपति र परोक्षज्ञ अल्लाह छ ।

[3]किनकि उहुदको युद्धमा असफलता रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका आदेशहरूको पालना नगर्न र सांसारिक धनसित लोभको कारण भएको थियो । यसकारण अब संसारको लोभको सबभन्दा अधिक भयानक र स्थाई रूप ब्याजबाट मनाही गरिदैछ । र आज्ञा पालनमा जोड दिइदैछ । र बढाई-चढाई ब्याज नखाउको यो कदापि अर्थ होइन कि यदि साधारण ब्याज छ भने उचित छ । बरु ब्याज थोरै होस् अथवा धेरै एक्लो होस् या

وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِيْ أُعِدَّتْ لِلْكٰفِرِيْنَ ﴿١٣١﴾

(१३१) र त्यस आगोसित तर्स जुन काफ़िरहरूको लागि तयार गरिएको छ ।

وَأَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿١٣٢﴾

(१३२) र अल्लाह र त्यसका रसूलको आदेशको पालना गर ताकि तिमीमाथि कृपा गरियोस् ।

وَسَارِعُوْٓا إِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوٰتُ وَالْأَرْضُ ۙ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿١٣٣﴾

(१३३) र आफ्नो प्रभुको क्षमातिर र त्यस स्वर्गतिर दगुर[1] जसको चौडाई आसमानहरू र धर्तीको बराबर छ, जुन परहेजगारहरूका लागि तयार गरिएको छ ।

الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ فِي السَّرَّآءِ وَالضَّرَّآءِ وَالْكٰظِمِيْنَ الْغَيْظَ وَالْعَافِيْنَ عَنِ النَّاسِ ۗ وَاللّٰهُ

(१३४) जुन मानिसहरू सुविधामा र कठिनाईमा (पनि अल्लाहको मार्गमा) व्यय गर्दछन् ।[2] र क्रोध खप्छन् र मानिसहरूलाई क्षमा

मिश्रित कदापि अनुचित छ जस्तो कि अघिनै गुज्रिसकेको छ । यो वर्जितको सीमाको लागि अनुवन्धन होइन, बरु परिस्थितिको कारण हो जुन त्यसबेला प्रचलित थियो त्यसको वर्णन तथा स्पष्टीकरण हो । अज्ञान कालमा ब्याजको यो प्रथा सामान्य थियो कि जब भुक्तानीको समय आउँथ्यो र भुक्तानी सम्भव हुँदैनथ्यो त समय वृद्धिको लागि ब्याजको दरमा बृद्धि हुँदै जान्थ्यो, जसबाट सानो मूलधन वृद्धि भई निकै धेरै भइहाल्थ्यो र एउटा सामान्य मानिसको लागि भुक्तानी गर्न असम्भव भइहाल्थ्यो । अल्लाह तआ़लाको आदेश भयो कि अल्लाहसित तर्स र त्यस आगोसित तर्स जुन काफ़िरहरूको लागि तयार गरिएको छ । जसबाट यो चेतावनी पनि छ कि यदि ब्याज लिनबाट रोकिएनौ भने यो कर्म तिमीलाई कुफ्रसम्म पुर्याउन सक्छ, किनभने यस्तो गर्नु अल्लाह तथा त्यसको रसूलसित संघर्षको घोषणा हो ।

[1]धन-सम्पत्ति र सांसारिकताको पछि लागेर आख़िरत (परलोक) नष्ट गर्नुको सट्टा अल्लाह र रसूलका आदेशहरूको पालना गर र अल्लाहको क्षमा र त्यसको स्वर्गको मार्ग अपनाउ जुन आज्ञापालकहरूको लागि बनाइएको छ । यसकारण अगाडि आज्ञापालकहरूको केही विशेषताहरु भनिएका छन् ।

[2]अर्थात् मात्र सुखमा होइन, बरु दुखको बेलामा पनि व्यय गर्दछन् । तात्पर्य यो छ कि हर दशा र परिस्थितिमा अल्लाहको मार्गमा व्यय गर्दछन् ।

يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾

गर्दछन् ।[1] अल्लाह ती सत्कर्मीहरूलाई मित्र बनाउँछ ।

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾

(१३५) जब उनीहरूबाट कुनै असभ्य कार्य हुन्छ अथवा कुनै पाप गर्छन्, त शीघ्र नै अल्लाहको उपासना, र आफ्ना पापहरुको लागि क्षमा-याचना गर्दछन् ।[2] र वास्तवमा अल्लाह (तआला) को अतिरिक्त पापहरुलाई कसले क्षमा गर्नसक्छ ? तथा उनीहरू जानी-जानी आफुले गरिएका कुरामा हठ गर्दैनन् ।

أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿١٣٦﴾

(१३६) यिनैका प्रत्युपकार उनका पालनकर्ताको तर्फबाट क्षमा एवं बगैंचा छ, जसमा नहरहरू प्रवाहित रहन्छन् जसमा उनी सधैं निवास गर्नेछन् तथा सदाचारीहरूको यो कति उत्तम प्रतिफल हो ।

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾

(१३७) तिमीभन्दा पहिलेदेखि नियम चलिआइराखेको छ, तिमी धर्तीमा यात्रा गर तथा हेर कि जो अल्लाहका आयतलाई मानेनन्, तिनीहरूको अन्त्य कस्तो भयो ?[3]

[1]अर्थात् जब उनीहरूलाई क्रोध आउँछ, त त्यसलाई पचाइहाल्छन्, अर्थात् क्रोध अनुसार काम गर्दैनन् र उनीहरूलाई क्षमा गरिदिन्छन्, जो उनीहरूसित अहित गर्दछन् ।

[2]अर्थात् उनीहरू मनुष्य भएका कारण जब उनीबाट कुनै पाप अथवा गल्ती हुन्छ त तुरुन्त क्षमा-याचना गर्दछन् ।

[3]उहुदको युद्धमा मुसलमानहरूको सेनाको संख्या सात सय थियो, जसमा पचास धनुषधरहरूको एक दल थियो, उहाँले अब्दुल्लाह बिन जुबैरको नेतृत्वमा त्यसलाई एउटा पर्वतमा नियुक्त गरिदिएर सावधान गरे कि चाहे हाम्रो विजय होस् या पराजय, तिमी यहाँबाट नहल्लिनु तथा तिम्रो काम यो हो कि जुन घोडा सवार तिमीतिर आउँछ, त्यसलाई बाँड्ले पछाडी धकेलिदिनु तर जब मुसलमान विजयी भए तथा धन सामान एकत्र गर्नथाले तब यस दलमा विभेद भयो, केही मानिसहरु भन्नलागे

هَـٰذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾

(१३८) यो मानव जातिको लागि एउटा वर्णन तथा संयमीहरूका लागि मार्गदर्शन एवं शिक्षा हो ।

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

(१३९) तिमी साहस नगुमाउ, न चिन्ता गर, यदि तिमी ईमान्दार हौ भने तिमी नै विजयी हुनेछौ ।[२]

إِن يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ ۚ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَاءَ ۗ

(१४०) (यस युद्धमा) यदि तिमी घाइते भएका छौ भने उनीहरू पनि (बद्रको युद्धमा) यसैप्रकार घाइते भएका छन् तथा यी दिनहरूलाई हामी मानिसहरू बीच परिवर्तित गरिरहन्छौं[१] ताकि अल्लाह निष्ठावानहरूलाई (अलग्ग पारी) हेर्न सकोस तथा तिमीमध्य

कि रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको आदेशको प्रयोजन यो थियो कि लडाईं भइराखेको छ भने यहाँ अडिग रहनु किन्तु जब लडाईं समाप्त भइहाल्यो तथा मिश्रणवादी भागिराखेका छन् त यहाँ रहनु अनिवार्य छैन र उनीहरू पनि त्यहाँबाट हटेर धन सामग्री एकत्रित गर्न आरम्भ गरिहाले तथा त्यहाँ रसूल सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको आज्ञा पालना गर्न केवल दस जना शेष बचे । जसको लाभ काफिरहरूले लिइहाले र उनीहरूका घोडसवारहरूले फर्कि यहींबाट मुसलमानहरूलाई पछाडीबाट प्रहार गरिदिए । जसबाट छरिए तथा यस अकस्मात कडा प्रहारबाट मुसलमान अति व्याकूल भइहाले । परिणाम यो भयो कि सत्तरी मुसलमान मारिए, तथा धेरेजसो आहत भए जसबाट मुसलमानहरूलाई स्वभाविक रुपले वडो दुख भयो । यी आयतमा अल्लाह (परमेश्वर) मुसलमानहरूलाई सान्त्वना दिइराखेको छ कि तिमीलाई जे-जति भएको छ, कुनै नयाँ कुरो होइन, पहिलाका रसूल (ईशदूत) का निवर्तिहरूको पनि यस्तै दशा भएको थियो ।

[१]विगत युद्धमा तिमीलाई जुन हानि भएको छ त्यसको कारण न आलस्य गर न त्यसमाथि क्षोभ गर किनभने यदि तिमीमा विश्वासको भावना जागृत रहयो भने, विजयी एवं सफल तिमी नै हुनेछौ । यसमा अल्लाहले मुसलमानहरूलाई बलको मूल भेद तथा उनको सफलताको आधार भनिदिएको छ र वास्तविकता यो छ कि यस पश्चात मुसलमान प्रत्येक रणक्षेत्रमा सफल रहे ।

[२]एक अरु प्रकारले मुसलमानहरूलाई तसल्ली (सान्त्वना) दिइंदैछ कि यदि उहुदमा तिम्रा केही मानिसहरू घाइते भएका छन् भने के भयो ? तिम्रा विरोधी पनि त बद्रको रणमा तथा उहुदको आरम्भमा यसैप्रकार आहत भैसकेका छन् तथा अल्लाहको रीति हो कि त्यो विजय पराजयका दिनहरु परिवर्तित गरिराख्छ । कहिले विजितलाई पराजित कहिले पराजितलाई विजित गरिदिन्छन् ।

وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٤٠﴾

केहीलाई शहीद बनाइदिन्छ, तथा अल्लाह अत्याचारीहरूसित प्रेम गर्दैन ।

وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَيَمْحَقَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٤١﴾

(१४१) र ताकि अल्लाह मोमिनहरूलाई अलग्ग गरोस् तथा अविश्वासीहरूका सत्यानाश गरिदेओस् ।[१]

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ جٰهَدُوْا مِنْكُمْ

(१४२) के तिमीले ठानेका छौ कि स्वर्गमा यसै प्रवेश गर्नेछौ[२] जबकि अहिले अल्लाहले यो

[१]उहुदमा मुसलमानहरूलाई जुन सामयिक पराजय भयो, त्यो उनको आफ्नो आलस्यको कारण भयो, यसमा पनि भविष्यका लागि कैयन् राम्रा कुरा छन्, जसको वर्णन अगाडी अल्लाह तआला गरिराखेको छ । एक यो कि अल्लाह ईमानवालाहरूलाई जानिहालोस् (किनभने धैर्य तथा स्थिरता ईमानको अभियावन हो) युद्धका कठिनाइ एवं आपदाहरूमा जसले धैर्य एवं स्थिरता देखायो, ती सबै मोमिन (विश्वासयुक्त) हुन् । दोस्रो यो कि केहीलाई शहादत पदमा पदासीन गरिदेओस्, तेस्रो यो कि ईमानवालाहरूलाई पापहरुबाट स्वच्छ गरिदेओस् । تَمْحِيص (तम्हीस) को एक अर्थ निर्वाचित गरिहाल्नुसित लिइएको छ तथा एक अर्थ पवित्र गर्नु एवं एक अर्थ मुक्त गर्नु हो । अन्तिम दुबैको अभिप्राय पापहरुबाट शुद्धि एवं मुक्ति हो (फतहुल कदीर) अनुवादकले प्रथम अर्थ लिएको छ । चौथो यो कि काफिरहरू (अधर्मी) लाई मिटाइदेओस्, किनभने यसैप्रकार सामयिक विजयबाट उनको दुष्टता एवं अहङ्कार बढ्नेछ जुन उनको विनाशको कारण बन्नेछ ।

[२]अर्थात् विना लडी तथा विना कडा परीक्षा तिमी स्वर्गमा गईहाल्नेछौ ? होइन स्वर्ग उनीहरूलाई प्राप्त हुनेछ जो परीक्षामा पूरा ओर्लन्छन् जस्तो कि अन्य स्थानमा भनिएको छ ।

﴿ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَاْتِكُمْ مَّثَلُ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَاْسَاۗءُ وَالضَّرَّاۗءُ وَزُلْزِلُوْا ﴾

"के तिमीले सोचेका छौ कि स्वर्गमा गईहाल्नेछौ र अहिले तिमीमाथि त्यो दशा आएको छैन जुन पूर्वका मानिसहरूमाथि आयो, उनीहरूलाई दरिद्रता तथा दुःख पुग्यो र खूब हल्लाइए ।" (सूरः बक़रः-२१४)

यो पनि भनियो ।

﴿ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُّتْرَكُوْٓا اَنْ يَّقُوْلُوْٓا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُوْنَ ﴾

"के मानिसहरू यस भ्रममा छन् कि मात्र हामी ईमान ल्यायौं भनेपछि त्यागिनेछन् कि उनीहरूको परीक्षा लिइने छैन । (अल-अन्कबूत-२)

وَيَعْلَمَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٤٢﴾

देखेको छैन कि तिमीहरूमध्येको धर्मयुद्ध (जिहाद) गर्दछन् र को धैर्य राख्दछन् ।[1]

وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُ ۖ فَقَدْ رَاَيْتُمُوْهُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿١٤٣﴾

(१४३) यसभन्दा पूर्व तिमी मृत्युको कामना गर्दथ्यौ,[2] अब त तिमीले त्यसलाई आँखाले देखिहाल्यौ ।[3]

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ ۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ؕ اَفَا۟ئِنْ مَّاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ ؕ وَمَنْ يَّنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ

(१४४) तथा मुहम्मद त मात्र एक ईशदूत हुन्,[4] यसभन्दा पूर्व धेरै ईशदूत गुज्रिसकेका छन्, त यदि उनीहरू मर्छन् अथवा मारिन्छन् त के तिमी (इस्लाम) बाट कुरकुच्चाले टेकी फर्कनेछौ र जो कोही विमुख हुनेछ ।

---

[1]यो विषय सूरः बक़रःमा आइसकेको छ, तर प्रसँगले सम्बन्धको कारण यहाँ पुनः भनिदैछ कि स्वर्गमा प्रवेश यसै प्राप्त हुनेछैन, यसको निम्ति तिमीले अग्नि परीक्षाबाट गुज्रनु पर्छ तथा रणक्षेत्रमा परीक्षा लिइनेछ कि त्यहाँ तिमी शत्रुहरूको समूहमा घेरिसकिएपछि साहस एवं सहनशीलता तथा स्थिरता देखाउँछौ अथवा देखाउन्नौ ?

[2]यो संकेत ती सहावा (सहचरहरू) तिर छ जो बद्रको रणमा भाग लिन सकेनन्, यसकारण उनी वंचनाको एउटा संवेदन राख्दथे तथा चाहन्थे कि लडाई भएको अवस्थामा उनीहरू पनि काफिरहरूसित लडेर धर्मयुद्धको उत्तेजनामा मदीनाबाट बाहिर निस्कि लड्न परामर्श दिएका थिए, तर जब मुसलमानहरूको विजय काफिरहरूको एक्कासि प्रहारबाट पराजयमा परिणत भइहाल्दा यी उत्तेजित मुजाहिद्दीन व्याकुल भइहाले तथा भाग्नथाले जस्तो कि यसको विवरण अगाडी आइराखेको छ, तथा निकै थोरै अडिग रहे, (फ़तहुल क़दीर) यसैकारण हदीसमा वर्णन आउँछ कि "शत्रुसित भिडन्त" को कामना नगर तथा अल्लाहसित शान्तिको प्रार्थना गर, तर यदि स्वयं परिस्थिति यस्तो बनिहालोस् कि तिमीले शत्रुसित लड्न परोस् त फेरि अडिग रह तथा यो कुरो जानीहाल कि स्वर्ग तरवारहरुको छायाँमुनि छ । (सहीहैन, उधृत इब्ने क़सीर)

[3](رأيتموه) तथा (تنظرون) पर्यायवाची हुन्, जुन जोड दिनलाई दुई शब्द प्रयोग गरिएका छन् अर्थात् तरवारहरुको चमक, तीरहरूको वर्षा तथा वीरहरूको पंक्तिहरूमा तिमीले मृत्युलाई राम्ररी देखिहाल्यौ (इब्ने कसीर व फ़तहुल क़दीर)

[4]मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम मात्र रसूल (ईशदूत) नै हुन् अर्थात् उनको विशेषता पनि दूतत्व हो, यो होइन कि उनी मानवीय विशेषताहरूभन्दा उच्च एवं ईश्वरीय गुणहरूबाट युक्त छन् कि उनलाई मृत्युको सामना गर्न नपरोस् ।

يَّضُرَّ اللّٰهَ شَيْـًٔا ؕ وَسَيَجْزِي اللّٰهُ الشّٰكِرِيْنَ ﴿١٤٤﴾

त त्यो अल्लाहलाई कुनै क्षति पुऱ्याउन सक्ने छैन,[1] तथा अल्लाह कृतज्ञहरूलाई शीघ्र प्रतिफल दिनेछ ।[2]

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوْتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتٰبًا مُّؤَجَّلًا ؕ وَمَنْ يُّرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا ۚ وَمَنْ يُّرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهٖ مِنْهَا ؕ وَسَنَجْزِي الشّٰكِرِيْنَ ﴿١٤٥﴾

(१४५) र अल्लाहको आदेशबिना कुनै जीव मर्न सक्दैन । निर्धारित समय लेखिएको छ । संसारसित प्रेम गर्नेहरूलाई हामी केही संसार प्रदान गर्दछौं र आख़िरतका पुण्य चाहनेहरूलाई हामीले त्यो पनि प्रदान गर्नेछौं ।[3] र कृतज्ञता व्यक्त गर्नेलाई हामीले शीघ्र नै राम्रो प्रतिफल दिनेछौं ।

[1]उहुदको पराजयको एउटा कारण यो पनि थियो कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको सन्दर्भमा काफिरहरूले यो झुठा कुरा फैलाइदिए कि मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) हत गरिदिइएको छन्, मुसलमानहरूमा जब यो खबर फैलियो त यसबाट केही मुसलमान साहसहीन भई लडाईबाट पछि हटिहाले, त्यसपश्चात यो आयत उत्रयो कि नबीको हत भईहाल्नु अथवा त्यसमाथि मृत्यु आइहाल्नु कुनै नयाँ कुरो त होइन । अतीतमा पनि नबीहरू हत एवं मृत्युसित आलिंगित भएका छन् । यदि मानि पनि हालौं कि तपाइं यसबाट मानसिक रुपले खलबलिए पनि के तिमी त्यस धर्मबाट नै विमुख भइहाल्नेछौ, याद राख कि जो विमुख हुनेछ, त्यो स्वयं आफ्नो नोक्सानी गर्नेछ अल्लाहको केही बिगार्न सक्ने छैन । नबी (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) को निधनको घटनाको समय जब आदरणीय उमर (रजी अल्लाहु अन्हु) अति भावुक भई नबीको निधनलाई नकारिराखेको थिए, तब आदरणीय अबू-बक्र (रजी अल्लाहु अन्हु) अति सावधानीले काम लिंदै रसूल (ईशदूत) को धर्ममञ्चको एकातिर उभिए तथा यही आयत पढे, जसबाट आदरणीय उमर पनि प्रभावित भए एवं उनलाई लाग्यो कि यो आयत भर्खरै उत्रेको हो ।

[2]अर्थात् युद्धमा डटिरहनेवालालाई जसले धैर्य र बहादुरीको प्रदर्शन गरी अल्लाहप्रति कृतज्ञता प्रकट गरे ।

[3]यो क्षीणता र कायरताका प्रदर्शन गर्नेवालाहरूको साहस बढाउनको निम्ति भनिदैछ कि मृत्यु त आफ्नो समयमा आएर नै छाड्नेछ । अनि भाग्न तथा कायरता देखाउनबाट के लाभ छ ? यसैप्रकार मात्र संसार माँगनबाट केही संसार त पाईन्छ, परन्तु आख़िरतमा केही पाइने छैन, परन्तु यसको विपरीत आख़िरत माग्नेवालाहरूलाई आख़िरतको सबैकुरो प्राप्त हुनेछ, संसार पनि अल्लाह तआला उनीहरूलाई प्रदान गर्दछ । अगाडी केही अरु साहस

وَكَأَيِّن مِّن نَّبِيٍّ قَٰتَلَ مَعَهُۥ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾

(१४६) र धेरैजसो नबीहरुसँग कैयन् अल्लाहका भक्तहरूले धर्मयुद्ध गरिसकेका छन्, उनीहरूलाई पनि अल्लाहको मार्गमा दुख पुग्यो, तर उनीहरूले न त साहस गुमाए न अल्छी नै रहे र न प्रभावित भए र अल्लाह धैर्य राख्नेहरूलाई नै रुचाउँछ ।[1]

وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾

(१४७) र उनीहरू यो पनि भनिराखे कि हे प्रभु ! हाम्रा पापहरुलाई क्षमा गरिदेउ र हामीबाट हाम्रा कामहरुमा अकारण ज्यादती भएको छ भने त्यसलाई माफ गर र हामीलाई दृढता प्रदान गर र हामीलाई काफ़िरहरूको कौमसँग संघर्षमा सहायता प्रदान गर ।

فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾

(१४८) अल्लाह तआलाले उनीहरूलाई संसारको पुण्य प्रदान गर्‍यो र आख़िरतको पुण्यको विशेषता पनि प्रदान गर्‍यो र अल्लाह तआला सत्कर्मीहरूलाई प्रेम गर्दछ ।

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

(१४९) हे निष्ठावानहरू ! यदि तिमी काफ़िरहरूको कुरा मान्नेछौ भने उनी तिमीलाई विमुख गराई फर्काइदिने छन् (अर्थात् तिमीलाई मूर्तद्द (धर्मभ्रष्ट) बनाइदिनेछन्) अनि तिमी नोक्सानीमा पर्नेछौ ।

بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ ۖ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿١٥٠﴾

(१५०) वरु अल्लाह (तआला) तिम्रो स्वामी छ र त्यही श्रेष्ठ सहायक छ ।[2]

बढाउन र सान्त्वनाको लागि पछिल्ला नबीहरू उनका अनुयायीहरूको धैर्य र दृढताको उदाहरण दिईदैछ ।

[1]अर्थात् उनीहरूलाई जो युद्धको तीव्रतामा साहस गुमाउँदैनन् र दुर्बलता एवं क्षीणताको प्रदर्शन गर्दैनन् ।

[2]यो विषय पहिले पनि गुज्रिसकेको छ । यहाँ पुनः पुनरावृत्ति भइराखेको छ किनभने उहुदमा पराजयबाट लाभ लिएर केही काफ़िर अथवा मुनाफ़िक मुसलमानहरूलाई यो परामर्श दिँदैरहे कि तिमी आफ्ना पूर्वजहरुको धर्मतिर फर्किहाल ।

سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿١٥١﴾

(१५१) हामी निकट भविष्यमा अस्वीकार गर्नेहरूका हृदयमा भय पारिदिनेछौं, यसकारण कि उनीहरू अल्लाहसँग ती कुराको साझी ठहराउँछन्, जसको कुनै तर्क अल्लाहले अवतरित गरेको छैन ।[1] उनीहरूको वासस्थान नरक हो, र ती अत्याचारीहरूको नराम्रो ठाउँ हो ।

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِ حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ

(१५२) र अल्लाह (तआला) ले आफ्नो वचन साँचो गरेर देखायो जबकि तिमी त्यसको आदेशले उनीहरूलाई समाप्त गरिराखेका थियौ ।[2] यहाँसम्मकि जब तिमी

यस्तोमा मुसलमानहरूलाई भनिदैछ कि काफिहरूको परामर्शको पालना गर्नु पनि तिम्रो बर्बादी र हानिको कारण हो । सफलता अल्लाहका आदेशहरूकै पालनामा नै छ र त्यसभन्दा श्रेष्ठ कोही सहायक छैन ।

[1]मुसलमानहरूको पराजय हेर्दा काफिरहरूका हृदयमा यो विचार आयो कि यो मुसलमानहरूको धर्मभ्रष्ट गर्नुको राम्रो अवसर हो । यस अवसरमा अल्लाह तआलाले उनीहरूका हृदयमा मुसलमानहरूको भय बसालिदियो, अनि उनीहरूलाई आफ्ना यस विचारलाई क्रियान्वित गर्ने साहस रहेन । (फ़तहुल क़दीर) सहीहैनको हदीसमा छ कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो कि मलाई यस्ता पाँच कुराहरू प्रदान गरिएका छन्, जुन मभन्दा पूर्व कुनै नबीलाई प्रदान गरिएको छैन, तिनीहरूमध्ये एउटा यो हो कि (نصرت بالرعب مسيرة شهر) "शत्रुको हृदयमा एक महिनाको दूरीसम्म मेरो भय बसालेर, मेरो सहायता गरिएको छ ।"

यस हदीसबाट ज्ञात भयो कि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको भय स्थाई रूपले शत्रुहरूका हृदयमा पारियो । यस आयतबाट ज्ञात हुन्छ कि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका साथ उहाँको उम्मत अर्थात् मुसलमानहरूको पनि भय मूर्तिपूजकहरूका हृदयमा पारिदिइएको छ, यसको कारण उनीहरूको शिर्क हो । अर्थात मूर्तिपूजकहरूको हृदय अरुहरूको भयले कामिरहन्छ, शायद यही कारण हो कि मुसलमानहरूको एक ठूलो संख्या मूर्तिपूजकहरूको जस्तै विश्वास र कर्मको कारण नै शत्रु उनीहरूसित भयभीत हुनुको सट्टा उनी शत्रुहरूसित भयभीत छन् ।

[2]यस वचनबाट केही व्याख्याकारहरूले तीन हजार र पाँच हजार फरिश्ताहरूको अवतरण भावार्थको रुपमा लिएका छन् । तर यो विचार उचित छैन, बरु सत्य त यो छ कि फरिश्ताहरूको अवतरण मात्र बद्रको युद्धसँग विशेषरुपले सम्बन्धित थियो । बाँकी रहे त्यो वाचा जुन यस आयतमा वर्णित गरिएको छ, त्यसबाट तात्पर्य विजयको त्यो सामान्य वादा हो जुन मुसलमानहरुको लागि र त्यसको रसूलको तर्फबाट

وَعَصَيْتُم مِّنۢ بَعْدِ مَآ أَرَىٰكُم مَّا تُحِبُّونَ ۚ مِنكُم مَّن يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ الْآخِرَةَ ۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ ۖ وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ ۗ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾

आफ्नो साहस गुमाइराखेका थियौ र काममा विवाद गर्न थाल्यौ । र अवज्ञा गऱ्यौ,[1] त्यसपश्चात त्यसले तिमीलाई प्रिय कुरा देखायो ।[2] तिमीमध्ये केही संसार चाहन्थे ।[3] र केहीको आख़िरतको इच्छा थियो ।[4] पुनः त्यसले तिमीहरूलाई उनीबाट हटाइदियो ताकि तिम्रो परीक्षा गरोस् ।[5] र अवश्य त्यसले तिम्रा विचलनलाई क्षमा गरिदियो र निष्ठावानहरूमाथि अल्लाह (तआ़ला) अति कृपालु छ ।[6]

निकै पहिले गरिसकिएको थियो । यहाँसम्मकि केही आयतहरू मक्कामा अवतरित भइसकेका थिए र त्यसका अनुसार प्रारम्भमा मुसलमान प्रभावशाली तथा विजयी रहे । जसतिर ﴿إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِ﴾ बाट संकेत गरिएको छ ।

[1]यस तनाव र अवज्ञाकारितावाट तात्पर्य ५० धनुर्धारीको त्यो मतभेद हो, जुन विजय तथा प्रभाव देखेर उनीहरूभित्र उत्पन्न भयो र जसको कारण काफ़िरहरूलाई पुनः फर्केर आक्रमण गर्न समय प्राप्त भइहाल्यो ।

[2]यसबाट तात्पर्य त्यो विजय हो जुन प्रारम्भमा मुसलमानहरूलाई प्राप्त भयो ।

[3]अर्थात् युद्धको परिहार, जसको लागि उनीहरूले डाँडा छाडिदिए, जसलाई नछोड्न उनीहरूलाई विशेषरूपले भनिएको थियो ।

[4]यी ती मानिसहरू हुन्, जसले मोर्चा छोड्नबाट मनाही गरे र नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको आदेशानुसार त्यसै स्थानमा दृढतापूर्वक डटिरहने प्रयत्न गरे ।

[5]अर्थात् विजय दिइसके पश्चात फेरि तिमीलाई पराजय दिएर ती काफ़िरहरूबाट विमुख गरिदियो ताकि तिम्रो परीक्षा लिन सकियोस् ।

[6]यसमा सहाबा किराम रिज़वानुल्लाह अलैहिम अज्मईनको त्यस विशेषता तथा श्रेष्ठताको वर्णन छ, जुन उनीहरूका कमीहरूका बावजूद पनि अल्लाहले उनीमथि आदेश गऱ्यो अर्थात् उनीहरूका गल्तीहरुको स्पष्टीकरण गरी कि भविष्यमा यस्तो नगरुन्, अल्लाहले उनीहरूको लागि क्षमा घोषित गरिदियो ताकि कुनै दुर्भाषी उनीमथि लाञ्छना लगाउन नसकोस् । जब अल्लाह तआ़लाले नै कुर्आन करीममा उनीहरूको लागि सामान्य क्षमा घोषित गरिदियो, त अब कसैलाई कलंकित अथवा लाञ्छना लगाउने कुनै अवसर कहाँ रहयो र ? सहीह बुख़ारीमा एक

(१५३) जबकि तिमीमाथि उक्लिदैं गइराखेका थियौ[1] कसैतिर ध्यानसम्म पनि दिइराखेका थिएनौ र अल्लाहका रसूलले तिमीलाई पुकारिराखेका थिए ।[2] तिमीलाई एक दुखपछि अर्को दुख पुग्यो[3] ताकि तिमी आफ्नो गुमिएको (विजय) माथि शोक नगर र न त्यस (आघात) माथि जुन तिमीलाई पुग्यो[4] र अल्लाह

إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُنَ عَلَىٰٓ أَحَدٍ وَٱلرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِىٓ أُخْرَىٰكُمْ فَأَثَٰبَكُمْ غَمًّۢا بِغَمٍّ لِّكَيْلَا تَحْزَنُوا۟ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَآ أَصَٰبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

घटनाको वर्णन छ कि एक हज्जको अवसरमा एउटा व्यक्तिले आदरणीय उस्मान (रज़ी अल्लाह अन्हु) माथि केही आक्षेप लगायो कि उनी बद्रको युद्धमा तथा वैएत-रिज़वाँनमा सम्मिलित भएनन् । र उहदको युद्धको दिन भाग लिएका थिए । आदरणीय इब्ने उमर (रज़ी अल्लाह अन्हुमा) ले भन्नुभयो कि बद्रको युद्धमा उनकी पत्नी (रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमकी पुत्री) बिरामी थिइन्, वैएत-रिजवाँनको अवसरमा उहाँ रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु वसल्लमको दूत बनी मक्का गएका थिए (उनैको मृत्युको संभावित सूचना पाएर नै त मुसलमानहरूले रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको हातमा बैअत गरेका थिए, जसको नाम वैएत-रिज़वाँ छ) र उहुदको दिनको भगदडलाई अल्लाहले क्षमा गरिदिएको छ । (संक्षिप्तरूपले सहीह बुख़ारी, गज़्वः उहुद)

[1]काफ़िरहरूको असम्भावित एक्कासि आक्रमणको कारण मुसलमानहरूमा जुन भगदड मच्चिएको थियो र मुसलमानहरूको बहुमत भागिसकेको थियो । यहाँ त्यसको चित्रण गरिदैछ (تصعدون) शब्द (اصعاد) बाट उत्पन्न भएको छ, जसको अर्थ आफ्नो गतिले भागिहाल्नु, अथवा घाटीतिर उक्लिनु अथवा भाग्नु हो । (तबरी)

[2]नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम आफ्ना केही साथीहरूसँग पछाडी परिहाल्नु भयो र मुसलमानहरूलाई पुकार्दै रहनुभयो ! (إلَيَّ عباد الله !إلَيَّ عباد الله !) "अल्लाहका भक्तहरू ! मतिर फर्केर आउ, अल्लाहका भक्तहरू ! मतिर फर्केर आउ ।" तर भगदडको यस अवस्थामा को सुन्थ्यो ?

[3](فأثابكم) तिम्रा आलस्यको परिणाम स्वरुप तिमीलाई दुखमाथि दुख दिइयो । इब्ने ज़रीर र इब्ने कसीरद्वारा प्रयुक्त कथनानुसार पहिलो दुखबाट तात्पर्य युद्धमा एकत्रित धन र काफ़िरहरूमाथि विजयबाट वञ्चित हुनु र दोस्रो दुखबाट तात्पर्य छ मुसलमानहरूको शहादत, उनी घायल हुनु, नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमका आदेशहरुको अवहेलना तथा उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको शहादतको समाचारमाथि दुख ।

[4]अर्थात् यो दुखमाथि दुख यसकारण दिइयो ताकि तिमीमा दुख सहन गर्ने शक्ति र दृढ निश्चय तथा साहस उत्पन्न होस् । जब यो शक्ति र साहस पैदा भइहाल्छ, त

(तआ़ला) तिम्रा सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू जान्दछ ।

ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنۢ بَعْدِ ٱلْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَىٰ طَآئِفَةً مِّنكُمْ ۖ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِٱللَّهِ غَيْرَ ٱلْحَقِّ ظَنَّ ٱلْجَٰهِلِيَّةِ ۖ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ ٱلْأَمْرِ مِن شَىْءٍ ۗ قُلْ إِنَّ ٱلْأَمْرَ كُلَّهُۥ لِلَّهِ ۗ يُخْفُونَ فِىٓ أَنفُسِهِم مَّا لَا يُبْدُونَ لَكَ ۖ

(१५४) अनि त्यस दुख पश्चात तिमीलाई शान्ति उतार्‍यो र तिमीमध्ये एउटा समूहलाई शान्तिको निद्रा लाग्न थाल्यो ।[1] र हो, केही त्यसमा ती मानिसहरू पनि थिए जसलाई आफ्ना ज्यानको चिन्ता थियो ।[2] उनी अल्लाह़ तआ़ला प्रति अनुचित मूर्खता जस्तो कुविचार गर्नथाले ।[3] र भने कि हामीलाई पनि केही अधिकार छ[4]। तपाईं भनिदिनुस् कि सम्पूर्ण काम अल्लाहको वशमा छ ।[5]

फेरि मनुष्यलाई गुमिएको वस्तुमाथि दुख हुँदैन, कठिनाईमाथि कुनै प्रकारको आधीरता हुँदैन ।

[1]वर्णित व्यग्रता पश्चात अल्लाह तआ़लाले पुन: मुसलमानहरूमाथि कृपा गर्‍यो र रणक्षेत्रमा शेष डटिरहेका मुसलमानमाथि ऊँघ आच्छादित गरिदियो । यो ऊँघ अल्लाह तआ़लाको तर्फबाट शान्ति र विजयको लक्षण थियो । आदरणीय अबू तलहा (रजी़ अल्लाहु अन्हु) भन्नुहुन्छ कि म पनि ती मानिसहरूमध्ये थिए जसमाथि उहुदका दिन ऊँघ छाइराखेको थियो, यहाँसम्मकि मेरो हातबाट मेरो तलवार कैयौं पटक खसिहाल्यो । म त्यसलाई समात्थे, त्यो खसिहाल्थ्यो, फेरि समात्थे, त्यो फेरि खसिहाल्थ्यो । (सहीह बुख़ारी)

[2]यसबाट तात्पर्य अवसरवादी हुन् । स्पष्ट छ कि यस्तो परिस्थितिमा उनीहरूलाई त आफ्नै ज्यानको पीर थियो ।

[3]त्यो यो थियो कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको कथन असत्य छ, उनी जुन धर्मको निमन्त्रणा दिइराखेका छन्, त्यसको भविष्य ठिक छैन, उनीहरूलाई अल्लाहको सहायता प्राप्त छैन, आदि ।

[4]अर्थात् के अब हाम्रो लागि अल्लाह तआ़लाको तर्फबाट कुनै प्रकार विजयको सम्भावना छ ? अथवा यो कि के हाम्रो पनि कुनै कुरा चल्न सक्छ ? र मान्न सकिन्छ ?

[5]तिम्रो अथवा शत्रुको वशमा छैन, सहायता पनि उसको तर्फबाट आउनेछ र सफलता पनि त्यसको आदेशबाट हुनेछ, आदेश र निषेधाज्ञा पनि उसैको हुनेछ ।

يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُل لَّوْ كُنتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَىٰ مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾

यिनीहरू आफ्ना हृदयका रहस्य तपाईंलाई भन्दैनन् ।[1] भन्दछन् कि यदि हामीलाई कुनै पनि अधिकार भएको भए यहाँ हामी मारिने थिएनौं ।[2] तपाईं भनिदिनुस् कि यदि तिमी आफ्ना घरहरुमा भएतापनि जसको भाग्यमा हत हुनु थियो उनी हत्याको स्थानतिर हिंडिहाल्थे ।[3] अल्लाह (तआ़ला) ले तिम्रा अन्त: करणको परीक्षा गर्नु थियो र जे-जति तिम्रा हृदयमा छ त्यसलाई पवित्र गर्नु थियो ।[4] र अल्लाह (तआ़ला) अन्तर्यामी छ (हृदयको रहस्य राम्ररी जान्दछ) ।[5]

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا

(१५५) तिमीहरूमध्ये जसले त्यसदिन पिठ्यूँ फर्काए जुन दिन दुवै समूहवीच भिडन्त भएको थियो । यी मानिस आफ्ना केही कर्महरुका कारण शैतान

[1]आफ्ना हृदयमा द्वयवाद लुकाएका छन् । स्पष्ट यो गर्दछन् कि उनी सत्य पथको इच्छा गर्दछन् ।

[2]यिनीहरू त्यो आपसमा भन्दछन् अथवा हृदयमा राख्दछन् ।

[3]अल्लाह (तआ़ला) को आदेश भयो, "यसप्रकारका कुरावाट के लाभ ? मृत्यु हर दिशामा आउनुछ । जहाँ अल्लाहवाट लेखिसकिएको छ । यदि तिमीहरू घरमा वसेको भए र तिम्रो मृत्यु कुनै हत्याको स्थानमा लेखेको भए, तिमीलाई तिम्रो मृत्यु त्यहाँ तानेर लग्थ्यो ।"

[4]यो जे-जति पनि भयो त्यसको एक उद्देश्य यो पनि थियो कि तिम्रै छातिमा जे-जति छ अर्थात् ईमान, त्यसको परीक्षा लिइयोस् (ताकि अवसरवादी अलग भइहालून) र फेरि तिम्रा हृदयको शैतानी शंकावाट पवित्र गरिदेओस् ।

[5]अर्थात् त्यसलाई त ज्ञान छ कि नि:स्वार्थी मुसलमान को हुन् ? र अवसरवादको आवरण कसले टालेको छ ? धर्मयुद्धका अनेक विशेषताहरुवाट एउटा विशेषता यो हो कि यसवाट मुनाफ़िक र मुसलमान खुलारुपले सामु आउँछन्, जसलाई आम जनता पनि देख्छन् र चिनिहाल्छन् ।

وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِیْمٌ ۝

को बहकाउमा परे,[1] परन्तु विश्वास गर कि अल्लाहले उनीहरूलाई क्षमा गरिदियो।[2] अल्लाह (तआ़ला) क्षमाशील तथा धैर्यवान छ।

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِیْنَ كَفَرُوْا وَقَالُوْا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوْا فِی الْاَرْضِ اَوْ كَانُوْا غُزًّی لَّوْ كَانُوْا عِنْدَنَا مَا مَاتُوْا وَمَا قُتِلُوْا ۚ لِیَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً

(१५६) हे मुसलमानहरू! तिमीहरू उनीहरू जस्तो नबन जो कृतघ्न भए तथा उनका भाईहरू जब धर्तीमा यात्रा गरे अथवा धर्मयुद्धका लागि निस्के तब भने कि यदि उनीहरू हाम्रा साथमा भएका भए उनीहरूलाई मृत्यु आउने थिएन न उनको हत्या हुन्थ्यो[3] (उनीहरूको यस विचारको कारण यो हो कि) अल्लाह यसलाई उनीहरूका हृदयको शोकको कारण बनाइदेओस्[4] तथा

[1]अर्थात् उहदमा मुसलमानहरूबाट जुन चूक र कमी भयो त्यसका कारण उनका पछिल्ला केही निर्बलता थिए जसको कारण त्यस दिन शैतान उनीहरूलाई विचलित गर्न सफल भइहाल्यो। जुनप्रकार केही सलफ (पूर्वजनहरु) को कथन छ कि पुण्यको फल यो पनि हो कि त्यसको पश्चात र पुण्य गर्नमा बल प्राप्त हुन्छ र नराम्रोको कुफल यो हो कि त्यस पश्चात र नराम्रो कर्म गर्न ढोकाहरु खुलिहाल्छन् अर्थात् पुण्यबाट पुण्यको र पापबाट पापको मार्ग खुल्दछ र सरल भईहाल्छ।

[2]अल्लाह (तआ़ला) सहाबाका भलहरुको परिणाम र कारणहरूको पश्चात आफ्नो तर्फबाट क्षमाको घोषणा गरिराखेको छ र जसबाट एक त उनीहरूको अल्लाह तआ़लाको सदनमा प्रिय हुनु स्पष्ट भएर आउँछ, र अर्कोतिर यो सामान्य मुसलमानहरूलाई चेतावनी हो कि जब उनलाई सत्य विश्वासी अल्लाह तआ़लाले भनिदिएको छ, त अब कसैलाई यो अधिकार छैन कि उनलाई अपमानित गरोस् अथवा उनको आलोचना गरोस्।

[3]ईमानवालाहरूलाई अधर्मी एवं अवसरवादीहरू जस्ताको विश्वासबाट रोकिंदैछ किनभने यो विश्वास कायरताको आधार हो यसको विपरीत जब विश्वास हुन्छ कि जीवन मरण अल्लाह (तआ़ला) को हातमा छ, अनि यो कि मरणको समय निर्धारित छ, त यसबाट मनुष्य भित्र संकल्प तथा साहस एवं अल्लाहको मार्गमा लड्ने भावनाको सृष्टि हुन्छ।

[4]उपरोक्त कुविश्वास हार्दिक पश्चातापको नै हेतु बन्दछ कि यदि उनीहरू यात्रामा अथवा रणभूमिमा नभएको भए, र घरमै बसिरहेको भए मृत्युबाट बाँचिहाल्थे। जबकि मृत्यु त सुदृढ दुर्गहरुमा आउँछ।

فِي قُلُوبِهِمْ ۗ وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾

जीवन र मृत्यु अल्लाहले नै दिन्छ, तथा अल्लाह तिम्रा कर्महरुलाई देखिराखेको छ ।

وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾

(१५७) यदि तिमी अल्लाहको मार्गमा शहीद (बलिदान) हुन्छौ अथवा मर्छौ भने अल्लाहको क्षमा त्यस (धन) भन्दा उत्तम छ जुन उनीहरू एकत्रित गरिराखेका छन् ।[1]

وَلَئِن مُّتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾

(१५८) तिमी मर्छौ अथवा मारिन्छौ, तिमीलाई अल्लाहको पासमा नै एकत्रित हुनुछ ।

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ

(१५९) अल्लाह तआलाको कृपाको कारण तपाई उनीहरूका निम्ति कोमल बन्नुभएको छ र यदि तपाई कटु वचन तथा कठोर हृदय भएको भए, त यी सबै तपाईंको पासबाट भाग्थे, तसर्थ तपाई उनीहरूलाई क्षमा गर्नुस् । र उनीहरूको लागि क्षमा-याचना गर्नुस्

﴿ أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِككُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ ﴾

"तिमी जहाँकही भएपनि मृत्युले तिमीलाई पाइहाल्नेछ, यदि तिमी सुदृढ दुर्गहरुमा हौ ।"(अल-निसा-७८)

यसकारण पश्चातापबाट मुसलमान नै बाँच्न सक्छन् । जसको विश्वास सही छ ।

[1]मृत्यु त निश्चय नै आउनुछ, तर यदि मृत्यु यसरी आओस् जसपश्चात मनुष्य अल्लाहको क्षमा र कृपाको पात्र भइहालोस्, त यो संसारको धन-सम्पत्तिभन्दा उत्तम छ, जसलाई एकत्रित गर्न मनुष्य जीवन अर्पित गरिदिन्छ । तसर्थ अल्लाहको मार्गमा धर्मयुद्ध गर्नबाट पछि हट्नु हुँदैन । यससित लगाव तथा प्रेम हुनुपर्छ किनभने यसबाट अल्लाहको क्षमा र कृपा निश्चित भईहाल्छ । परन्तु यसको साथमा शर्त छ कि मनको स्वच्छताको साथ होस् ।

[2]नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम जो सर्वोच्च व्यवहारसित युक्त थिए । अल्लाह तआला आफ्नो यस पैगम्बरमाथि एक परोपकारको वर्णन गरिराखेको छ कि तपाईं सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमभित्र जुन कोमलता छ यो अल्लाह तआलाको विशेष कृपाको परिणाम हो । यदि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम भित्र यो नभएको भए यसको विपरीत उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम दुर्व्यवहारी र कठोर हृदयको हुनुहुन्थ्यो, त मानिसहरू उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमबाट हुनुको सट्टा टाढा भाग्थे । यसकारण तपाईं सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम क्षमाले नै काम लिनुस् ।

فِي الْأَمْرِ ۚ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾

र काममा परामर्श उनीहरूसित गर्दैरहनुस् ।[1] अनि जब तपाईंको दृढ निश्चय हुन्छ तब अल्लाह (तआला) माथि भरोसा गर्नुस् ।[2] र अल्लाह (तआला) भरोसा गर्नेहरूलाई मित्र ठान्छ ।

إِن يَنصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۖ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ ۗ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

(१६०) यदि अल्लाह तआला तिम्रो सहायता गर्दछ भने तिमीमाथि कोही प्रभावी हुन सक्दैन, र यदि उनीहरू तिमीलाई छोडिदिन्छन्, भने को छ जो तिम्रो सहायता गर्दछ ? र निष्ठावानहरूले अल्लाह तआलामाथि नै भरोसा गर्नु पर्दछ ।

---

[1]अर्थात् मुसलमानहरूको सान्त्वनाको निम्ति परामर्श गर्दै रहनुस् । यस आयतबाट परामर्शको महत्व, विशेषता तथा लाभ र त्यसको आवश्यकता एवं औचित्य सिद्ध हुन्छ । परामर्श लिनुको यो आदेश कंही विद्वानहरूका निकट अनिवार्य छ र कंहीको विचारमा समुचित । (इब्ने कसीर) इमाम शौकानी लेख्दछन् कि, "राज्याधिकारीहरूले आलिमहरूसित यस्ता समस्यामा परामर्श गर्नुपर्दछ, जसको उनलाई ज्ञान छैन अथवा त्यसका विषयमा उनीहरूलाई शंका छ । सेनाका उच्च अधिकारीहरूसित सेनाको समस्यामा, समाजका प्रमुखहरूसित जनताका समस्याका विषयमा तथा अधिनस्थ अधिकारीहरूसित उनका क्षेत्रको आवश्यकता तथा प्रमुखताको विषयमा परामर्श गरून ।" इब्ने अतिया भन्दछन्, "यस्ता शासकहरूलाई पदबाट हटाउनमा कुनै मतभेद छैन, जो ज्ञानीहरू र धार्मिक व्यक्तिसित परामर्श गर्दैनन् ।" यो परामर्श केवल ती समस्यासित सीमित छ, जसका विषयमा धार्मिक नियम मौन छ अथवा जसका सम्बन्ध व्यवस्थाको विषयसित छ । (फतहुल कदीर)

[2]अर्थात् परामर्श पश्चात जसमा तपाईंको विचार पक्का भईहाल्छ, तब अल्लाहमा भरोसा गरी सम्पन्न गरिहाल्नुस् । यसबाट त एउटा कुरो यो ज्ञात भयो कि परामर्श पश्चात अन्तिम निर्णय शासककै हुनेछ, न कि परामर्शदाता अथवा उनीहरूका बहुमतको जस्तो कि लोकतन्त्रमा छ । दोस्रो यो कि सारा भरोसा अल्लाहमाथि नै हुनेछ, न कि परामर्श दिनेवालाहरूको बुद्धि अथवा ज्ञानमाथि । आउने आयतमा पनि अल्लाहमाथि भरोसा गर्नुमा थप बल दिइंदैछ ।

(१६१) र यो असम्भव छ कि नबीद्वारा विश्वासघात हुनेछ ।[1] प्रत्येक विश्वासघाती क़ेयामतका दिन विश्वासघातलाई लिएर उपस्थित हुनेछ, अनि प्रत्येक व्यक्तिलाई आफ्ना कर्महरुका पूरा-पूरा प्रतिफल दिइनेछ, र उनीप्रति अत्याचार गरिने छैन ।

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَّغُلَّ ۭ وَمَنْ يَّغْلُلْ يَاْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفّٰي كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَھُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ۝

(१६२) के त्यो व्यक्ति जसले अल्लाहको प्रसन्नताको अनुसरण गऱ्यो त्यसको समान छ जो अल्लाहको क्रोधका साथ फर्कियो ? तथा त्यसको स्थान नरक छ र त्यो साह्रै नराम्रो स्थान हो ।

اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْۢ بَاۗءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰىهُ جَهَنَّمُ ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝

(१६३) अल्लाह तआ़लासँग तिनका अलग-अलग पद छन् र तिनका सबै कर्मलाई अल्लाह राम्ररी देखिराखेको छ ।

ھُمْ دَرَجٰتٌ عِنْدَ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌۢ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ۝

(१६४) निःसन्देह मुसलमानहरूमाथि अल्लाहको उपकार छ कि त्यसले तिनैमध्येबाट एउटा रसूल

لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَي الْمُؤْمِنِيْنَ اِذْ بَعَثَ فِيْھِمْ رَسُوْلًا مِّنْ اَنْفُسِهِمْ

[1]उहुदको युद्धमा जो मानिसहरू मोर्चा छाडि परिहार एकत्र गर्न दगुरिहालेका थिए, उनको विचार थियो कि यदि हामी पुगेनौं भने सारा परिहार अरुहरूले लगिदिने छन्, यसमाथि चेतावनी दिइँदैछ कि तिमीले यस्तो किन सोच्यौ कि तिम्रो भाग तिमीलाई प्राप्त हुने छैन ? के तिमीलाई उहुदका सेनापति मुहम्मद सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको ईमानदारीमाथि सन्तोष छैन ? याद राख कि एक ईशदूतद्वारा विश्वासघात गर्न सकिन्न किनभने विश्वासघात नबूअतको विपरीत छ, यदि नबी विश्वासघाती छ भने त्यसको नबूअतमा विश्वास किन गर्ने ? विश्वासघात महापाप हो, हदीसमा यसको कटु आलोचना गरिएको छ ।

يَتْلُوا عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَإِن

उनीहरू माझ पठायो ।[1] जो उनीहरूलाई त्यसका आयतहरू पढेर सुनाउँछ र उनीहरूलाई शुद्ध गर्दछ र उनीहरूलाई किताब तथा बुद्धि-ज्ञान सिकाउँछ ।[2] यद्यपि

[1]नबीलाई मानव तथा मानव जातिबाट हुने कुराको वर्णन अल्लाह एउटा उपकार स्वरुप गरिराखेको छ र वास्तवमा यो परोपकार हो कि यसप्रकार एक त त्यसले आफ्नो वर्गको भाषा र शैलीमा नै अल्लाहको सन्देश पुऱ्याउने छ जसलाई वुझ्न कुनै व्यक्तिलाई कुनै कठिनाई हुनेछैन । अर्को कुरो मानिसहरू समान जातिका भएको कारण उसित निकट हुनेछन् । तेस्रो कुरो मनुष्यको लागि मनुष्यको अनुसरण गर्न त सम्भव छ, परन्तु फरिश्ताहरूको अनुसरण त्यसको वशमा छैन र न फरिश्ता मनुष्यको चेतना तथा ज्ञानको गहिराई तथा सूक्ष्मताको प्रवोध गर्नसक्दछ । यसकारण यदि पैगम्बर फरिश्ताहरू मध्येवाट भएको भए उनीहरू यी सबै गुणहरूबाट वञ्चित हुन्थे जुन धर्म प्रचारको लागि अति आवश्यक छ । यसकारण जति पनि नबी आएका छन् सबै मानव थिए, कुरआनले उनको मानवतालाई अति स्पष्टरुपले वर्णन गरेको छ । जस्तो कि आदेश छ :

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِىٓ إِلَيْهِم﴾

"हामीले तपाई भन्दा पहिला जति पनि रसूल पठायौं ती सबै पुरुष थिए, जसमाथि हामी आदेश गर्दथ्यौं ।" (यूसुफ-१०९)

﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ إِلَّآ إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ ٱلطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِى ٱلْأَسْوَاقِ﴾

"हामीले तपाईभन्दा पहिला जति पनि रसूल पठायौं सबै भोजन गर्दथे र वजारमा हिंड्दथे ।" (सूरः अल-फुरकान, २०)

र स्वयं नबी रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको मुखार विन्दुवाट भन्न लगाइयो ।

﴿قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰٓ إِلَىَّ﴾

"तपाई भनिदिनुस् कि म पनि तिमीहरू जस्तै मनुष्य हूँ, परन्तु ममाथि वह्यी उत्रन्छ ।" (हा.मीम.अल-सजदः-६)

आज धेरैजसो मनका अन्धाहरू यस कुरालाई बुझ्दैनन् र कुमार्गमा छन् ।

[2]यस आयतमा दूतत्वका तीन मुख्य उद्देश्यको वर्णन छ । (१) आयतहरूको तिलावत (२) शुद्धिकरण (३) किताव र वुद्धि-ज्ञानको शिक्षा । किताबको शिक्षामा तिलावत स्वयं आइहाल्छ । तिलावतका साथ नै शिक्षा सम्भव छ । तिलावत विना शिक्षाको अस्तित्व छैन । यसको अतिरिक्त तिलावतलाई एउटा उद्देश्यको रुपमा वर्णन गरिएको छ । यसवाट यस विन्दुको स्पष्टीकरण हुन्छ कि तिलावत

كَانُوۡا مِنۡ قَبۡلُ لَفِىۡ ضَلٰلٍ مُّبِيۡنٍ ۝

अवश्य[1] त्यसभन्दा पहिला यी सबै स्पष्टरुपले विचलित थिए ।

اَوَلَمَّاۤ اَصَابَتۡكُمۡ مُّصِيۡبَةٌ قَدۡ اَصَبۡتُمۡ مِّثۡلَيۡهَا ۙ قُلۡتُمۡ اَنّٰى هٰذَا ؕ قُلۡ هُوَ مِنۡ عِنۡدِ اَنۡفُسِكُمۡ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىۡءٍ قَدِيۡرٌ ۝

(१६५) (कस्तो कुरो हो) कि जब तिमीमाथि एउटा आपत्ति आयो जसको दुईगुना तिमीले उनीहरूलाई पुऱ्याएका छौ,[2] तब तिमीले भन्यौ कि यो कहाँबाट आयो ? (हे ईशदूत !) तपाईं भनिदिनुस् कि यो तिमीले स्वयं आफूमाथि पारेका छौ,[3] निश्चय नै प्रत्येक विषयमा अल्लाहको सामर्थ्य छ ।

وَمَاۤ اَصَابَكُمۡ يَوۡمَ الۡتَقَى الۡجَمۡعٰنِ فَبِاِذۡنِ اللّٰهِ وَلِيَعۡلَمَ الۡمُؤۡمِنِيۡنَ ۝ۙ

(१६६) तथा दुबै समूहको भिडन्तका दिन तिमीलाई जे-जति पुग्यो त्यो अल्लाहको आज्ञाले पुग्यो, र ताकि अल्लाह मुसलमानहरूलाई प्रत्यक्ष रूपले बुझोस् ।

यस विन्दुको स्पष्टीकरण हुन्छ कि तिलावत (कुर्आन पठन) स्वयं पनि पवित्र एवं पुण्यको कारण हो । चाहे पाठक त्यसको अर्थ बुझोस् अथवा नबुझोस् । कुर्आनको अर्थ तथा उद्देश्य बुझ्ने प्रयत्न गर्नु प्रत्येक मुसलमानको लागि आवश्यक छ, परन्तु जबसम्म यो उद्देश्य प्राप्त हुँदैन अथवा यति ज्ञान तथा योग्यता प्राप्त नहोस्, कुर्आनको तिलावतमा आलस्य अथवा रोकिरहनु उचित होइन । शुद्धिको अर्थ हो विश्वास कर्म र चरित्रको सुधार जुनप्रकार उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले उनीहरूलाई मूर्तिपूजाबाट हटाएर एकेश्वरवादतिर लग्नुभयो । यसैप्रकार अति असभ्य र कुकर्मी समाजलाई सभ्य र चरित्रको मार्गमा हिंडाउनु भयो । विज्ञान (बुद्धि-ज्ञान) व्याख्याकारहरूका निकट हदीस हो ।

[1]यहाँ إِنْ को अर्थ आवश्य, नि:सन्देह तथा नि:शंका हो ।

[2]अर्थात् उहुदमा तिम्रा सत्तरी व्यक्तिहरू शहीद (बलिदान) भए, त बद्रमा तिमीले सत्तरी जनालाई मारेका थियौ र सत्तरी बन्दी बनाएका थियौ ।

[3]अर्थात् तिम्रो त्यस गल्तीको कारण जुन रसूलुल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको बलपूर्वक आदेश उपरान्त तिमीले जुन डाँडाको मोर्चा छाडेर गऱ्यौ, जसको विवरण पहिले आइसकेको छ कि तिम्रो त्यस गल्तीको कारण काफ़िरहरुलाई फेरिबाट आक्रमण गर्नुको अवसर प्राप्त भयो ।

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا ۚ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ ادْفَعُوا ۖ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّاتَّبَعْنَاكُمْ ۗ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ ۚ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۗ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾

(१६७) तथा द्वयवादीहरूलाई जानोस्[1] जससित भनियो कि आउ अल्लाहको मार्गमा लड अथवा आक्रमणबाट रक्षा गर, त उनीहरूले भने कि यदि हामीलाई थाहा भएको भए कि लडाई हुनेछ त अवश्य तिम्रो साथ दिन्थ्यौं,[2] उनी त्यस दिन ईमानको अपेक्षा कुफ्र (अविश्वास) सित निकटतम् थिए,[3] आफ्नो मुखले ती कुरा गरिराखेका थिए जुन उनका हृदयमा थिएनन्[4] तथा अल्लाह त्यससित अवगत छ जसलाई उनीहरू लुकाउँछन् ।

الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا ۗ

(१६८) जसले आफ्ना भाईहरूका लागि भने र स्वयं पनि बसिरहे कि यदि उनीहरू हाम्रा कुरा

[1]अर्थात् उहुदमा तिमीलाई जे-जति हानि पुग्यो, त्यो अल्लाहको आदेशले पुग्यो (ताकि फेरि तिमी रसूलका आदेशहरुका पालन गर) यसको अतिरिक्त उद्देश्य यो थियो कि ईमानवाला र मुनाफ़िक़हरूलाई अलग्ग गरी ईमानवालाहरूलाई श्रेष्ठता प्रदान गरियोस् ।

[2]युद्ध जानुको अर्थ यो हो कि यदि वास्तवमा तपाईंहरू युद्धका लागि हिंडिराखेका भए हामी पनि साथ दिन्थ्यौं, परन्तु तपाईंहरू युद्धको सट्टा आफूलाई कालको मुखमा पुऱ्याइराख्नु भएको छ, यस्ता गलत कार्यमा हामीले तपाईंको साथ किन दिने ? यो कुरा अब्दुल्लाह बिन उबई र त्यसका साथीहरूले यसकारण भनेका थिए कि उनको कुरा मानिएको थिएन र त्यसबेला पनि उनी शौत नामक स्थानमा पुगेर फर्किराखेका थिए । अब्दुल्लाह बिन हराम अन्सारी उनीहरूलाई सम्झाई-बुझाई युद्धमा सम्मिलित गर्ने प्रयास गरिराखेका थिए । (यसको केही वर्णन गुज्रिसकेको छ)

[3]आफ्नो यस विभेद तथा यी कुराहरूको कारण जुन उनीहरूले गरे ।

[4]अर्थात् मुखले त्यो भने, जुन वर्णन भयो, तर हृदयमा यो थियो कि हामी अलग्ग हुनको कारण मुसलमान निर्बल हुनेछन् । दोस्रो काफिरहरूलाई लाभ पुग्नेछ । उद्देश्य इस्लाम, मुसलमान र नबी सल्लल्लाहु अलैहि, वसल्लमलाई हानि पुऱ्याउनु थियो ।

قُلْ فَادْرَءُوْا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٦٨﴾

मानेको भए हत (हत्या) गरिन्न थिए । भनिदेउ कि यदि तिमी साँचो हौ भने आफ्नो मृत्युलाई सारिदेउ ।[1]

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ قُتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًا ؕ بَلْ اَحْيَآءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُوْنَ ﴿١٦٩﴾

(१६९) र जुन मानिसहरू अल्लाहको मार्गमा मारिए उनीहरूलाई मृत नठान बरु उनीहरू जीवित छन्, आफ्नो पोषकको पासमा जीविका दिइराखिएका छन् ।[2]

فَرِحِيْنَ بِمَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۙ وَيَسْتَبْشِرُوْنَ بِالَّذِيْنَ لَمْ يَلْحَقُوْا بِهِمْ مِّنْ خَلْفِهِمْ ۙ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿١٧٠﴾

(१७०) अल्लाह तआलाले आफ्नो कृपा जुन उनीहरूलाई दिएको छ, त्यसबाट उनी अति प्रसन्न छन् र प्रसन्नता मनाइराखेका छन् ती मानिसहरूको विषयमा जो अहिलेसम्म उनीसित भेटेका छैनन्, उनीहरूका पछाडी छन् ।[3] यस कुरामा कि उनीहरूलाई न त कुनै भय छ र न कुनै क्षोभ ।

---

[1]यो मुनाफिक़हरूको त्यस कथनको खण्डन हो कि "यदि उनीहरू हाम्रो कुरा मानिहालेको भए मारिन्न थिए ।" अल्लाह तआलाले आदेश गऱ्यो कि यदि तिमी साँचो हौ भने आफूमाथिबाट मृत्युलाई हटाइदेउ, तात्पर्य यो हो कि भाग्यले कसैलाई विलग गरिएन, मृत्यु पनि जहाँ र जुनप्रकार भाग्यमा छ । त्यसै स्थानमा र त्यसैप्रकार आएर नै रहनेछ । यसकारण धर्मयुद्ध तथा अल्लाहको मार्गमा लड्नुबाट रोकिनु अथवा पलायनबाट, कोही मृत्युको पञ्जाबाट बाँच्न सक्दैन ।

[2]शहीदहरूको यो जीवन वास्तविक छ अथवा काल्पनिक ? नि:सन्देह वास्तविक छ, परन्तु यसको ज्ञान संसारवालालाई छैन । जस्तो कि कुरआनले स्पष्ट गरिदिएको छ । कृपया सूरः अल-बक़रः-१५४ हेर्नुस् । अनि यस जीवनको अर्थ के हो ? केही भन्छन् कि कब्रहरु (चिहानहरु) मा तिनका आत्मा फर्काइन्छन् र उनी अल्लाहद्वारा प्रदान गरिएका सामग्रीहरूको प्रयोग गरी आनन्दित हुन्छन् । केही भन्छन् कि स्वर्गमा फलहरुको सुगन्ध उनीहरूलाई आउने गर्छन्, जसबाट उनका पवित्र आत्मा प्रफुल्लित रहन्छन् । परन्तु हदीसबाट एउटा तेस्रो परिस्थिति सामू आउँछ, यसकारण त्यही सही छ त्यो यो हो कि उनका आत्मा हरिया पंक्षीहरूको शरीरमा अथवा छातीमा प्रवेश गराईन्छ र ती स्वर्गमा खाँदै-पिउँदै घुम्छन् र आफ्ना प्रदत्त सामग्रीहरूबाट लाभान्वित भइराख्छन् । (फ़तहुल कदीर निर्देशित सहीह मुस्लिम किताबुल ईमारः)

[3]अर्थात् ती मुसलमान जो उनका पछाडी संसारमा जीवित छन् अथवा धर्म युद्धमा व्यस्त छन्, यिनीहरूका लागि यो कामना गर्दछन् कि काश उनीहरूलाई पनि शहादत प्राप्त हुन्थ्यो र उनीहरूलाई हाम्रो जस्तो यहा आनन्दित जीवन प्राप्त

(१७१) उनी अल्लाहको कृपा र दयाबाट प्रसन्न हुन्छन् र त्यसबाट पनि कि अल्लाह तआ़ला ईमानवालाहरूको प्रतिफललाई नष्ट गर्दैन ।[1]

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾

हुन्थ्यो । उहुदका शहीदहरूले अल्लाहको दरबारमा प्रार्थना गरे कि के हाम्रा ती मुसलमान भाईहरू जो हाम्रा पछाडी संसारमा जीवित छन्, उनीहरूलाई हाम्रो अवस्था र आनन्दपूर्ण जीवनको सूचना दिनेवाला कोही छ ? ताकि उनीहरू युद्ध र धर्मयुद्धबाट पछाडी नहटून् । अल्लाहबाट यो आयत आदेश भयो, "म तिम्रो कुरा उनीहरूसम्म पुऱ्याउन सक्दछु ।" यसकारण अल्लाहले यो आयत उताऱ्यो । (मुसनद अहमद ३६५-३६६, सुनन अबू दाऊद किताबुल जिहाद) यसका अतिरिक्त कैयन् हदीसहरूबाट शहादतको श्रेष्ठता सिद्ध हुन्छ । जस्तो कि एक हदीसमा छ :

مَا مِنْ نَفْسٍ تَمُوتُ، لَهَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ يَسُرُّهَا أَنْ تَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا إِلَّا الشَّهِيدُ، فَإِنَّهُ يَسُرُّهُ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيُقْتَلَ مَرَّةً أُخْرَى لِمَا يَرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ

"कुनै मर्नेवाली आत्मा जसलाई अल्लाहकहाँ उच्च स्थान प्राप्त छ, संसारमा फर्कने चेष्टा गर्दैन, परन्तु शहीद संसारमा पुनः आउने चेष्टा गर्दछ, ताकि त्यो पुनः अल्लाहको मार्गमा शहीद होस्, यो कामना त्यो यसकारण गर्दछ कि शहादतको श्रेष्ठतालाई त्यसले देखिसकेको हुन्छ ।" (मुसनद अहमद ३/१२६, सहीह मुस्लिम किताबुल इमारः, बाँब फज़्लुशशहादः)

आदरणीय जाबिर (रज़ी अल्लाह अन्हु) भन्दछन् कि रसूलल्लाह सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले मसित भन्नुभयो कि के तिमीलाई ज्ञात छ कि अल्लाह तआ़लाले तिम्रो पितालाई जीवित गऱ्यो र भन्यो कि मसित आफ्नो कुनै कामनाको प्रदर्शन गर (ताकि म त्यसलाई पूरा गरुँ) तिम्रो पिताले उत्तर दियो कि मेरो त यो कामना छ कि मलाई पुनः संसारमा पठाइयोस् ताकि पुनः तिम्रो मार्गमा मारियूँ, अल्लाह तआ़लाबाट हुकूम भयो यो त असम्भव छ किनभने मेरो निर्णय छ कि मेरो पासमा आएपछि कोही संसारमा फिर्ता जान सक्दैन । (मुसनद अहमद ३/३६१)

[1]यो आनन्दमयी कुरो पहिलो आनन्ददायक कुरोको पुनरावृत्ति हो र यस कुरोको वर्णन हो कि उनको प्रसन्नता मात्र भय र दुखबाट बञ्चित भएको कारणले होइन । बरु अल्लाहको कृपा र त्यसको अनमोल दया र कृपाको कारण हो । र केही व्याख्याकारहरूका अनुसार पहिलो प्रसन्नताको सम्बन्ध संसारमा रहिरहने भाइहरूको कारण हो, र यो दोस्रो प्रसन्नता त्यस उपहार र कृपाको हो, जुन अल्लाह तआ़लाको तर्फबाट स्वयं उनीमाथि भयो । (फ़तहुल क़दीर)

ٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ لِلَّهِ وَٱلرَّسُولِ مِنۢ بَعْدِ مَآ أَصَابَهُمُ ٱلْقَرْحُ ۚ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ مِنْهُمْ وَٱتَّقَوْا۟ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾

(१७२) जुन मानिसहरू घायल भए पश्चात (पनि) अल्लाह एवं रसूलको आदेश माने उनीहरूमध्ये जसले सत्कार गरे तथा परहेज़गार (सत्कर्मी) रहे उनको लागि ठूलो प्रतिफल छ।[1]

ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدْ جَمَعُوا۟ لَكُمْ فَٱخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَـٰنًا وَقَالُوا۟ حَسْبُنَا ٱللَّهُ وَنِعْمَ ٱلْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾

(१७३) जोसित मानिसहरूले भनें कि मानिसहरू तिम्रा लागि एकत्रित भइसकेका छन्, अतः उनीसित तर्स; त उनको ईमानमा बृद्धि भयो र भने कि अल्लाह हाम्रो लागि पर्याप्त छ तथा त्यो उत्तम संरक्षक छ ।[2]

[1]जब मूर्तिपूजक उहदको युद्धबाट फर्के त उनीहरूलाई बाटोमा स्मरण भयो कि उनीहरूले एउटा राम्रो अवसर गुमाइहाले। मुसलमान पराजयको कारण साहस गुमाइसकेका थिए र भयभीत थिए। हामीले यसबाट लाभ उठाएर मदीनामाथि शक्तिशाली आक्रमण गरिदिनु पर्थ्यो, ताकि इस्लामको यो बिरुवा आफ्नै धर्ती (मदीना) बाट नै नष्ट भइहाल्थ्यो। यता मदीना पुगेपछि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई विचार आयो कि कहीं मूर्तिपूजक पुनः फर्केर नआऊन्। यसकारण उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले सहाबालाई लड्नको लागि तयार गर्नुभयो र वहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभए पश्चात सहाबाहरू दुखी भए पनि तयार भईहाले। मुसलमानहरूको यो सेना-टोली जब मदीनाबाट आठ मील टाढा स्थित "हमराउल असद" नामक स्थानमा पुग्यो, तब मूर्तिपूजकहरूलाई भय प्रतीत भयो, अतः उनीहरूले आफ्नो विचार परिवर्तन गरिहाल्यो। र उनीहरू मदीनामाथि आक्रमण गर्नुको सट्टा मक्का वापस गइहाले। त्यसपछि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम र वहाँका साथी मदीना फर्केर आइहाले। यस आयतमा मुसलमानहरूका यसै अल्लाह र रसूलको आज्ञा पालनको भावनाको प्रशंसा गरिएको छ। केहीले यस आयतलाई उतार्नुको कारण अबू सुफ़ियान (जो अझै ईमान ल्याएका थिएनन्) को त्यस धम्कीलाई भनेका छन्, "कि आगामी वर्ष छुटेको बद्रमा हाम्रो तिम्रो मुक़ाबिला (भिडन्त) हुनेछ।" यसमा मुसलानहरूले पनि अल्लाह र त्यसको रसूलको आज्ञापालन गर्दै यस साहसलाई प्रदर्शन गरेका थिए कि धर्मयुद्धमा पूर्णरुपले भाग लिन दृढ विचार गरिसकेको छन्। (उद्धृत फ़तहुल कदीर तथा इब्ने कसीर) परन्तु यो अन्तिम कथन पूर्वको विषयसित मेल खाँदैन।

[1]"हमराउल असद" र भनिन्छ कि सानो बद्रको स्थानमा अबू सुफ़ियान केही मानिसहरूको सेवा धन दिएर प्रदान गऱ्यो र उनीहरूद्वारा मुसलमानहरूमा यो अफवा फिंजाइदियो कि मक्काका मूर्तिपूजक युद्धका लागि पूर्णरुपले तयारी गरिराखेका छन्। ताकि यो सुनेर मुसलमानहरूको हिम्मत परास्त भइहालोस्। केही कथनहरूमा यो छ कि यो काम शैतानले आफ्ना शिष्यहरू लियो। परन्तु मुसलमान यो अफवाह सुनेर अझ सुदृढ निर्णय एवं साहसले तयार भइहाले।

(१७४) (परिणाम यो भयो कि) उनी अल्लाहको कृपाका साथ फर्के[1] उनीहरूलाई कुनै दुख पुगेन । उनीहरूले अल्लाहको अनुग्रहको मार्ग अपनाए । तथा अल्लाह विशाल अनुकम्पापूर्ण छ ।

فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾

(१७५) यो शैतान (राक्षस) नै हो जो आफ्ना मित्रहरुबाट तर्साउँछ[2] अतः उनीसित नतर्स, मसित नै तर्स यदि तिमी निष्ठावान हौ ।[3]

إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

(१७६) जो शीघ्रताले कुफ्रमा गइराखेका छन्, उनीसित तपाईं उदासीन नहुनुहोस्, उनी अल्लाह तआलाको

وَلَا يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّوا

जसलाई यहाँ ईमानको अधिकतासित तुलना गरिएको छ किनभने ईमान जति दृढ हुनेछ, धर्मयुद्धको साहस तथा संकल्प पनि त्यतिकै अधिक हुनेछ । यो आयत यस कुराको साक्षी छ कि ईमान कुनै अटल विषय होइन । बरु यसमा कमी र अधिकता भइराखेको हुन्छ जस्तो कि मोहद्दिसीनको विचार छ । यो पनि ज्ञात भयो कि दुखमा ईमानवालाहरू अल्लाहमाथि विश्वास र भरोसा गर्दछन् । यसकारण हदीसमा ﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ पढ्नमा जोड दिइएको छ । यसैप्रकार सहीह बुख़ारी आदिमा छ, आदरणीय इब्राहीम अलैहिस्सलामलाई जब आगोमा हालियो र त्यतिखेर उहाँको मुखमा यिनै शब्द थिए । (फ़तहुल क़दीर)

[1]कृपासित तात्पर्य सुरक्षा छ र दयासित तात्पर्य लाभ छ, जुन सानो बद्रमा व्यापारद्वारा प्राप्त भयो । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले सानो बद्रमा एक गइराखेको समूहबाट व्यापारको सामग्री क्रय गरी बेचिदिनुभयो, जसबाट लाभ प्राप्त भयो र लाभ उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले मुसलमानहरूमा विभाजित गरिदिनुभयो । (इब्ने कसीर)

[2]अर्थात् त्यो तिमीलाई शंका तथा भ्रममा पार्दछ कि त्यो बडो वीर र बलवान छ ।

[3]अर्थात् यदि त्यो तिमीलाई यसप्रकार भ्रममा पार्दछ भने तिमी ममाथि मात्र भरोसा गर र मतिर नै फर्क ! म तिम्रो लागि पर्याप्त हुनेछु र तिम्रो रक्षक रहनेछु । जस्तो कि अर्को स्थानमा भनिएको छ ।

﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ﴾

"के अल्लाह तआला आफ्ना भक्तहरूको लागि पर्याप्त छैन ?" (अल-जुमर -३६) अलि अरु हेर्नुस् । ﴿كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي﴾ आदि आयत छन् ।

اللَّهَ شَيْـًٔا ۗ يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾

केही बिगार्न सक्ने छैनन् । अल्लाह परलोकमा उनीहरूलाई कुनै भाग दिन चाहँदैन ।[1] र उनीहरूका लागि घोर यातना छ ।

إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَن يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْـًٔا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾

(१७७) कुफ्रलाई ईमानको साटो क्रय गर्नेहरू कहिले अल्लाह (तआला) लाई कुनै हानि पुर्‍याउन सक्दैनन् र उनैको लागि दुखदायी यातना छ ।

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ ۚ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٧٨﴾

(१७८) काफ़िरहरू यो नसोचून् कि हामीले उनीहरूलाई अवसर दिनु उनको निम्ति राम्रो छ । हामीले यो अवसर यसकारण दिइराखेका छौं कि उनीहरू अझै अधिक पाप गरून् तथा उनैका लागि अपमानजनक यातना छ ।[2]

[1]नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको आन्तरिक इच्छा थियो कि सबै मानिसहरू मुसलमान भईहालून्, यसैकरण उनीहरूको इन्कार र झुठ्लाउनुबाट उहाँलाई दुख हुन्थ्यो । अल्लाह तआलाले यस आयतमा उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई सान्त्वना दिएको छ कि तपाई दुखी नहुनुहोस्, यिनीहरूले अल्लाहको केही बिगार्न सक्ने छैनन्, आफ्नै आख़िरत नाश गरिराखेका छन् ।

[2]यस आयतमा अल्लाह तआलाबाट समय दिने नियमको वर्णन छ । अर्थात् अल्लाह तआला आफ्नो नियम तथा इच्छाले काफ़िरहरूलाई समय प्रदान गर्दछ । सामयिक रूपले उनीहरूलाई सांसारिक ऐश्वर्य, सुख-समृद्धि, विजय तथा धन तथा सन्तान प्रदान गर्दछ । मानिसहरू ठान्छन् कि उनीमथि अल्लाहको कृपा भइराखेको छ । परन्तु यदि अल्लाहबाट प्रदान गरिएको सुख-समृद्धिबाट लाभान्वित हुनेवाला पुण्य र अल्लाहका आदेशहरुको पालना गर्नुको मार्ग अपनाउँदैनन् भने यो सांसारिक सुख अल्लाह तआलाको कृपा होइन, अल्लाहको तर्फबाट समय प्रदान गर्नु हो । जसबाट उनीहरूको अधर्म र अवज्ञामा बढोत्तरी नै हुन्छ । अन्ततः उनी नरकको स्थाई यातनाको अधिकारी हुन्छन् । यस विषयमा अल्लाह तआलाले कैयन् स्थानमा वर्णन गरेको छ । जस्तै-

﴿ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِن مَّالٍ وَبَنِينَ ۝ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ ۚ بَل لَّا يَشْعُرُونَ ﴾

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِن رُّسُلِهِ مَن يَشَاءُ

(१७९) जुन अवस्थामा तिमी छौ त्यसैमा अल्लाहले निष्ठावान्हरूलाई छाड्ने छैन जबसम्मकि पवित्र र अपवित्रलाई अलग-अलग छुट्याउँदैन ।[1] र न अल्लाह यस्तो छ कि तिमीलाई परोक्षबाट सूचित गरिदेओस,[2] परन्तु अल्लाह आफ्ना रसूलहरू मध्येबाट जसलाई चाहन्छ रोज्दछ ।[3] यसकारण तिमी

"के उनीहरू यो ठान्छन् कि हामी जुन उनीहरूका धन र सन्तानमा बृद्धि गर्दछौं, यो हामी उनको लागि भलाईहरुमा शीघ्रता गरिराखेका छौं, होइन बरु यो उनीहरू बुझ्दै-बुझ्दैनन् ।" (अल-मोमिनून-५५-५६)

[1]यसकारण अल्लाह तआला परीक्षा कुण्डबाट गुजारिराखेको छ, ताकि उसका मित्र प्रष्ट भईहालून् र शत्रु अपमानित भईहालून् । ईमानवाला, धैर्यवान् मुनाफ़िकबाट पृथक भईहालून्, जुनप्रकार वहदमा अल्लाह तआलाले ईमानवालाहरूको परीक्षा लियो जसबाट उनका ईमान धैर्य तथा दृढता र आज्ञा-पालन गर्ने साहसको प्रदर्शन भयो र मुनाफिकहरूका अनुहारमाथि जुन निफ़ाक़ (फूट) को आवरण थियो त्यो खसिहाल्यो ।

[2]अर्थात् यदि अल्लाह तआला यस प्रकारका दुखहरुबाट परीक्षा लिएर मानिसहरूको अवस्था र उनीहरूको बाहिरी र भित्री विचारलाई स्पष्ट गर्दैन भने तिम्रो पासमा कोही अर्न्तयामी त छैन, जसबाट तिमीलाई यी कुराहरूबाट स्पष्ट हुन सकून् र जान्नसक कि को मुनाफ़िक छ र को शुद्ध ईमानवाला ।

[3]परन्तु केही परिस्थितिहरूमा अल्लाह तआला आफ्ना रसूलहरू मध्येबाट जसलाई चाहन्छ परोक्षको ज्ञान गराईहाल्छ । जसबाट कैयन् पटक उनीमाथि अवसरबादीहरू र तिनका दशा तथा तिनका चालहरुको भेद खुलिहाल्छ । परन्तु सामान्यरूपले नबी पनि (यदि अल्लाह तआला चाहँदैन भने) मुनाफ़िकहरूका आन्तरिक निफ़ाक़ (द्वयवाद) र उनीहरूको धोखावाजीबाट अन्जान नै रहन्छ (जुनप्रकार सूरः तौबाको आयत संख्या १०१ मा अल्लाह तआलाको आदेश भएको छ कि गवाँर र मदीनावालाहरूमा जो द्वयवादी छन्, हे पैग़म्बर ! तपाईं उनलाई जान्नुहुन्न, हामी उनीहरूलाई जान्दछौं ।) यसको दोस्रो अर्थ यो हो कि परोक्षको ज्ञान हामी केवल आफ्ना रसूलहरूलाई नै प्रदान गर्दछौं किनभने यो उनको पदको आवश्यकता हो । यसै अल्लाहको प्रकाशना तथा परोक्षद्वारा नै उनी मानिसहरूलाई अल्लाह तआलातिर बोलाउँदछन् र आफूलाई अल्लाहको रसूल सिद्ध गर्दछन् । यस विषयलाई दोस्रो स्थानमा यसप्रकार वर्णित गरिएको छ

﴿عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ۞ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ﴾

فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ وَإِن تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾

अल्लाह (तआला) माथि र त्यसका रसूलहरूमाथि विश्वास राख, यदि तिमी ईमान स्थापित गर्दछौं र अल्लाहसित पर हेजगारी गर्दछौं, त तिम्रो लागि निकै ठूलो प्रतिफल छ ।

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُم ۖ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

(१८०) तथा जसलाई अल्लाहले आफ्नो कृपाबाट (धन) दिएको छ र उनी त्यसमा कंजुसी (कृपणता) गर्दछन् भने यसलाई र म्रो नठानून् बरु त्यो उनको लागि अति नराम्रो छ । उनीहरूले जुन (धन) मा कंजुसी गरेका छन्, प्रलयको दिन उनीहरूका (घाँटीका) तौक (पासो) हुनेछ,[1] तथा आकाशहरू एवं धर्तीको उत्तराधिकार मात्र अल्लाहको लागि छ, तथा त्यो तिम्रा क्रियाकलापबाट अवगत छ ।

لَّقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ ۘ

(१८१) अवश्य अल्लाहले ती मानिसहरूका कुरा सुनेको छ जसले भने कि अल्लाह निर्धन

"परोक्षको ज्ञान (अल्लाह तआलालाई छ) र आफ्नो परोक्षबाट प्रिय रसूलहरूलाई नै अवगत गराउँछ ।" (सूरः अल-जिन्न-२६-२७)

स्पष्ट कुरो छ कि यी परोक्षका कुराहरु ती नै हुन्, जसको सम्बन्ध दूतत्वको पद तथा कर्तब्य पूरा गर्नाले हुन्छ न कि (ما كان وما يكون) (जे-जति भइसक्यो र अगाडी क़ेयामतसम्म हुनेवाला छ) को ज्ञान । जस्तो कि केही गलत मानिसहरू यसप्रकारको परोक्षको ज्ञान नबीहरूको लागि र केही आफ्ना "पुण्य आत्मा इमामहरू" का लागि भन्दछन् ।

[1]यसमा त्यस कन्जुसको वर्णन गरिएको छ, जो अल्लाहबाट प्रदान गरिएको धनलाई अल्लाहको मार्गमा व्यय गर्दैन यहाँसम्मकि त्यसमध्येबाट अनिवार्य ज़कात पनि दिंदैन । सहीह बुख़ारी हदीसमा आउँछ कि कयामतका दिन त्यसको धनलाई एक विषालु शर्प बनाएर जंजीर जस्तै त्यसको घाँटीमा पहिराईन्छ, त्यो शर्प त्यसको बाँछहरू समात्नेछ र भन्नेछ कि म तेरो धन हूँ ।

مَن آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَوتَهُ، مُثِّلَ لَهُ شُجَاعاً أَقْرَعَ، لَهُ زَبِيبَتَانِ، يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

(सहीह बुख़ारी किताब अल तफ़सीर)

سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾

छ तथा हामी धनी छौं।[1] हामी उनीहरूको यो कुरा लेख्नेछौं तथा उनीहरूद्वारा ईशदूतहरूको अवैध हत्यालाई पनि,[2] तथा हामी भन्नेछौं कि पोलिनुको यातना चाख।

ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾

(१८२) यी तिम्रा करतूत हुन् तथा निश्चय अल्लाह आफ्ना भक्तहरूमाथि अलिकति पनि अत्याचार गर्दैन।

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ ۗ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾

(१८३) यिनीहरूले भने कि हामीसित अल्लाहले वचन लिएको छ कि हामी कुनै ईशदूतलाई नमानौं जबसम्मकि त्यो हाम्रो साम् यस्तो बलि नल्याओस् जसलाई आगोले खाओस्, तपाईं भन्नुस् कि तिम्रो पासमा म भन्दा पूर्व कैयन् ईशदूतहरू खुल्ला लक्षणहरू लिएर आइसकेका छन्। जुन त्यो कुरा पनि जसका लागि तिमीहरू भनिराखेका छौ र यदि तिमी साँचो हौ भने उनीहरूलाई किन हत गऱ्यौ[3] यदि तिमी सत्यवादी हौ भने।

[1]जब अल्लाह तआलाले ईमानवालाहरूलाई अल्लाह तआलाको मार्गमा व्यय गर्न प्रलोभन दियो र भन्यो :

﴿مَن ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا﴾

"को छ जो अल्लाहलाई राम्ररी ऋण दिन्छ।" (अल-बक़र:-२४५)

तब यहूदीहरूले भने हे मुहम्मद (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम)! तेरो प्रभु निर्धन भइहालेको छ जसले गर्दा भक्तहरूबाट ऋण माँगिराखेको छ, जसमाथि अल्लाह तआलाले यो ऋण उताऱ्यो। (इब्ने कसीर)

[2]अर्थात् वर्णित कथन जसमा अल्लाह तआलालाई अपमानजनक शब्द भनिएका छन्। र यसैप्रकार उनका (पूर्वजहरूको) नबीहरूको अकारण हत्या गर्नु, उनीहरूका यी सबै अपराध अल्लाहको सदनमा लेखिएका छन्। जसको कारण उनीहरू नर्कको अग्निमा हालिनेछन्।

[3]यसमा पनि यहूदीहरूको एउटा अरु कुरोलाई झुठ्ल्याइँदैछ। उनी भन्दथे कि अल्लाह तआलाले हामीसित वचन लिएको छ कि तिमी केवल त्यस रसूलमाथि विश्वास गर्नु जसको प्रार्थनाले आकाशबाट आगो उत्रोस र बलि तथा दानलाई जलाईयोस्। उनीहरूको तात्पर्य यो थियो कि हे मुहम्मद! (सल्लल्लाहु अलैहि

(१८४) तैपनि यदि यिनीहरू तपाईंलाई झुठ्लाउँछन्, त तपाईंभन्दा पूर्व धेरैजसो रसुलहरू झुठ्लाइए, जो आफ्ना साथमा स्पष्ट प्रमाण, पत्रक तथा प्रकाशमान पुस्तकहरू लिएर आए ।[1]

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ جَاءُو بِالْبَيِّنَٰتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَٰبِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾

(१८५) प्रत्येक जीवले मृत्युको स्वाद चाख्नु नै छ र केयामतका दिन तिमी आफ्ना प्रतिकार पूरा-पूरा दिइनेछौ, परन्तु जो व्यक्ति आगोबाट हटाइयो र स्वर्गमा प्रवेश गराईयो, निःसन्देह त्यो सफल भयो । र संसारको जीवन केवल धोका समान हो ।[2]

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَٰمَةِ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَآ إِلَّا مَتَٰعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾

वसल्लम) तपाईंद्वारा यसप्रकारको चमत्कार प्रकट भएको छैन । यसकारण अल्लाहको आदेशानुसार तपाईं (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) को रिसालतमा हामीलाई ईमान ल्याउनु आवश्यक छैन यद्यपि पूर्वका नबीहरू मध्येबाट केही नबीहरूको प्रार्थनामा आकाशबाट आगो आउँथ्यो र ईमानवालाहरूको दान र बलिलाई खाइदिन्थ्यो जुन एकातिर यस कुराको प्रमाण हुन्थ्यो कि अल्लाहको मार्गमा प्रस्तुत गरिएको दान अथवा बलि अल्लाह तआलाको दरबारमा स्वीकार भइहाल्यो । अर्कोतिर यो सिद्ध गर्थ्यो कि यी नबी सत्य छन् । परन्तु यी यहूदीरहरूले ती नबी र रसूलहरूलाई पनि झुठ्लाए यसकारण अल्लाह तआलाको आदेश भयो कि यदि तिमी आफ्नो दाबीमा साँचो छौ भने तिमीले यस्तो पैगम्बरलाई किन झुठ्लायौ र उनको हत्या गर्‍यौ, जो तिमीद्वारा माँगिएका निशानीहरू लिएर आएका थिए ।

[1]नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई सान्त्वना दिइँदैछ कि तपाईं यहूदीहरूको तर्क-वितर्कबाट उदास नहुनुहोस् । यसप्रकारको व्यवहार केवल तपाईंसित गरिराखिएको छैन, परन्तु तपाईंभन्दा पूर्व आएका पैगम्बरहरूसँग पनि यही गरिसकिएको छ ।

[2]यस आयतमा एउटा अटल तथ्यको वर्णन छ कि मृत्युबाट कोही भाग्न सक्दैन । दोस्रो यो कि संसारमा जसले पनि राम्रो वा नराम्रो जे-जति गरेको छ, त्यसलाई त्यसको पूरा-पूरा प्रतिफल दिइनेछ । तेस्रो, सफलताको सीमा भनिएको छ, कि सफल वास्तवमा त्यो छ जो संसारमा रहेर आफ्नो प्रभुलाई प्रसन्न गरिहाल्यो जसको परिणामस्वरूप त्यो नर्कबाट मुक्त गरियो र स्वर्गमा प्रवेशित गराइयो । चौथो यो कि संसारको जीवन धोकाको सामग्री हो, जो त्यसबाट पन्छिएर हिंडिहाल्यो, त्यो सौभाग्यशाली छ र जो त्यसमा फँसिहाल्यो, असफल र हतभागा छ ।

لَتُبۡلَوُنَّ فِيٓ أَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡ وَلَتَسۡمَعُنَّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ مِن قَبۡلِكُمۡ وَمِنَ ٱلَّذِينَ أَشۡرَكُوٓاْ أَذٗى كَثِيرٗاۚ وَإِن تَصۡبِرُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنۡ عَزۡمِ ٱلۡأُمُورِ ١٨٦

(१८६) अवश्य तिम्रा धन र आत्माहरुमा तिम्रो परीक्षा लिइनेछ।[1] र अवश्य तिमीलाई ती मानिसहरूको जो तिमीभन्दा पूर्व किताब दिइए र मूर्तिपूजकहरूको धेरै दुख दिने कुराहरु सुन्नु पर्नेछ र यदि तिमी धैर्य राख्दछौ र आज्ञाको पालना गर्दछौ भने अवश्य यो धेरै ठूलो साहसको कार्य हो।[2]

[1]ईमानवालाहरूको ईमान अनुसार परीक्षा लिनुको वर्णन छ। जस्तो कि सूरः अल-बक़राको आयत संख्या १५५ मा वर्णन गरिसकिएको छ। यस आयतको व्याख्यामा एउटा घटनाको वर्णन आउँछ कि मुनाफ़िक़हरूको मुखिया अब्दुल्लाह बिन उबैय्ले अझै इस्लाम स्वीकार गरेको घोषणा गरेका थिएनन् र बद्रको युद्ध पनि भएको थिएन कि नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम आदरणीय साद बिन उबादः बिरामी भएको बेला भेट्नलाई बनी हारिस बिन ख़जरजमा पुग्नु भयो। मार्गमा एक ठाउँमा यहूदी, मूर्तिपूजक र अब्दुल्लाह बिन उबैय्य आदि बसिराखेका थिए। तपाईंको सवारीबाट जुन धुलो उडेको थियो, त्यसले त्यसबाट पनि अप्रसन्नताको प्रदर्शन गऱ्यो। र उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले एकछिन पर्खि उनलाई इस्लाम धर्म स्वीकार गर्न आमन्त्रण पनि दिनुभयो, जसमाथि अब्दुल्लाह बिन उबैय्यले अपशब्द पनि भन्यो। त्यहाँ केही मुसलमान थिए। उनीहरूले यसको विपरीत उहाँको प्रशंसा गरे, अवस्था यस्तो थियो कि उनीहरूमध्ये झगडा भइहाल्छ। उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले उनी सबैलाई शान्त गराउनु भयो। त्यसपछि उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम आदरणीय साद छेउ पुग्नुभयो अनि यो घटना सुनाउनु भयो, जसमाथि उनले यो भने कि अब्दुल्लाह बिन उबैय्य यी कुरा यसकारण गर्दछ कि तपाईं मदीना आउनुभन्दा पहिला यहाँका निवासीहरूले उसको राजतिलक गर्नु थियो, तपाईं आइपुग्नुको कारणले त्यसको नाइकेपनाको यो सुन्दर सपना अँधुरो नै रहयो, जसको बारेमा त्यसलाई अति दुख छ र त्यसका यी कुरा त्यसको यसै कटुता तथा शत्रुताको प्रदर्शन हो, यसकारण त्यसलाई क्षमा गरेर नै काम लिनुस। (सहीह बुख़ारी किताबुल तफ़सीर संक्षिप्त)

[2]अहले किताबसित तात्पर्य यहूदी तथा इसाई हुन्। यिनीहरू नबी सल्ललाहु अलैहि वसल्लम, इस्लाम र मुसलमानहरूका विरुद्ध अपशब्द तथा दुष्प्रचार गर्दथे। यही अवस्था अरबका मूर्तिपूजकहरूको थियो। यिनका अतिरिक्त मदीनामा आइसके पश्चात मुनाफ़िक विशेषरूपले तिनको मुखिया अब्दुल्लाह बिन उबैय्य पनि तपाईंको मान-मर्यादामाथि प्रहार गर्दथ्यो। उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम मदीना आउनुभन्दा पूर्व मदीनावासी त्यसलाई आफ्नो सरदार बनाउनेवाला थिए, र त्यसको राजतिलकको तयारी पूर्ण भइसकेको थियो यसै बीच उहाँ सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम आउनाले त्यसको स्वप्न टुटिहाल्यो, जसको त्यसलाई अत्याधिक दुख थियो, यसरी त्यो प्रतिशोधको भावनाको कारण त्यो उहाँको विरुद्ध अपमान र निन्दा गर्न कुनै कसर बाँकी राख्दैनथ्यो।

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾

(१८७) र जब अल्लाह (तआला) ले अहले किताबसित वचन लियो कि तिमी त्यसलाई सबै मानिसहरूसित अवश्य वर्णन गर्नेछौ र त्यसलाई लुकाउने छैनौ, त तैपनि उनीहरूले त्यस वचनलाई बेवास्ता गरिदिए र त्यसलाई अत्यन्त कम मूल्यमा बेचिदिए, उनीहरूको यो व्यापार साह्रै नराम्रो छ ।[1]

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾

(१८८) ती मानिसहरू जो आफ्ना कर्तुतमाथि (क्रियाकलापहरू) प्रसन्न छन् र चाहन्छन् कि जुन उनीहरूले गरेनन्, त्यसमा पनि उनीहरूको प्रशंसा गरियोस् । तपाईंले उनीहरूलाई यातनाबाट मुक्त नठान्नुहोस् । उनीहरूका लागि त कष्टदायी यातनाहरू छन् ।[2]

(जस्तो कि बुखारीको सन्दर्भले यसको आवश्यक विवरण पछिल्लो स्तम्भमा गुज्रिसकेको छ) । यस स्थितिमा मुसलमानहरूलाई क्षमा गर्नु तथा धैर्य राख्नुको शिक्षा दिइराखिएको छ । जसबाट ज्ञात भयो कि इस्लामको आमन्त्रण दिनेवालाहरूलाई दुख र कठिनाईहरू हुनु यस सत्यमार्गको अटल परिस्थिति मध्येबाट छ र यसको उपचार धैर्य अल्लाहको लागि, दृढताको निम्ति अल्लाहको सहायताको कामना र अल्लाहतिर सम्बोधित हुनुको अतिरिक्त केही पनि छैन । (इब्ने कसीर)

[1]यसमा अहले किताबलाई रोकिएको तथा निन्दा गरिंदैछ कि उनीहरूसित अल्लाह तआलाले जुन वचन लिएको थियो कि अल्लाहको किताब (तौरात र इंजील) मा जे कुरा लेखिएको छन् र अन्तिम नबीका जुन गुणहरुको वर्णन छ, तिनलाई मानिसहरू समक्ष वर्णन गर्छन् र लुकाउने छैनन् परन्तु उनीहरूले सांसारिक लाभको लागि अल्लाह तआलालाई दिइएको वचन भङ्ग गरिदिए अर्थात् यो ज्ञानीहरूलाई चेतावनी दिइराखिएको छ कि उनीहरूसित जुन लाभदायक ज्ञान छ, जसबाट मानिसहरूको विश्वास तथा कर्महरुको सुधार हुनसक्छ, त्यो मानिसहरूसम्म अवश्य पुऱ्याउनु पर्छ । सांसारिक लोभ र लाभका निम्ति तिनलाई लुकाउनु साह्रै ठूलो अपराध हो । प्रलयका दिन यस्ता मानिसहरूलाई आगोको लगाम पहिऱ्याइने छ । (जस्तो कि हदीसमा छ)

[2]यसमा यस्ता मानिसहरूलाई कठोर चेतावनी दिइराखिएको छ जो मात्र आफ्नो सामयिक पराक्रमहरूमाथि प्रसन्न हुँदैनन्, बरु यो पनि चाहन्छन् कि उनको खातामा ती कुराहरु पनि लेखिऊन् अथवा प्रकाशित गरियून् जुनकि उनीहरूले गरेका छैनन् । यो रोग तपाईं सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लको युगमा केही मानिसहरूमा थियो, यसकारण यो आयत उत्ऱ्यो । त्यस्तै रोग वर्तमान युगका चाकडी

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۟

(१८९) र आकाशहरू र धर्तीको मालिक अल्लाह (तआ़ला) नै हो । र अल्लाह तआ़ला हरेक कुरोमा प्रभुत्व राख्दछ ।

اِنَّ فِیْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّیْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰیٰتٍ لِّاُولِی الْاَلْبَابِ ۟

(१९०) निःसन्देह आकाशहरू र धर्तीलाई, बनाउनमा र रात-दिनको परिवर्तनमा अवश्य बुद्धिमानहरुका लागि निशानीहरू छन् ।[1]

الَّذِیْنَ یَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ قِیٰمًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِهِمْ وَیَتَفَكَّرُوْنَ فِیْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا ۚ سُبْحٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۟

(१९१) जो अल्लाह (तआ़ला) को सम्झना उभेर र बसेर तथा आफ्ना कोल्टो परेको अवस्थामा गर्दछन् र आकाशहरू र धर्तीको सृष्टिमाथि विचार गर्दछन् (र भन्दछन्) कि हे हाम्रो प्रभु ! तिमीले यो सबै बिना लाभको बनाएका छैनौ ।

रुचाउने मानिसहरू तथा प्रचार एवं हतकण्डा बनेका नेताहरूमा पनि सामान्य छ । वर्णनको आगामी क्रमबाट यो पनि विदित हुन्छ कि यहूदी अल्लाहको कितावलाई परिवर्तन तथा घटाउने-बढाउने कुराको अपराधी थिए । तर उनी आफ्ना यी क्रियाकलापहरूबाट प्रसन्न हुने गर्थे । यही दशा आजकलका झुठा गिरोहहरूको पनि छ । उनीहरू पनि मानिसहरूलाई कुपथ गरेर तथा भ्रमित पारेर अल्लाहका आयतहरूको अर्थमा एवं ढाँटेर प्रसन्न हुन्छन् र दाबी यो गर्दछन् कि तिनै सत्यमा छन् र यो कि उनको धूर्तता एवं छलकपट उनको प्रशंसा गरियोस् ।

[1]अर्थात् जुन मानिसहरू धर्ती र आकाशको रचना विश्वका अन्य भेद र रहस्यमा विचार गर्दछन्, उनीहरूलाई जगत्को रचयिता एवं वास्तविक शासकको ज्ञान हुन्छ । र उनी बुझिहाल्छन् कि यति विशाल जगत्को व्यवस्थामा अलिकति पनि बाधा उत्पन्न हुँदैन, निश्चय त्यसको पछाडी कोही एक चालक तथा व्यवस्थापक छ र त्यो अल्लाह हो । अगाडी यिनै बुद्धिमानीहरूको वर्णन छ कि उनी उठ्दा-बस्दा र कोल्टो फेरेको अवस्थामा अल्लाहलाई स्मरण गर्दछन् । हदीसमा आउँछ कि ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ﴾ बाट सूरःको अन्त्यसम्म यी आयतहरू नबी करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम राती जब तहज्जुदको नमाज़ पढ्नको लागि उठ्नु हुन्थ्यो र त्यस पश्चात वुज़ू गर्नुहुन्थ्यो । (सहीह बुख़ारी, किताबुल तफ़सीर सहीह मुस्लिम किताबुस्सलात ३/१८२)

तिमी पवित्र छौ, तसर्थ तिमी हामीलाई आगोको यातनाबाट बचाउ ।[1]

(१९२) हे हाम्रो पालनकर्ता ! तिमी जसलाई नरकमा प्रवेश गरायो, निःसन्देह तिमीले त्यसलाई अपमानित गऱ्यौ र अत्याचारीहरूको सहायक कोही छैन ।

رَبَّنَآ إِنَّكَ مَن تُدۡخِلِ ٱلنَّارَ فَقَدۡ أَخۡزَيۡتَهُۥۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ أَنصَارٖ ١٩٢

(१९३) हे हाम्रा प्रभु ! हामीले सुन्यौं कि उद्घोषक ईमानतिर पुकारिराखेको छ कि मानिसहरू ! आफ्नो प्रभुमाथि विश्वास गर, र हामीले विश्वास गऱ्यौं । हे हाम्रा प्रभु ! अब त हाम्रो पाप क्षमा गरिदेउ र हाम्रा नराम्रा कुरा हामीबाट हटाइदेउ र हाम्रो मृत्यु सदाचारीहरूको साथमा गर ।

رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعۡنَا مُنَادِيٗا يُنَادِي لِلۡإِيمَٰنِ أَنۡ ءَامِنُواْ بِرَبِّكُمۡ فَـَٔامَنَّاۚ رَبَّنَا فَٱغۡفِرۡ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرۡ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ ٱلۡأَبۡرَارِ ١٩٣

[1]यी दस आयतहरूमध्ये पहिलो आयतमा अल्लाह तआलाले आफ्नो बल एवं सामर्थ्यका केही लक्षणहरुको चर्चा गरेको छ र आदेश गरेको छ कि यी अवश्य निशानीहरू हुन्, परन्तु कसका लागि ? बुद्धिमान र ज्ञानीहरूका लागि अर्थात् यसको तात्पर्य यो भयो कि रचनाको चमत्कार तथा त्यसको सामर्थ्यलाई देखेर पनि जसलाई ईश्वर (अल्लाह) को ज्ञान हुँदैन त्यो ज्ञानहीन छ, तर यो खेदको विषय छ कि इस्लामी जगत्मा त्यसैलाई ज्ञानी मानिन्छ, जो अल्लाह तआलाको विषयमा शंकाका शिकार हुन्छ, فانا لله و انا اليه راجعون दोस्रो आयतमा ज्ञानीहरूलाई अल्लाहको स्मरणबाट अभिरुचि तथा आकाश एवं पृथ्वीको रचनामा सोच-विचारको वर्णन छ, जस्तो कि हदीसमा पनि आएको छ । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले भन्नुभयो उभेर नमाज़ पढ, यदि उभिन सक्दैनौं भने बसेर पढ, यदि बसेर पढ्न सक्दैनौं भने कोल्टो परेर पढ । (सहीह बुख़ारी किताबुस्सलात) यस्ता मानिसहरू जो अल्लाहलाई हरेक समय स्मरण गर्दछन् र आकाश र धर्तीको रचनामा ध्यान-विचार गर्दछन्, जसबाट रचयिताको महिमा, शक्ति, त्यसको कृपा एवं प्रभुत्वको उनीहरूलाई सही दिशा प्राप्त हुन्छ । तसर्थ उनी पुकार गर्दछन् कि सृष्टिको प्रभुले यो सृष्टि त्यसै अकारण बनाएको छैन, बरु यसको उद्देश्य भक्तहरूको परीक्षा लिनु हो । जो सफल भइहाल्यो, त्यसको लागि अनन्त कालसम्मको निम्ति स्वर्गको सुख-सुविधा छ र जो असफल भइहाल्यो त्यसलाई अग्निको यातना छ । यसकारण उनीहरू आगोको यातनाबाट बाँच्न प्रार्थना पनि गर्दछन् । यसपश्चात आउने तीन आयतहरुमा पनि क्षमा-याचना तथा प्रलयको दिनको अपमानबाट बाँच्नका लागि प्रार्थनाहरू छन् ।

رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَّنَا عَلٰی رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ﴿١٩٤﴾

(१९४) हे हाम्रा प्रभु ! हामीलाई त्यो प्रदान गर जसको वचन तिमीले हामीसित आफ्ना रसूलहरूका मुखबाट गरेका छौ र हामीलाई केयामतका दिन अपमनित नगर, नि:सन्देह तिमी वचन विपरीत गर्दैनौं ।

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنِّیْ لَاۤ اُضِيْعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰی ۚ بَعْضُكُمْ مِّنْۢ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا وَاُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاُوْذُوْا فِیْ سَبِيْلِیْ وَقٰتَلُوْا وَقُتِلُوْا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۚ ثَوَابًا مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

(१९५) अत: उनीहरूको पालनकर्ताले उनको प्रार्थना स्वीकार गऱ्यो ।[1] कि तिमीमध्ये कुनै कार्यकर्ताका कर्महरुलाई चाहे त्यो पुरुषमा होस् अथवा स्त्रीमा कहिल्यै विफल पार्दैन ।[2] तिमी आपसमा एक-अर्कासित सम्बद्ध हौ ।[3] यसकारण उनीहरू जसले हिज़रत (धर्मको कारण स्थानान्तरण) गरे र आफ्ना घरहरुबाट निष्काशित गरिए र जसलाई मेरो मार्गमा कष्ट दिइयो र जसले धर्मयुद्ध गरे र शहीद गरिए, म अवश्य उनका नराम्रा कुरा उनीबाट हटाइदिनेछु र अवश्य उनलाई त्यस स्वर्गमा लैजानेछु जसमा

[1] (فاستجاب) यहाँ (أجاب) अर्थात् स्वीकार गऱ्यो को अर्थमा प्रयोग भएको छ ।

[2] पुरुष होस् या स्त्री यसकारण वर्णन गरिएको छ कि इस्लामले केही कर्महरुमा पुरुष-स्त्रीको मध्ये उनीहरूको एक-अर्कासित प्राकृतिक भिन्नता र गुणहरुको आधारमा अन्तर गरिएको छ। जस्तै संरक्षण तथा अधिपत्यमा, जीविका उपार्जनमा धर्मयुद्धमा भाग लिनमा र उत्तराधिकारमा आधा भाग पाउनुमा । यसबाट यो अर्थ निकाल्न सकिन्छ कि पुण्य कर्महरुको प्रत्युपकारमा पनि सायद पुरुष स्त्रीमा केही अन्तर गरिनेछ। होइन, यस्तो हुने छैन । प्रत्येकलाई समान प्रतिफल प्राप्त हुनेछ, त्यही पुण्य यदि एउटा स्त्री गर्छे भने त्यसलाई पनि त्यही प्रतिफल प्राप्त हुनेछ ।

[3] यो वाक्य अलग छ र यसको अभिप्राय उपरोक्त बिन्दुको अभिप्राय हो अर्थात् प्रतिफल एवं आज्ञापालनमा तिमी नर-नारी एकै हौ अर्थात् एक समान हो, केही हदीसहरुमा छ कि आदरणीय उम्मे सलमाले एक पटक भन्नुभयो कि हे अल्लाहका रसूल ! अल्लाहले हिज़रत (धर्मको लागि प्रवास) को विषयमा नारीहरूको नाम लिनु भएन, त्यसमाथि यो आयत उत्ऱ्यो (तफ़सीर तबरी, इब्ने कसीर, तथा फ़तहुल क़दीर)

नहरहरू बगिराखेका छन्, यो हो पुण्य अल्लाह (तआ़ला) को तर्फबाट र अल्लाह (तआ़ला) कै पासमा श्रेष्ठ प्रत्युपकार छ ।

لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾

(१९६) नगरहरुमा काफिरहरूको यातायातले मलाई धोकामा नपारिदेओस् ।[1]

مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾

(१९७) यो त थोरै सुख सामग्री हो ।[2] अनि त्यसको पश्चात उनको ठेगाना त नरक हो र त्यो नराम्रो स्थान हो ।

---

[1] यद्यपि सम्बोधित नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमलाई गरिएको छ, तर सम्बोधित सम्पूर्ण उम्मत छ । शहरहरूमा यातायातसित तात्पर्य ब्यापारको लागि एउटा शहरबाट अर्को शहर अथवा एक देशबाट अर्को देश जानु हो । यो ब्यापारिक यात्रा सांसारिक साधनहरुको अधिकता तथा ब्यापारिक क्षेत्रको विस्तारको प्रमाण हो । अल्लाह तआ़ला आदेश गर्छ कि यो सबै अस्थायी तथा केही दिनको लागि लाभ हो । यसबाट ईमानवालाहरू धोकामा पर्नु हुँदैन । वास्तविक परिणामलाई दृष्टिमा राख्नुपर्छ, जुन ईमान नहुनुको कारण नरकको स्थाई यातना हो । जसमा यी सांसारिक धन-साधनले परिपूर्ण काफिरहरू पर्नेछन् । यस विषयलाई अन्य कैयौं स्थानहरूमा पनि वर्णन गरिएको छ । जस्तै

﴿مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ﴾

"अल्लाहका आयतहरूमा तिनै झगडा गर्दछन् जो काफिर छन्, तर उनीहरूको शहरहरुमा हिंड्डुल गर्नु तपाईंलाई धोकामा नपारोस् । (अल-मोमिन-४)

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ☆ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ﴾

"नि:सन्देह जुन मानिसहरू अल्लाहमाथि मिथ्यारोपण गर्दछन्, उनीहरू सफल हुने छैनन् । यो संसारमा अलिकति सुख छ, अनि हाम्रो पासमा उनलाई आउनु छ ।" (यूनुस-६९,७०)

﴿نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَى عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾

"हामी उनीहरूलाई अल्पलाभ यहाँ पुऱ्याउनेछौं अनि कठोर यातनातिर विवश गरिदिनेछौं ।" (सूर: लुकमान-२४)

[2] यो संसारको साधन ऐश्वर्य तथा सुविधाहरू प्रत्यक्ष रूपले चाहे जति धेरै किन नहुन्, वास्तवमा अलिकति सामग्री हो किनभने अन्तमा उनीहरूलाई नाश हुनुछ र उनको विनाशभन्दा पूर्व उनीहरू स्वयं पनि नाश भइहाल्नेछन्, जो उनलाई प्राप्त गर्नुको कारण अल्लाह तआ़लालाई पनि बिर्सनेछ र हरप्रकारका सामाजिक बन्धनहरु र अल्लाहका सीमाहरुका उल्लंघन गर्दछन् ।

لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ خٰلِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِّنْ عِندِ اللّٰهِ ۗ وَمَا عِندَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِّلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾

(१९८) तर जुन मानिसहरू अल्लाहसित तर्सिरहे, उनको लागि स्वर्ग छ, जसमा नहरहरू बगिराखेका छन्, त्यसमा उनीहरू सधैं रहनेछन् । यिनी अल्लाहका तर्फबाट अतिथि हुन् । र पुण्य कार्य गर्नेहरूको लागि अल्लाह (तआ़ला) को पासमा जे-जति पनि छ, त्यो सर्वश्रेष्ठ एवं उत्तम छ ।[1]

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتٰبِ لَمَن يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ خٰشِعِينَ لِلّٰهِ لَا يَشْتَرُونَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۗ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ ۗ إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾

(१९९) र अवश्य अहले किताब मध्येबाट पनि केही मानिसहरू यस्ता छन्, जो अल्लाह (तआ़ला) मा विश्वास गर्दछन् र तिमीतिर जे उतारिए र जे उनीतिर उतारियो, त्यसमाथि पनि । अल्लाह तआ़लासित भय गर्दछन्, र अल्लाह (तआ़ला) का आयतहरुलाई स-साना मूल्यहरुमा बेच्दैनन् ।[2] उनीहरूको प्रतिफल उनको प्रभुसित छ ।

[1]तिनका विपरीत जो परहेजगारी तथा अल्लाहको भयले जीवन व्यतीत गरी अल्लाहको सदनमा उपस्थित हुनेछन् यद्यपि उनको पासमा अल्लाहलाई बिर्सिहाल्नेहरूको जस्तै धनको अधिकता तथा जीवन सामग्री त्यसप्रकार उपलब्ध हुनेछैन, तर उनी अल्लाहका अतिथि हुनेछन् जो सम्पूर्ण सृष्टिको स्रष्टा तथा स्वामी हो । र त्यहाँ उनलाई जुन प्रतिफल प्राप्त हुनेछ, त्यो त्यसभन्दा अत्याधिक हुनेछ जुन संसारमा काफ़िरहरूलाई सामयिक रूपले प्राप्त भएको थियो ।

[2]यस आयतमा अहले किताबका त्यस गिरोहको वर्णन छ, जसलाई रसूल करीम सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको रिसालतमा विश्वास गर्न सौभाग्य प्राप्त भयो । तिनका ईमान र ईमानका गुणहरुको वर्णन गरी अ़ल्लाह तआ़लाले अन्य अहले किताबभन्दा उनीहरूलाई श्रेष्ठ बनाइदियो । जसको योज़ना नै इस्लाम तथा इस्लामका दूत तथा मुसलमानहरूको विरोध गर्नु थियो । अल्लाहका आयतहरुलाई परिवर्तन गर्नु तथा लुकाउनु र संसारको आंशिक लाभको कारण ज्ञानलाई लुकाउनु थियो । अल्लाह तआ़लाले आदेश गर्‍यो हे ईमानवालाहरू ! अहले किताब यस्ता छैनन्, बरु यिनी अल्लाहसित तर्सनेवाला हुन् र अल्लाहका आयतहरुलाई सानोतिनो मूल्यमा बेच्नेवाला छैनन् । यसको अर्थ यो भयो कि जो विद्वान र ज्ञानी सांसारिक आकांक्षाको कारण अल्लाहका आयतहरुलाई परिवर्तित गर्दछन् अथवा तिनका भावार्थको वर्णन गर्नमा झूठो बोल्दछन् अथवा लुकाउँदछन्, उनी अल्लाहको ईमान र भयबाट बञ्चित छन् ।

निःसन्देह अल्लाह (तआ़ला) शीघ्र नै हिसाब लिने छ ।

يَاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اصْبِرُوْا وَصَابِرُوْا وَرَابِطُوْا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۝

(२००) हे निष्ठावानहरू ! तिमी धैर्य राख ।[1] र एक-अर्कालाई समातिराख र धर्मयुद्धको लागि तयार रह ताकि तिमी लक्ष्यमा पुग्नसक ।

سُوْرَةُ النِّسَاۤءِ

सूरतुन निसा-४

सुरः निसा मदीनामा उत्रेको र यसमा एक सय छहत्तर आयत तथा चौवीस रूकूअ छन् ।

हाफ़िज इब्ने कसीरले लेख्नुभएको छ कि यस आयतमा जुन ईमानवालाहरूको वर्णन छ तिनको संख्या यहूदीहरूमा दससम्म पुग्दछ तर इसाई धेरै संख्यामा मुसलमान भए र उनीहरूले सत्य-धर्मलाई अपनाए । (तफ़सीर इब्ने कसीर)

[1]धैर्य राख अर्थात् आज्ञाकारीहरूको बाटो अपनाउ र मोहं तथा स्वाद छोड्न आफ्ना इन्द्रियहरूमाथि नियन्त्रण राख र यसलाई दृढताले स्थाई राख । مصابرة (صابرو) युद्धको तीव्रतामा शत्रुको अगाडी डटिरहनु, यो धैर्यको अत्याधिक कठिन सीमा हो । यसैले यसलाई अलगसित वर्णित गरिएको छ । (رابطوا) युद्धको मैदान अथवा युद्धको मोर्चामा हर समय जागृत रह र धर्मयुद्धको लागि तयार रहनु मुरावतः हो । यो पनि ठूलो साहस र निष्ठाको कार्य हो । यसैले हदीसमा यसको यो विशेषता वर्णित गरिएको छ ।

(رِباط يوم في سبيل الله خيرٌ مِنَ الدنيا وَمَا عَلَيْها)

(सहीह बुखारी बाब फ़जले रबाते यौमिन फ़ी सबीलिल्लाह)

"अल्लाहको मार्ग (धर्मयुद्धमा) एक दिन खेमा स्थापित गर्नु (मोर्चा बन्द हुनु) संसार र त्यसको सुखभन्दा श्रेष्ठ छ ।"

यसको अतिरिक्त हदीसमा छ । मकारिह (अर्थात् अप्रियताको स्थिति) मा पूर्ण वुजू गर्नु, मस्जिदमा धेरै टाढाबाट हिंडेर जानु र नमाज पश्चात दोस्रो नमाज़को प्रतिक्षालाई पनि (رِباط) (रेबात) भनिएको छ । (सहीह मुस्लिम किताबुल तहारः)

सूरतुन-निसा

निसाको अर्थ "स्त्रीहरू" हो । यस सूरःमा स्त्रीहरूको धेरेजसो समस्याहरूको वर्णन छ, यसकारण सूरः निसा भनिन्छ ।

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

अल्लाह तआलाको नामबाट प्रारम्भ गर्दछु, जो अति कृपालु तथा अति दयालु छ ।

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ①

(१) हे मानिसहरू ! आफ्नो त्यस पालनकर्तासित तर्स जसले तिमीलाई एक जीवबाट तथा यसैबाट त्यसको पत्नीलाई रच्यो[1] र दुवैबाट धेरै नर-नारी फैलाइदियो र त्यस अल्लाहसित तर्स जसको नाममा परस्पर माँगदछौ तथा सम्बन्ध विच्छेद[2] बाट वस्तुत: अल्लाह तिमीमाथि संरक्षक छ ।

وَآتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ ۖ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ ۖ وَلَا تَأْكُلُوا

(२) तथा अनाथहरूलाई तिनको धन दिइहाल एवं पवित्रको साटो अपवित्र ग्रहण नगर तथा आफ्नो धनमा

[1]"एक जीव" सित तात्पर्य मानव जातिका परमपिता आदरणीय आदम अलैहिस्सलाम हुन् । र ﴿وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا﴾ मा (منها) सित त्यही जीव अर्थात् आदम र उनीबाट उनकी पत्नी आदरणीय हउवालाई सृष्टि गरे । आदरणीय हौवा आदरणीय आदमबाट कसरी पैदा भइन्, यसमा मतभेद छ । आदरणीय इब्ने अब्बासको कथनानुसार आदरणीय हौवा पुरुष (अर्थात् आदम) बाट जन्म लिइन् अर्थात् उनको बायाँ करङबाट । एक हदीसमा पनि भनिएको छ ।

(إِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ)

"स्त्री करङबाट पैदा गरिएको हो र करङमा सबभन्दा बाङ्गो भाग माथिल्लो छ । यदि तिमी त्यसलाई सीधा गर्न चाहन्छौ भने भाँचिहाल्छौ र यदि तिमी त्यसबाट लाभ लिन चाहन्छौ भने बाङ्गोबाट नै लाभ लिन सक्छौ ।"

(सहीह बुख़ारी, किताब बदऊल ख़ल्क, सहीह मुस्लिम, किताबुल रिजाऊ)

केही आलिमहरूले यस हदीसबाट अर्थ निकाल्दै आदरणीय इब्ने अब्बाससित सम्बन्धित विचारको समर्थन गर्नुभएको छ । कुर्‌आन करीम को शब्द (خلق منها) बाट यसै विचारको समर्थन हुन्छ । आदरणीय हौवाको जन्म यसै एक जीवबाट भयो जसलाई आदम भनिन्छ ।

[2](والأرحام) को अर्थ हो सम्बन्धहरुको विच्छेदबाट बच । (رحم-أرحام) को बहुवचन हो । तात्पर्य सम्बन्ध हो, जुन मातृ गर्भाशयको आधारमा बन्दछन् । यसबाट विवाह योग्य तथा विवाहका अयोग्य (निकट सम्बन्धि) दुबै सम्बन्ध तात्पर्य छ । सम्बन्धहरुलाई हर अवस्थामा तोड्नु महापाप हो । हदीसमा निकट सम्बन्धिहरूलाई हर अवस्थामा सम्बन्ध स्थापित गर्नु तथा तिनका अधिकारीहरूलाई प्रदान गर्नुमा विशेष जोड दिइएको छ । जसलाई सम्बन्ध तोड्नु भनिन्छ ।

أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ۝٢

मिसाएर तिनको धन नखाउ, वस्तुतः यो घोर पाप हो ।[1]

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا ۝٣

(३) यदि तिमीलाई भय छ कि अनाथ केटीहरूसँग विवाह गरेर तिमीले न्याय गर्न सक्ने छैनौ भने अरू स्त्रीहरूमध्ये जुन तिमीलाई मन पर्छन् तिमी उनीसित विवाह गरिहाल, दुईवटी, तीनवटी वा चारवटी सँग विवाह गर परन्तु यदि समानता गर्न नसक्ने भय छ भने एउटै नै पर्याप्त छ अथवा तिम्रो अधीनमा रहेको दासीहरु (लौंडीमा), मा टुङ्गो लगाउ । यो अधिक निकट छ कि

[1]यी अनाथ जब युवा तथा वयस्क भइहालन् त उनको धन उनीलाई फिर्ता गरिदेउ । अपवित्रवाट नराम्रा तथा पवित्रवाट राम्रो कुराहरूको अर्थ हो । अर्थात् यस्तो नगर कि तिनको मालबाट राम्रा कुरा लिइहाल । र मात्र गणना पूरा गर्नको निम्ति नराम्रा कुराहरू यिनको साटो राखिदेउ । यी नराम्रा कुराहरूलाई अपवित्र र राम्रा कुराहरूलाई पवित्र भनेर यस कुरोतिर संकेत गरिएको छ कि यसप्रकार साटिएको माल वास्तवमा पवित्र र उचित छ परन्तु मात्र तिम्रो वेईमानीपनाको कारण अपवित्र भइहाल्यो र अव पवित्र रहेन, तिम्रो लागि अपवित्र र वर्जित भइहाल्यो । यसप्रकार वेईमानीपनाले उनको मालमा आफ्नो माल मिसाएर खानु पनि मनाही छ, तर यदि उद्देश्य भलाई छ भने तिनको माललाई आफ्नो मालमा मिसाउनु उचित छ ।

[2]यसको व्याख्याको लागि आदरणीय आयशा (रज़ी अल्लाह अन्हा) को कथन छ कि धनवान एवं सुन्दर अनाथ वालिका यदि कुनै संरक्षकको संरक्षणमा हुन्छ र त्यो त्यसको धन र सुन्दरताको कारण विवाह गरिहाल्छ तर त्यसका अन्य पत्नीहरूको अपेक्षा त्यसलाई पूर्ण महरको अधिकार दिंदैन । अल्लाह तआलाले यस अत्याचारवाट रोकेको छ कि यदि तिमी अनाथ वालिकाहरूसित न्याय गर्न सक्दैनौ भने तिमी तिनीसित विवाह नै नगर, तिम्रो लागि अन्य स्त्रीहरूसित विवाह गर्ने बाटो खुला छ । (सहीह बुखारी किताबुत तफ़सीर) वरु एकको अतिरिक्त दुईसित, तीनसित यहाँसम्मकि चार स्त्रीहरूसितसम्म तिमी विवाह गर्न सक्दछौ, परन्तु यस अनुवन्धका साथ कि तिनीहरूको वीचमा न्याय गर्न सक्नेछौ । अथवा एउटैसित विवाह गर अथवा त्यसको अतिरिक्त दासीमाथि नै निर्वाह गर । यस आयतबाट ज्ञात भयो कि एक पुरुष (यदि त्यसलाई आवश्यकता छ) भने एकै समयमा चार स्त्रीहरूसँग विवाह गर्न सक्दछ तर त्यसभन्दा वढी होइन, जस्तो कि सहीह हदीसमा यसलाई अरु बढी विस्तार तथा स्पष्ट गरिदिएको छ । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले जो चारभन्दा अधिक विवाह गर्नुभयो, त्यो

(यस्तो गर्नाले अन्याय तथा) एकातिर झुक्नुबाट बच ।[1]

وَاٰتُوا النِّسَآءَ صَدُقٰتِهِنَّ نِحۡلَةً ؕ فَاِنۡ طِبۡنَ لَكُمۡ عَنۡ شَىۡءٍ مِّنۡهُ نَفۡسًا فَكُلُوۡهُ هَنِيۡٓـئًا مَّرِیۡٓــٴًﺎ ④

(४) र स्त्रीहरूलाई उनको महर (जुन राशि विवाहको लागि मान्य होस्) खुशीपूर्वक दिइहाल र यदि उनी स्वयं आफ्नो इच्छाले केही महर छाडिदिन्छन् भने, त्यसलाई आफ्नो इच्छा अनुसार खाउ पिउ ।

وَلَا تُؤۡتُوا السُّفَهَآءَ اَمۡوَالَكُمُ الَّتِىۡ جَعَلَ اللّٰهُ لَـكُمۡ قِيٰمًا وَّارۡزُقُوۡهُمۡ فِيۡهَا وَاكۡسُوۡهُمۡ وَقُوۡلُوۡا لَهُمۡ قَوۡلًا مَّعۡرُوۡفًا ⑤

(५) बुद्धिहीनहरूलाई आफ्नो धन जसलाई अल्लाहले तिम्रो सहारा बनाएको छ, नदेउ र त्यसमध्येबाट उनीहरूलाई खुवाउ र वस्त्र देउ तथा उनीसित कोमल वचन बोल ।

وَابۡتَلُوا الۡيَتٰمٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ۚ فَاِنۡ اٰنَسۡتُمۡ مِّنۡهُمۡ رُشۡدًا فَادۡفَعُوۡۤا اِلَيۡهِمۡ اَمۡوَالَهُمۡ ۚ وَلَا تَاۡكُلُوۡهَاۤ اِسۡرَافًا وَّبِدَارًا اَنۡ يَّكۡبَرُوۡا ؕ وَمَنۡ كَانَ غَنِيًّا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡ ۚ

(६) र अनाथहरूलाई उनीहरू वयस्क हुने बेलासम्म सुधारदै र परीक्षण गर्दैरह, अनि यदि तिमी उनीहरूमा सुधार देख्छौ भने उनको माल सुम्पिदेउ, र उनीहरू ठूलो हुने कुराको भयले उनको माललाई शीघ्र-अतिशीघ्र व्यर्थ नखाउ,

---

उहाँका विशेषताहरूमध्ये हो, जसमा कुनै उम्मतिलाई अनुकरण गर्नु उचित छैन । (इब्ने कसीर)

अर्थात् एउटै स्त्रीसँग विवाह गर्नुमा भलाई छ किनभने एकभन्दा बढी पत्नीहरू राख्नुको अवस्थामा सबैसँग न्याय गर्न कठिन छ । जसतिर हार्दिक प्रेम अधिक हुनेछ, उसैतिर जीवन-सामग्री उपलब्ध गर्नुमा बढी ध्यान हुनेछ, यसप्रकार पत्नीहरूको बीचमा न्याय गर्नुमा असक्षम अल्लाहकहाँ अपराधी हुनेछ । कुरआनले यस वास्तविकतालाई अर्को स्थानमा अति स्पष्टरूपले यसप्रकार वर्णन गरेको छ ।

﴿ وَلَنۡ تَسۡتَطِيۡعُوۡۤا اَنۡ تَعۡدِلُوۡا بَيۡنَ النِّسَآءِ وَلَوۡ حَرَصۡتُمۡ ۚ فَلَا تَمِيۡلُوۡا كُلَّ الۡمَيۡلِ فَتَذَرُوۡهَا كَالۡمُعَلَّقَةِ ؕ ﴾

"र तिमी कदापि यस कुराको शक्ति राख्ने छैनौं कि पत्नीहरूमा न्याय गर्न सक, यद्यपि तिमी इच्छा राख्दछौ (त यो अवश्य गर) कि एकातिर नझुक र अन्य पत्नीहरूलाई ब्यवस्था गरिदेउ ।" (सूर: निसा-१२९)

यसबाट यो ज्ञात भयो कि एकभन्दा अधिक विवाह गरी पत्नीहरूसँग न्याय नगर्नु गलत हो र अत्यन्त भयानक पनि ।

وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ⑥

र जो धनवान छन् उनीहरु त (त्यस मालवाट) बच्नुपर्छ । र हो, जो निर्धन छ त्यसले उचित रीतिले केही खान सक्छ । अनि जव उनीहरूलाई उनको माल सुम्पिन्छौ त साक्षी वनाउ, तथा लेखा जोखाको लागि अल्लाह पर्याप्त छ ।[1]

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ⑦

(७) माता-पिता तथा नजिकका सम्बन्धिहरूको सम्पत्तिमा पुरुषहरूको भाग छ र स्त्रीहरूको पनि (जुन धन-सम्पत्ति माता-पिता र नजिकका नातेदारहरू छाडेर मर्दछन्) चाहे त्यो धन कम होस् अथवा अधिक (त्यसमा) भाग निर्धारित गरिएको छ ।[2]

[1]अनाथहरूको मालको विषयमा आवश्यक निर्देश पश्चात यो आदेशवाट यो तात्पर्य छ कि जब अनाथको माल तिम्रो पासमा रहयो, तिमीले उसको कुनप्रकार रक्षा गऱ्यौ र जब उनको माल उनलाई सुम्पिदियौ, त त्यसमा कुनै प्रकार कमी तथा अधिकता अथवा कुनै प्रकारको परिवर्तन त गरेनौं । सामान्य मानिसहरूलाई तिम्रो ईमान्दारी अथवा बेइमानीको शायद थाहा नलागोस् तर अल्लाह तआलासित कुनै कुरा लुकेको छैन । त्यो नि:सन्देह जब तिमी त्यसको दरवारमा जानेछौ तव तिमीसित हिसाब लिइहाल्नेछ । यसैले हदीसमा आउँछ कि यो ठूलो जिम्मेवारीको काम हो । नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले अबूज़रसित भन्नुभयो, अबूज़र ? म तिमीलाई क्षीण देखिराखेको छु र तिम्रो लागि त्यो कुरा रुचाउँछु जुन आफ्नो लागि मन पराउँछु। तिमी दुई मानिसहरूमाथि पनि अमीर (नायक) नबन्नु र कुनै अनाथको मालको संरक्षक नबन्नु । (सहीह मुस्लिम, किताबुल इमार:)

[2]इस्लामभन्दा पूर्व यो पनि अत्याचार थियो कि स्त्रीहरू र स-साना बच्चाहरूको उत्तराधिकार को रूपमा कुनै पनि भाग दिइन्नथ्यो, केवल ठूलो पुत्रलाई जो लड्न योग्य हुन्थे, तिनै सम्पूर्ण सम्पत्तिका उत्तराधिकारी मानिन्थे । यस आयतमा अल्लाह तआलाको आदेश भयो कि पुरुषहरूकै सरह स्त्रीहरु, र केटाकेटीहरूलाई पनि आफ्ना माता-पिता र सम्बन्धिहरूका उत्तराधिकारी हुनेछन् । उनीहरूलाई वञ्चित गरिने छैन । परन्तु यो अर्के कुरा हो कि केटीहरूको भाग केटाहरूको भागको आधा छ (जस्तो कि तीन आयतपछि वर्णन छ) यो स्त्रीहरूमाथि अत्याचार होइन, न उसको अपमान हो, बरु इस्लामको यो उत्तराधिकारको नियम न्यायपूर्ण तथा तर्कसंगत छ किनभने इस्लामले स्त्रीलाई जीविका उपार्जनको कर्तव्यबाट अलग राखेको छ र पुरुषहरूलाई उसको संरक्षक बनाएको छ। यसको अतिरिक्त स्त्रीको पासमा महर (स्त्री धन) को रूपमा धन आउँछ, जसलाई एउटा पुरुष नै तिर्छ। यसप्रकार पुरुषमाथि स्त्रीको अपेक्षा कैयन् आर्थिक प्रभार आउँछन्, यसकारण यदि स्त्रीको भाग आधाको सट्टा

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ⑧

(८) र जब बाँडने बेलामा सम्बन्धित तथा अनाथ एवं निर्धन आउँछन् भने तिमी त्यसबाट अलि-अलि उनीहरूलाई पनि देउ र उनीसित कोमलताले बोल ।[1]

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ⑨

(९) र मानिसहरू यस कुराबाट तर्सनुपर्छ कि यदि उनीहरू आफ्ना पछाडी निर्बल बच्चाहरू छाडेर जान्थे भने उनीहरूलाई ती बाल-बालिकाहरूका बिषयमा कति चिन्ता हुन्थ्यो अत: उनीहरू अल्लाहसित तर्सनुपर्छ र उचित कुरा भन्नुपर्छ ।[2]

पुरुषको बराबर भएको भए, त यो पुरुषमाथि अत्याचार हुन्थ्यो । तर अल्लाह (तआ़ला) ले कसैमाथि अत्याचार गरेको छैन । किनभने त्यो न्याय गर्नेवाला हो र बुद्धिमत्तापूर्ण पनि छ ।

[1]यसलाई केही विद्वानहरूले उत्तराधिकारको आयतबाट निरस्त भनेका छन्, परन्तु उचित कुरो यो हो कि यो निरस्त आदेश होइन । बरु एउटा विशेष नैतिक निर्देश हो कि सहायता योग्य सम्बन्धी जसको उत्तराधिकारमा कुनै भाग नहोस्, उनीहरूलाई पनि बाँड-फाँडको समय केही दिइहाल । यसको अतिरिक्त उनीसित प्रेमपूर्वक कोमल कुरा गर । धनलाई आइराखेको देखेर कारून र फ़िरऔन नबन ।

[2]केही व्याख्याकारहरूका निकट यसको संकेत ती मानिसहरूतिर गरिदै छ, जसको लागि वसीयत गरिएको छ । उनीहरूलाई शिक्षा दिइँदैछ कि उनका संरक्षण अधीन जो अनाथ छन्, उनीहरूसँग यस्ता व्यवहार गरुन् जस्तो उनी आफू मरेपश्चात आफ्ना बच्चाहरुसँग रुचाउँछन्, केहीका निकट यसबाट साधारण मानिसहरूलाई सम्बोधित गरेर भनिएको छ कि उनी अनाथ र अन्य स-साना बच्चाहरूसँग राम्रो व्यवहार गरुन् । यो कुराको मतलब नराखून् कि उनी उनको संरक्षणमा छन् अथवा छैनन् । केहीका निकट उनलाई सम्बोधित गरिएको छ, जो मृत्युको निकट व्यक्तिको पासमा बसेको हुन्छन्, उनको कर्तव्य छ कि उनी मर्नेलाई सम्झाऊन् ताकि उनी अल्लाहको अधिकार र मानिसहरूको अधिकारमा अल्छिपना नगरून् र वसीयतमा उनी यी दुबै कुरालाई ध्यानमा राखून् । यदि त्यो धनवान छ, त एक तिहाईको वसीयत यस्ता मानिसहरूको लागि गरोस्, जो उसको निकट सम्बन्धिहरूमा निर्धन र सहायताको पात्र होऊन अथवा कुनै धार्मिक काम अथवा संस्थामाथि व्यय गर्न वसीअत गरोस्, ताकि यो माल उसको परलोकको राम्रो साथी बन्न सकोस् । र यदि त्यो धनवान छैन भने उसलाई एक-तिहाई मालमा वसीयत गर्नबाट रोकियोस् ताकि त्यसका घरवाला त्यस पश्चात कठिन निर्धनतामा नपरून् । यसैप्रकार कोही आफ्ना उत्तराधिकारीहरूबाट कसैलाई बञ्चित गर्न चाहन्छ भने

(१०) जुन मानिसहरू अनर्थ अत्याचार बाट अनाथहरूका माल खाने गर्छन्, उनीहरू आफ्ना पेटमा आगो नै भरिराखेका हुन्छन् र उनीहरू नरकमा जानेछन् ।

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

(११) अल्लाह तआला तिमीलाई तिम्रो सन्तानको विषयमा आदेश दिन्छ कि एक पुत्रको भाग दुई पुत्रीहरूको समान छ।[1] यदि केवल पुत्रीहरू छन् र दुई भन्दा अधिक छन्, त उनीहरूले उत्तराधिकारको मालमध्येबाट दुई-तिहाई पाउनेछन्।[2] र यदि एउटै केटी छ त त्यसको लागि आधा छ र मृतकको माता-पितामा प्रत्येकलाइ

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ ۖ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ۚ فَإِن كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۖ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۚ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ

त्यसलाई रोकियोस् र यो ध्यान राखियोस् कि यदि तिनका पश्चात तिनका छोराहरू भोक तथा निर्धनतामा पुग्छन् भने, त्यसबेला उसमाथि के गुज्रने छ। यस व्याख्याको परिधिमा सबै ती सम्बन्धित मानिसहरू आइहाले जसको वर्णन माथि भइसकेको छ। (तफ़सीर कुर्तुबी तथा फ़तहुल क़दीर)

[1]यसको गुण तथा तर्कसँगत हुने कुराको वर्णन हामी पहिले नै गरिसकेका छौं, उत्तराधिकारी बालक, बालिका दुबै छन् भने विधिवत विभाजन हुनेछ। बालक, बालिका साना होउन अथवा ठूला सबै उत्तराधिकारी हुनेछन्। यहाँसम्मकि भ्रुण पनि उत्तराधिकारी हुनेछ। हो, काफ़िर सन्तान उत्तराधिकारी हुने छैनन्।

[2]अर्थात् पुत्र छैन भने धनको दुई-तिहाई दुईभन्दा अधिक पुत्रीहरूलाई दिइनेछ र यदि दुईटा नै पुत्रीहरू छन् तैपनि उनीहरुलाई दुई-तिहाई भाग दिइनेछ जस्तो कि हदीसमा आउँछ कि साद बिन रबीअ "ओहद"मा शहीद भइहाले। उनका दुई पुत्रीहरू थिए, तर सादको पुरै धनमाथि उनको एक भाइले अधिकार गरिहाले, तब नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमले उनका काकाबाट दुई-तिहाई उनलाई दिलाउनु भयो (तिर्मिजी, अबू दाऊद, इब्ने माजा, किताबुल फ़राईज) यसबाहेक सूर: निसा अन्तमा भनिएको छ कि यदि मृत्युका उत्तराधिकारी दुई बहिनीहरू छन् भने दुई-तिहाई धनको उत्तराधिकारी हुनेछन् त फेरि दुई पुत्रीहरू दुई-तिहाई धनको अधिक उत्तराधिकारी हुनेछन्। जुनप्रकार दुई बहिनीहरूभन्दा अधिक भएको दशामा उनीहरूलाई दुईभन्दा अधिक पुत्रीहरूको नियमाधीन राखिएको छ, (फ़तहुल क़दीर) सारांश यो भयो कि दुई वा दुईभन्दा अधिक छोरीहरू छन् भने छोडिएर गएको धनबाट दुई-तिहाई पुत्रीहरूको भाग हुनेछ, शेष धन असबा (त्यो उत्तराधिकारी जसको भाग निर्धारित छैन) मा विभाजित हुनेछ।

إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٌ ۚ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٌ وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُ ۚ فَإِن كَانَ لَهُۥٓ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ ٱلسُّدُسُ ۚ مِنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِى بِهَآ أَوْ دَيْنٍ ۗ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ۚ فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

त्यसबाट छाडिएको मालको छैठौं भाग छ, यदि त्यस (मृतक) का सन्तान छन् ।[1] यदि सन्तान छैनन र माता-पिता उत्तराधिकारी छन्, त त्यसकी आमाको लागि तेस्रो भाग छ[2] । यदि मृतकका धेरै भाई छन् भने त्यसकी आमाको छैठौं भाग छ ।[3] यो भाग त्यस वसीयत (को पूर्णता) को पश्चात छ, जुन मरेर जानेले गरेको छ अथवा ऋण भुक्तानीको पश्चात । तिम्रो पिता होऊन् अथवा तिम्रो पुत्र तिमीलाई थाहा छैन ।

[1]माता-पिताको भाग ३ अवस्थाहरू वर्णन गरिएका छन्, प्रथम यो कि मृतकका सन्तान छ भने आमा-बाउ प्रत्येकले मात्र छैठौं (१/६) भाग पाउनेछन्, शेष दुई-तिहाई धन सन्तानमा वितरण हुनेछ, हो, यदि मृतको सन्तानमा एक पुत्री छ भने त्यसबाट मात्र आधा धन (अर्थात् ६ भाग मध्येबाट तीन भाग) पुत्रीको हुनेछ र छैठौं भाग (१/६) आमालाई तथा (१/६) पितालाई दिए पश्चात (१/६) शेष रहनेछ र यो शेष (१/६) असबा भएर बाउको भागमा जानेछ अर्थात् त्यसलाई दुई (१/६) प्राप्त हुनेछ, एउटा पिताको रूपमा दोस्रो असबाको रूपमा ।

[2]यो दोस्रो अवस्था हो कि मृतकको सन्तान छैन (स्मरणीय छ कि पौत्र-पौत्री सन्तानमा सर्वसम्मतिले सम्मिलित छन्) यस दशामा आमाको लागि तेस्रो भाग (१/३) तथा शेष दुई भाग (२/२) पितालाई असबा स्वरूप प्राप्त हुनेछ, तथा यदि माता-पिताका साथ मृतककी पत्नी अथवा मृत स्त्रीको पति पनि जीवित छ भने त उत्तम कथनानुसार पति अथवा पत्नीको भाग (जसको विवरण अगाडी आइराखेको छ) निकालेर शेष धनबाट आमाको लागि एक तिहाई (१/३) एवं शेष (२/३) बाबुको हुनेछ ।

[3]तेस्रो अवस्था यो हो कि मृतका भाई-बहिनी जीवित छन् त ती भाई-बहिनी शाखै (ऐनी) अर्थात् एकै माता-पिताको सन्तान होउन् अथवा अल्लाती अर्थात् पिता एक माता विभिन्न होऊन् अथवा पिता विभिन्न माता एक होस् अर्थात् अख्याफ़ी भाई-बहिनी होऊन् । यद्यपि यी भाई-बहिनी मृतको पिता छँदै उत्तराधिकारीको भागी हुनेछैन, किन्तु आमाको लागि "हजब" भाग कम गर्नुको कारण बनिहाल्ने छन् अर्थात् एकभन्दा अधिक हुनेछन् भने आमाको तिहाई भाग (१/३) को छैठौं भाग (१/६) मा परिवर्तित गरिनेछ, शेष पूरा धन (५/६) पिताको धनमा गइहाल्नेछ, तर अन्य कुनै उत्तराधिकारी नहुँदा तब, हाफिज़ इब्ने कसीर लेख्दछन् कि प्राय धर्म-विशेषज्ञहरूका समीप दुई भाइको त्यही नियम छ जुन दुईभन्दा अधिकको सम्बन्धमा वर्णित भएको छ । यसको अभिप्राय यो भयो कि यदि भाई-बहिनी छन् भने आमाको तिहाई भाग रहनेछ, त्यो (१/६) मा परिवर्तित हुनेछैन । (तफ़सीर इब्ने क़सीर)

कि उनीहरूमध्ये को तिमीलाई लाभ पुऱ्याउनमा अधिक निकट छ ।[1] यी भाग अल्लाह (तआ़ला) को तर्फबाट निर्धारित गरिएका हुन् । निःसन्देह अल्लाह तआ़ला ज्ञाता बुद्धिमान छ ।

(१२) र तिम्रा पत्नीहरू जे-जति छाडेर मर्दछन् त्यसमध्ये आधा तिम्रो हो, यदि तिनका सन्तान छैनन् तर यदि तिनका सन्तान छन् भने जे तिनीहरूले छोडेका छन् त्यसमध्ये तिम्रो चौथाई हुनेछ ।[2] यस पश्चात कि जुन वसीयत (मन्जूरी) गरेका छन् पूरा गरिएको होस् अथवा जुन ऋण तिनीहरूमाथि छ त्यसको भुक्तानी भएको होस् र जे-जति तिमी छाड्छौ, तिनीहरूको चौथाई हुनेछ, तिम्रो कोही सन्तान नभएको अवस्थामा । परन्तु यदि तिम्रो सन्तान छ भने तिमीद्वारा छाडिएकामध्ये तिनीहरूको (पत्नीहरूको) आठौं भाग हुनेछ ।[3] यस पश्चात कि तिम्रो वसीयत पूरा गरिएको छ, र ऋण भुक्तानी गरिसकिएको छ, र यदि कुनै

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ ۚ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ ۚ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۚ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ ۚ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم ۚ مِّن بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۗ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ ۚ فَإِن كَانُوا أَكْثَرَ مِن

[1]अत: तिमी आफ्नो प्रबोधानुसार उत्तराधिकारको विभाजन नगर बरु अल्लाहको आदेशानुसार जसको जति भाग निर्धारित छ, त्यो उनीहरूलाई देउ ।

[2]सन्तान नभएको अवस्थामा पुत्रको सन्तान अर्थात् पौत्र पनि सन्तानका समतुल्य छन्, यसमाथि मुसलमान समुदायको सहमति छ, (फ़तहुल क़दीर तथा इब्ने कसीर) यसैप्रकार मृत पतिको सन्तान चाहे त्यो त्यसको उत्तराधिकारी वर्तमान पत्नीबाट होस् अथवा कुनै अन्य पत्नीबाट, यसैप्रकार मृत पत्नीको सन्तान चाहे त्यसको पतिबाट होस् अथवा पूर्वको कुनै पतिबाट ।

[3]पत्नी यदि एक छ अथवा अनेक छन् चौथो वा आठौं भाग पाउनेछन् । यही भाग उनीमा विभाजित हुनेछ, प्रत्येकलाई चौथाई (१/४) अथवा आठौं (१/८) भाग प्राप्त हुनेछैन । यो सर्वसम्मति नियम हो ।

ذَٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَآءُ فِي الثُّلُثِ مِنۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَىٰ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ ۚ وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾

पुरुष अथवा स्त्रीको न त कुनै सन्तान छ न त उनका आमा-बाबूनै जीवित छन्,[1] र त्यसको एउटा भाई अथवा बहिनी छन्[2] भने ती दुबैमध्ये प्रत्येकलाई छैटौं भाग हुनेछ । तर यदि उनीहरू यस भन्दा अधिक छन् भने एक तिहाईमा सबै सम्मिलित हुनेछन् ।[3]

[1]कलाल: बाट तात्पर्य त्यो मृत छ जसको पिता छैन न पुत्र-पुत्री । यो इक्लील शब्दबाट बनेको हो जसको अर्थ यस्तो कुरो हो जुन शिरलाई त्यसको किनाराहरुले घेरिहालोस्, कलाल:लाई पनि कलाल: यसकारण भनिन्छ कि जसको मूल तथा शाखामा कोही उत्तराधिकारी नहोस् तथा छेउ एवं आसपासका उत्तराधिकारी बन्छन् । (फ़तहुल क़दीर तथा इब्ने क़सीर) यो पनि भनिन्छ कि कलाल:को मूल धातु कलाल: हो जसको अर्थ थाकिहाल्नु हो, तथा अग्रसर हुन सकेन ।

[2]यसबाट तात्पर्य माँ जाये भाई-बहिनी हुन् अर्थात् जसको आमा एक छ पिता अलग-अलग । किनभने साखै भाई-बहिनी अथवा अल्लाती (विभिन्न आमा तथा एक पिताबाट) भाई-बहिनीको भाग उत्तराधिकारमा यसप्रकार छैन तथा यसको वर्णन यसै सूर:मा अन्तमा आइराखेको छ, र यो प्रावधान पनि सर्वसम्मतिबाट छ (फ़तहुल कदीर) वास्तवमा वंशको लागि (للذكر مثل حظ الانثيين) को नियम लागू हुन्छ, यही कारण छ कि पुत्र-पुत्रीहरूका लागि यहाँ तथा भाई-बहिनीहरूका लागि यस सूर:को अन्तिम आयत प्रत्येक दुईमा यही नियम छ, परन्तु माताको सन्तानमा वंशज भाग हुँदैन । यसकारण त्यहाँ प्रत्येक भाई-बहिनीलाई समान भाग दिइन्छ । जुन स्थिति भएपनि एक भाईलाई अथवा एक बहिनीलाई प्रत्येकलाई छैठौं (१/६) भाग प्राप्त हुनेछ ।

[3]एकभन्दा अधिक भएमा यी सबै एक-तिहाई (१/३) भागमा साझेदार हुनेछन् । पुरुष-स्त्रीमा कुनै अन्तर गरिने छैन । बिना भेदभाव सबैलाई समान भाग हुनेछ पुरुष होस् वा स्त्री ।

विचारणीय- माँजाये अर्थात् अख्याफ़ी भाई केही आदेशहरुमा अन्य उत्तराधिकारीहरूभन्दा विभिन्न छन् (१) यी मात्र आफ्नो आमाको कारण उत्तराधिकारी हुन्छन् (२) यिनका नर-नारीका भाग समान हुन्छ, (३) यिनी त्यसबेला उत्तराधिकारी हुनेछन् जब मृत कलाल: हुन्छ, अत: पिता, हजुरबुवा, पुत्र तथा पौत्र आदिको उपस्थितिमा उत्तराधिकरी हुने छैनन्, (४) तिनका नर-नारी जति अधिक भएपनि तिनको भाग एक-तिहाई (१/३) भन्दा अधिक हुनेछैन तथा जस्तो कि अघि भनिएको छ उनलाई आफ्नो मृत अख्याफ़ी भाईबाट जुन भाग प्राप्त हुन्छ, त्यसमा नर-नारीको भाग बराबर हुनेछ । यो हुँदैन कि नरलाई नारीको दुईगुना दिइयोस्, आदरणीय उमरले आफ्नो शासनकालमा यही निर्णय गर्नु भएको थियो र इमाम जुहरी भन्दछन् कि आदरणीय उमरले यो निर्णय यथावत त्यसैबेला गर्नुभयो होला जब उनीसित नबी सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लमको कुनै हदीस (कथन) हुनेछ ।

यस पश्चात कि वसीयत पूरा भएको र ऋण चुक्ता भएको होस्[1] जबकि अरुलाई हानि न पुऱ्याइएको होस्।[2] यो अल्लाहको तर्फबाट ताकेदाका साथ आदेश छ र अल्लाह सबै कुराको ज्ञाता अत्यन्त सहनशील छ ।

تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ۭ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١٣﴾

(१३) यी सीमाहरू अल्लाह तआ़लाबाट निर्धारित गरिएका सीमा हुन् र जो अल्लाह (तआ़ला) तथा त्यसका रसूल (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) को आज्ञा-पालन गर्नेछ, त्यसलाई अल्लाह तआ़लाले स्वर्गमा लैजानेछ जसमा नहरहरू बगिराखेका छन्।

[1]उत्तराधिकार आदेशहरूको वर्णनको साथ यो तेस्रो पटक भनिंदैछ कि उत्तराधिकारको विभाजन वसीयत (उत्तरदान) पूरा गरिए तथा ऋण भुक्तानी गरे पश्चात गर्नुपर्दछ, जसबाट विदित हुन्छ कि यी दुबैलाई पूरा गर्नु कति आवश्यक छ, अनि यसमाथि पनि सहमति छ कि सर्वप्रथम ऋण चुक्ता गरिनेछ तथा वसीयत त्यसको पश्चात पूरा गरिनेछ किन्तु अल्लाह तआ़लाले तीनवटै स्थानहरूमा उत्तरदानको चर्चा ऋणभन्दा पहिले गरेको छ जबकि क्रमानुसार ऋणको चर्चा प्रथम हुनुपर्छ। यसमा गुण यो छ कि ऋणलाई त मानिसहरू महत्व दिन्छन्, दिंदैनन् भने पनि अझै जोड दिन्छन् र बलपूर्वक असुल गरिहाल्छन् तर उत्तरदानलाई आवश्यक ठानिंदैन र अधिकांश मानिसहरू यस विषयमा अल्छीपनाले काम लिन्छन् अतः उत्तरदानको चर्चा प्रथम गरेर त्यसको महत्वलाई वर्णन गरिदियो । (रूहुल मआनी)

विचारणीय- यदि पत्नीको स्त्री धन (महर) दिइएको छैन भने त्यो पनि ऋण हुनेछ र त्यसको पनि भुक्तानी उत्तराधिकारको वितरणभन्दा अगाडी अनिवार्य छ र स्त्रीको धार्मिक विधिको भाग त्यसबाहेक हुनेछ ।

[2]यसप्रकार कि वसीयतद्वारा कुनै उत्तराधिकारीलाई बञ्चित गरिहालियोस् अथवा कसैको भाग घटाइयोस् या यस्तै उत्तराधिकारलाई हानि पुऱ्याउनको निम्ति भनिदेओस् कि फलाना व्यक्तिबाट मैले यति ऋण लिएको जबकि केही पनि लिएको छैन । मानौं हानि पुऱ्याउनुको सम्बन्ध उत्तराधिकार तथा ऋण दुबैसित छ, तथा दुबैद्वारा हानि पुऱ्याउनु निषेध एवं महापाप हो र यस्तो वसीयत पनि झुठो हुनेछ ।

जसमा उनी सधैं निवास गर्नेछन् र त्यो निकै ठुलो सफलता हो ।

وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَتَعَدَّ حُدُوْدَهٗ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيْهَا وَلَهٗ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿١٤﴾

(१४) र जो व्यक्ति अल्लाह (तआ़ला) को र रसूल (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) को अवज्ञा गर्दछ र त्यसका निर्धारित सीमाहरूको उल्लंघन गर्दछ, त्यसले त्यसलाई नरकमा हालिदिनेछ, जसमा त्यो सधैं रहनेछ । यस्ताको लागि नै अपमानित यातना छ ।

وَالّٰتِيْ يَاْتِيْنَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِّسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوْا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ فَاِنْ شَهِدُوْا فَاَمْسِكُوْهُنَّ فِي الْبُيُوْتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيْلًا ﴿١٥﴾

(१५) तिम्रा स्त्रीहरू मध्येबाट जो व्यभिचार गर्दछन् उनीमाथि आफूहरू मध्येबाट चार साक्षी उपलब्ध गर, यदि उनीहरू साक्ष्य दिन्छन् भने ती स्त्रीहरूलाई घरमा बन्दी बनाइदेउ, यहाँसम्मकि मृत्युले तिनको आयुलाई पूर्ण गरिदेओस् ।[1] अथवा अल्लाह तआ़लाले उनीहरूका लागि कुनै अन्य मार्ग निकालोस् ।[2]

[1]यो व्यभिचारी नारीहरूको त्यो दण्ड हो जुन इस्लामको प्रारम्भिक युगमा जब व्यभिचारको दण्ड निर्धारित भएको थिएन, सामयिक रूपले निर्धारित गरिएको थियो, यहाँ यो पनि स्मरणीय छ कि अरबी भाषामा एकदेखि दससम्मको गिन्तीमा यो प्रमाणित नियम छ कि गिन्ती पुलिङ्ग हुनेछ भने गणित स्त्रीलिङ्ग थियो गिन्ती स्त्रीलिङ्ग छ भने गणित पुलिङ्ग, यहाँ (أربعة) चार को गिन्ती स्त्रीलिङ्ग हो, यसकारण यसको गणित जुन यहाँ विचर्चित छैन तथा लिप्त छ, निश्चय पुलिङ्ग हुनेछ र त्यो (पुरुष हो) जसबाट स्पष्टरूपले यो विदित हुन्छ कि व्यभिचार प्रमाणको लागि चार पुरुष साक्षी हुनु आवश्यक छ । मानौं जस्तो व्यभिचारको दण्ड कडा निर्धारित गरिएको छ, यसको प्रमाणको लागि पनि कडा प्रतिबन्ध लगाइएको छ अर्थात् चार मुसलमान पुरुषको गवाही बिना जसले आँखाले देखेका छन् धार्मिक दण्डलाई प्रमाणित गर्नु असम्भव छ ।

[2]यसबाट व्यभिचारको त्यो यातना अभिप्राय छ जुन पछि निर्धारित गरियो अर्थात् विवाहित व्यभिचारी पुरुष-स्त्रीको लागि रजम अर्थात् ढुङ्गाले मारिहाल्नु तथा अविवाहित व्यभिचारी पुरुष-स्त्रीको सय-सय कोर्राको दण्ड, जसको व्याख्या सूरः नूर तथा सहीह हदीसहरूमा वर्णित छ ।

وَالَّذٰنِ يَأْتِيٰنِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوْهُمَا ۚ فَإِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوْا عَنْهُمَا ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا ﴿١٦﴾

(१६) र तिमीमध्ये जुन दुई व्यक्ति यस्तो काम गर्दछन्,[1] उनीहरूलाई कष्ट देउ ।[2] यदि उनीहरू क्षमा माँग्दछन् तथा सुधार गर्दछन्, त उनीहरूबाट मुख फर्काइहाल । निःसन्देह अल्लाह (तआ़ला) क्षमा स्वीकार गर्नेवाला तथा दयावान छ ।

اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السُّوْٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوْبُوْنَ مِنْ قَرِيْبٍ فَاُولٰٓئِكَ يَتُوْبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿١٧﴾

(१७) अल्लाह तआ़ला मात्र ती मानिसहरूको क्षमा स्वीकार गर्दछ जो अज्ञान भएको कारण नराम्रो कुरो गर्दछन् र शीघ्र नै त्यसबाट रोकिन्छन् र क्षमा माँग्दछन् त अल्लाह तआ़ला पनि उनको क्षमा स्वीकार गर्दछ । अल्लाह (तआ़ला) बडो ज्ञानी बुद्धिमान छ ।

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ۚ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّيْ تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذِيْنَ يَمُوْتُوْنَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۗ اُولٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٨﴾

(१८) र उनीहरूको क्षमा स्वीकार छैन, जो नराम्रो कुरा गरिरहन्छन् यहाँसम्मकि उनीहरूमध्ये कसैको मृत्यु निकट आइपुग्छ त भन्नथाल्छ कि मैले अब क्षमा माँगे ।[3] तिनको क्षमा पनि स्वीकार हुँदैन जो कुफ्रको स्थितिमा मर्छन् । यिनै मानिसहरू हुन् जसका लागि हामीले कठोर यातना तयार गरेका छौं ।

[1]केहीले यसबाट बालमैथुनको अर्थ लिएका छन् । अर्थात् दुई पुरुषहरूको परस्पर संभोग तथा केहीले यसबाट कुमारी स्त्री-पुरुष लिएका छन् र यसभन्दा पूर्वको आयतलाई विवाहितको साथ विशेष गरेका छन् तथा केहीले यस वचनबाट तात्पर्य पुरुष-स्त्री लिएका छन्, तिनी कुमार हुन् अथवा विवाहित इब्ने जरीरले दोस्रो अर्थलाई प्रधानता दिनुभएको छ । तथा प्रथम आयतमा वर्णित दण्डलाई सूरः नूरमा वर्णित दण्डबाट निरस्त मान्नु भएको छ । (तफ़सीर तबरी)

[2]अर्थात् मुखले हप्काउनु, गाली गर्नु र धिक्कार्नु अथवा हातले केही कुटपीट गर्नु र अब यो निरस्त छ ।

[3]यसबाट स्पष्ट छ कि मृत्युको समयको क्षमा-याचना अस्वीकृत छ, जस्तो कि हदीसमा पनि आउँछ, जसको विवरण *आले-इमरानका* आयत ९ मा व्यतीत भइसक्यो ।

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرْهًا ۖ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُواْ بِبَعْضِ مَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ أَن تَكْرَهُواْ شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

(१९) हे निष्ठावानहरू ! तिम्रा लागि यो वैध छैन कि स्त्रीहरूका सम्पत्तिको जबरजस्ती वारिस (उत्तराधिकार) बन,[1] उनीहरूलाई यसकारण रोक कि जे दिएका छौ, त्यसबाट केही लेउ ।[2] परन्तु यदि तिनीहरू खुल्लारुपले अशिष्ट कर्म गर्दछन् भने त्यो अर्कै कुरा हो । तिनीहरूसँग राम्रो व्यवहार गर,[3] यद्यपि तिनीहरू तिमीलाई राम्रो लाग्दैनन् परन्तु अति संभव छ कि एउटा कुरा तिमीलाई मनपर्दैन, र अल्लाहले त्यसमा धेरै हितकारी कुरा राखेको होस् ।[4]

[1]इस्लामभन्दा पूर्व नारीमाथि यो अत्याचार पनि हुन्थ्यो कि कसैको निधन उपरान्त त्यसका घरका मानिसहरू त्यसको धनको समान त्यसको पत्नीको पनि बलपूर्वक उत्तराधिकारी बनिहाल्थे तथा स्वयं आफ्नो इच्छाले उसको सहमतिविना उसित विवाह गरिहाल्थे अथवा आफ्नो भाई-भतिजासित त्यसको विवाह गरिदिन्थे, यहाँसम्मकि सौतेला पुत्र आफ्नो मृत पिताकि पत्नीसित विवाह गरिहाल्थ्यो अथवा यदि चाहेको खण्डमा त्यसलाई कोहीसित विवाह गर्न अनुमति दिंदैनथे र त्यो उमेरभरि त्यसै निर्वाह गर्नको लागि बाध्य हुन्थ्यो । इस्लामले अत्याचारका यी सबै रूपलाई वर्जित गरिदियो ।

[2]नारीमाथि एउटा अत्याचार यो पनि गरिन्थ्यो कि यदि पति कहाँ पत्नीमा रुचि लिइदैनथ्यो र त्यसबाट मुक्त हुन चाहन्थ्यो त स्वयं विवाह विच्छेद गर्दैनथ्यो । (जुनप्रकार इस्लामले) तलाक् (विवाह-विच्छेद) को अनुमति दिएको छ) अपितु त्यसलाई अति आतंकित गर्दथ्यो ताकि त्यो बाध्य भएर महर (स्त्री धन) अथवा जे पनि त्यसलाई पतिले दिएको छ, स्वयं वापस गरी त्यसबाट मुक्ति प्राप्त गर्नलाई प्राथमिकता देओस् ।

[3]खुल्ला नराम्रो कुरासित तात्पर्य व्यभिचार अथवा अपवाद एवं अवज्ञा छ, यी दुबै दशामा पतिलाई यो अनुमति दिइयो कि त्योसँग यस्तो व्यवहार गरोस् कि त्यो उसले दिएको धन अथवा स्त्रीधन (महर) फिर्ता गरी खुलाअ गराउनमा बाध्य भइहालोस् (जस्तो कि खुलाअमा पतिलाई महर फिर्ता लिने अधिकार दिइएको छ । (हेर्नुस् सूर: बकर:-२२९)

[4]यो पत्नीसँग सद्व्यवहारको त्यो आदेश हो जसमा कुरआनले धेरै जोड दिएको छ । तथा हदीसमा पनि नबी (सल्लल्लाहु अलैहि वसल्लम) ले यसलाई अति महत्व दिनुभएको छ, एक हदीसमा आयतको त्यसै भावार्थलाई यसप्रकार वर्णित गरिएको छ ।

وَإِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا ۚ أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٢٠﴾

(२०) र यदि तिमी एक पत्नीको साटो दोस्रो पत्नी ल्याउन नै चाहन्छौ र उनीहरूमध्ये कसैलाई तिमीले धनको कोष दिएका छौ भने पनि त्यसबाट केही न लेउ ।[१] के तिमी उसलाई लान्छना लगाई खुल्ला पापले लिनेछौ ।

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ

(२१) र तिमी त्यसलाई कसरी लिनेछौ ? जकबि तिमी एक-अर्कासित सम्पर्क (सहबास) गरिसकेका छौ ।[२] र ती स्त्रीहरुल

لَا يَفْرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ سَخِطَ مِنْهَا خُلُقًا، رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ

"मोमिन पतिले मोमिन पत्नीसित बैर मात्र नराखोस् यदि त्यसको एउटा व्यवहार अप्रिय छ भने, त्यसको अन्य व्यवहार प्रिय पनि हुन्छ ।" (सहीह मुस्लिम किताबुल रिजाअ:)

अभिप्राय यो छ कि निर्लज्जता तथा अवज्ञाको अतिरिक्त यदि पत्नीमा केही अन्य कमी छ, जसको कारण पति त्यसलाई अप्रिय मान्दछ भने त्यसलाई तुरुन्तै तलाक़ नदेओस् बरु धैर्य तथा सहनले काम लेओस् । सम्भव छ कि अल्लाहले उसमा त्यसको निम्ति ठूलो भलाई पैदा गरिदेओस् अर्थात् राम्रो सन्तान पैदा गरिदेओस् अथवा त्यसको कारण व्यवसायमा विभूति पैदा गरिदेओस् इत्यादि । दुखको कुरो छ कि मुसलमान कुर्आन र हदीसका यी निर्देशहरूका विपरीत सानो-तिनो कुरामा आफ्ना पत्नीहरूलाई तलाक़ दिइहाल्छन् तथा यसप्रकार इस्लामबाट प्रदत्त तलाक़ अधिकारलाई निर्दयताले प्रयोग गर्दछन् । जबकि यो अधिकार अति आवश्यक अवस्थामा प्रयोगको लागि दिइएको थियो न कि घर उजाड्न, पत्नीहरूमाथि अत्याचार गर्न एवं बच्चाहरूको जीवन नाश गर्नको लागि । यसको अतिरिक्त यिनीहरू इस्लामको अपमानको पनि हेतु बन्दछन् कि इस्लामले पुरुषहरूलाई तलाक़को अधिकार दिएर नारीहरूमाथि अत्याचार गर्ने अधिकार दिइहाल्यो, यसप्रकार इस्लामको एक ठूलो विशेषतालाई नराम्रो सिद्ध गरिन्छ ।

[१]स्वयं तलाक़ दिने अवस्थामा महर फिर्ता लिनलाई कठोरताले रोकिएको छ, (قنطار) धनको कोष तथा अत्याधिक धनलाई भन्दछन् अर्थात जतिसुकै महर दिइएको होस्, फिर्तालिन धनलाई भन्दछन् अर्थात् जतिसुकै महर दिइएको होस्, फिर्तालिन सक्दैन । यदि यस्तो गर्नेछौ भने यो अत्याचार सपष्ट पाप हुनेछ ।

[२]एक-अर्कालाई भेटिसकेका छौ भन्ने कुराको अर्थ सहवाद हो । जसलाई अल्लाह तआलाले सांकेतिक रूपले वर्णन गरेको छ ।

مِنْكُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ﴿٢١﴾

तिमीसित घनिष्ट वचन लिइसकेका छन्।[1]

وَلَا تَنْكِحُوْا مَا نَكَحَ اٰبَآؤُكُمْ مِّنَ النِّسَآءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۭ اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً وَّمَقْتًا ۭ وَسَآءَ سَبِيْلًا ﴿٢٢﴾

(२२) र ती स्त्रीहरूसँग विवाह नगर, जोसित तिम्रा पिताहरूले विवाह गरेका छन्।[2] परन्तु विगतमा भइसकेका बाहेक, यी निर्लज्जताका कार्य र द्वेषका कारण हुन् र साह्रै नराम्रो मार्ग हो।

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهٰتُكُمْ وَبَنٰتُكُمْ وَاَخَوٰتُكُمْ وَعَمّٰتُكُمْ وَخٰلٰتُكُمْ

(२३) तिमीलाई हराम (अवैध) गरिए[3] तिम्रा माताहरू तथा तिम्रा छोरीहरू तथा तिम्रा दिदी-बहिनीहरू तथा

[1]सुदृढ वचनबाट त्यस वचनको तात्पर्य हो, जुन विवाहको समय पुरुषबाट लिइन्छ कि तिमी यसलाई राम्रो प्रकारले राख्नु अथवा नम्रताका साथ छाड्नु।

[2]अज्ञान युगमा सौतेला पुत्र आफ्नो पिताकी पत्नीसँग विवाह गरिहाल्थे, त्यसबाट यहाँ रोकिँदैछ कि यो बडो निर्लज्जताको काम हो। ﴿وَلَا تَنْكِحُوْا مَا نَكَحَ اٰبَآؤُكُمْ﴾ साधारण आदेश हो जुन यस्तो स्त्रीसँग विवाहलाई पनि वर्जित घोषित गरिराखेको छ जोसित उसको पिताले विवाह गऱ्यो तर समागम भन्दा पूर्व तलाक दिइहाल्यो, यो कुरा आदरणीय इब्ने अब्बासबाट उद्धृत छ, तथा धर्म विशेषज्ञ यसैलाई मान्छन्। (तफ़सीर तबरी)

[3]जुन स्त्रीहरूसँग विवाह निषेध छ, तिनको विवरण दिइँदैछ। यिनीहरूमा सात निषेधित स्त्रीहरू वंशज छन्, सात दुग्ध कर्मले तथा चार ससुराली यिनीबाहेक हदीसबाट प्रमाणित छ कि भतिजी तथा फूफी एवं भतिजी तथा खालालाई एकसाथ विवाह गरिराख्नु वर्जित छ। सात वशज निषेधित स्त्रीहरू हुन्: माताहरु, पुत्रीहरू, बहिनीहरू, फूफीहरू, आमाका दिदी-बहिनीहरू, भतिजी एवं भगिनी, दुग्ध कर्मले निषेधित सात दुग्ध कर्मबाट आमा त्यसका पुत्रीहरू, दिदी-बहिनीहरू, फूफीहरु, आमाका दिदी-बहिनीहरू। दुग्ध कर्मले भतिजीहरू, भगिनीहरू हुन्। ससुराली निषेधित स्त्रीहरू: सासू, सम्भोगित पत्नीको पहिला पतिबाट पुत्रीहरू, पुत्रवधु तथा दुई साखै दिदी-बहिनीहरू एकसाथ विवाह गरिराख्नु, यसका अतिरिक्त पिताकी विवाहिता जसको चर्चा यसभन्दा पहिलाको आयतमा भईसकेको छ तथा हदीसका अनुसार स्त्री जबसम्म विवाहमा छ, त्यसकी फूफी तथा आमाकी दिदी-बहिनी एवं त्यसकी भतिजी एवं भान्जीसित पनि विवाह वर्जित छ, वंशज निषेधित स्त्रीहरूको सूचीमा आमाको आमा, तिनका हजूरआमा, तथा पिताका आमाहरू तलसम्म सम्मिलित छन्, व्यभिचारबाट जन्मेको पुत्री, पुत्री हो वा होइन यसमा मतभेद छ तीनवटै इमाम धर्म-विशेषज्ञ त्यसलाई पुत्री मान्दछन् तथा उसित विवाह निषेध मान्दछन्। इमाम शाफ़ई भन्दछन् कि त्यो धर्म विधान अनुसार होइन अत: त्यो जुन प्रकार ﴿يُوْصِيْكُمُ اللّٰهُ فِيْٓ اَوْلَادِكُمْ﴾ (अल्लाह तिमीलाई सन्तानमा त्यक्त धन विभाजित गर्न आदेश गर्दछ) को अर्न्तगत छैन तथा सर्वसम्मतिले उत्तराधिकारी होइन। यसैप्रकार यस आयतको अर्न्तगत पनि होइन। (والله أعلم) "दिदी-बहिनीहरू" साखै होउन अथवा आमाबाट अथवा बाबुबाट, "फूफीहरू" मा पिताको र सबै मूल पुरुष (अथवा नाना, दादा) का तीनै प्रकारका बहिनीहरु आउँछन्

"आमाको दिदी-बहिनीहरू" यसको अर्न्तगत आमाकी तथा सबै मूल स्त्री (अर्थात् दादी, नानी) को तीनै प्रकारको दिदी-बहिनीहरू पदर्छन, "भतिजीहरू" मा तिनै प्रकारका दाज्यू-भाईहरूको सन्तान सोझै परून अथवा माध्येमबाट, यस्तै "भगिनीहरूमा तीनै प्रकारकी बहिनीहरूको सन्तान स्वयं उनैको होउन अथवा उनको सन्तानको सन्तान सम्मिलित छन् ।

दोस्रो प्रकार दुग्ध कर्मले निषेधित स्त्रीहरू– दूध खुवाउने आमा, जसको दूध स्तनपानको अवधिमा पिएको छ (अर्थात् दुई वर्षभित्र) दुग्धबाट दिदी-बहिनी जसलाई तिम्रो साखै आमा अथवा दूध खुवाउने आमा जसले दूध खुवायो, तिम्रो साथमा खुवायो अथवा तिमीभन्दा पहिला वा पछि तिम्रा अन्य भाइ-बहिनीको साथ खुवायो अथवा जुन स्त्रीकी साखै आमा अथवा दूधवाली आमाले तिमीलाई दुग्धपान गरायो, चाहे विभिन्न समयमा खुवाइएको होस्, दुग्धले पनि उनी सबै वर्जित भइहाल्नेछन् जो वंशले वर्जित हुन्छन्, यसको विवरण यो हो कि दुग्ध खुवाउनेवाली आमाको स्वयं आफ्नो सन्तान, तथा जसलाई स्तनपान गराएको छ स्तनपान गर्नेवाला शिशुका भाई-बहिनी, दूध खुवाउने माताको पति, उसको पिता तथा त्यस पुरुषका दिदी-वहिनीहरू, त्यसका फूफीहरु, त्यस स्त्रीका बहिनीहरू, आमाका दिदी-बहिनीहरू र त्यस स्त्रीको ज्येष्ठ देवर, त्यसका काका, ताया बनिहाल्नेछन् । र यस स्तनपायी शिशुका साखै भाइ-बहिनी आदि यस घरानामा स्तनपानको कारण वर्जित हुनेछैन ।

तेस्रो प्रकार, ससुराली निषेधित स्त्रीहरू– पत्नीकी आमा अर्थात सासू (पत्नीकी हजूरआमा, दादी पनि यसमा सम्मिलित छन्) यदि कसैले स्त्रीसित विवाह गरी बिना समागम विवाह विच्छेद गरिहाल्यो तैपनि उसकी आमा (सासु) सित विवाह वर्जित हुनेछ तर कुनै स्त्रीसित विवाह गरी विना संभोग "तलाक़" दिइसकेको छ भने, त्यसकी पुत्रीसित त्यसको विवाह वैध हुनेछ । (फ़तहुल क़दीर)

रबीवः पत्नीको पहिलो पतिबाट पुत्री यसको निषेध प्रतिबन्धित छ अर्थात उसकी मातासित संभोग गरिहालेको छ भने, "रबीवा" सित विवाह वर्जित अन्यथा वर्जित हुनेछन, (فى حجوركم) (त्यो रबीवः जसको पालनपोषण तिम्रो काखमा भएको छ) यो बन्धन साधारण अवस्थाको कारण हो प्रतिवन्धको रूपमा होइन, यदि त्यो पुत्री कुनै अन्य स्थानमा पालिने छ, अथवा निवास गर्नेछ, तैपनि विवाह वर्जित हुनेछ, पत्नीलाई हलीलः भनिन्छ किनभने अर बीमा त्यसको अर्थ वर्लने ठाउँ हो र पत्नी पतिसँग निवास तथा प्रस्थान गर्दछे, पुत्रहरूमा र पौत्र र नातिहरू पनि आउँछन् अर्थात उनका पत्नीहरूसित पनि विवाह वर्जित हुनेछ, यसैप्रकार दूध खुवाइएका सन्तानका जोडी पनि निषेध हुनेछन् (من أصلابكم) (तिम्रा साखै पुत्रका पत्नीहरू) को वन्धनवाट यो प्रकाशित भइहाल्यो कि लेपालकका पत्नीहरूसित विवाह निषेध छैन, दुई दिदी-बहिनीहरू साखै होउन अथवा दूधको नाताले उनीहरूसित विवाह एक समयमा विवाह निषेध छ । किन्तु एकको निधन अथवा तलाक़को दशामा इद्दत पूरा भए पश्चात अर्कोसित विवाह उचित छ । यसैप्रकार चार पत्नीहरू मध्येबाट एकलाई तलाक़ दिए पश्चात पाँचौसित विवाहको अनुमति छैन, जवसम्म तलाक़ प्राप्त स्त्री इद्दद पूरा गर्दैन ।

وَبَنٰتُ الْاَخِ وَبَنٰتُ الْاُخْتِ وَ اُمَّهٰتُكُمُ الّٰتِيْٓ اَرْضَعْنَكُمْ وَاَخَوٰتُكُمْ مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهٰتُ نِسَآىِٕكُمْ وَرَبَآىِٕبُكُمُ الّٰتِيْ فِيْ حُجُوْرِكُمْ مِّنْ نِّسَآىِٕكُمُ الّٰتِيْ دَخَلْتُمْ بِهِنَّ ؗ فَاِنْ لَّمْ تَكُوْنُوْا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ؗ وَحَلَاۗىِٕلُ اَبْنَاۗىِٕكُمُ الَّذِيْنَ مِنْ اَصْلَابِكُمْ ۙ وَاَنْ تَجْمَعُوْا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۙ﴿٢٣﴾

तिम्रा फूफीहरू तथा तिम्रा मौसिहरू (आमाका दिदी-बहिनीहरू) एवं दाज्यू-भाईका छोरीहरू एवं बहिनी-दिदीका छोरीहरू र तिम्रा ती माताहरू जसले तिमीलाई दूध खुवाएका हुन्। तथा तिम्रा दूधका भागीदार दिदी-बहिनीहरू एवं तिम्रो सासू तथा तिम्रा ती पालन-पोषण गरिएका केटीहरू जो तिम्रा काखमा छन्, तिम्रा ती स्त्रीहरूबाट जोसित तिमी सहवास गरिसकेका छौ। हो, यदि तिमीले उनीसित सम्भोग गरेका छैनौ भने तिमीलाई कुनै पाप छैन र तिम्रा आफ्ना साखै दिदी, छोराहरूका पत्नीहरू र तिम्रो दुई साखै बहिनीहरूसित एकसाथ विवाह गर्नु। हो, जे भइसक्यो, सो भइसक्यो, निःसन्देह अल्लाह तआला क्षमाशील दयालु छ।

विचारणीय : व्यभिचारबाट निषेध सिद्ध हुनेछ अथवा छैन, यसमा विद्वानहरूको मतभेद छ। अधिकांशको विचार छ कि यदि कसैले कुनै स्त्रीसँग व्यभिचार गऱ्यो भने त्यसकारणले त्यो स्त्री उसलाई वर्जित हुनेछैन। यसैप्रकार यदि आफ्नी पत्नीकी माता (सासू) सित अथवा उसकी पुत्रसित (जो अर्को पतिबाट छ) व्यभिचार गरिहाल्नेछ भने उसकी पत्नी उसलाई वर्जित हुनेछैन। (तर्कहरूको लागि फ़तहुल क़दीर भाग-१ हेर्नुस्) अहनाफ़ तथा अन्य विद्वानहरूको विचारमा व्यभिचारले पनि निषेध सिद्ध भइहाल्नेछ। प्रथम मतलाई केही हदीसहरूबाट प्रमाण प्राप्त छ।